

เรียงร่ำบุปผารำชนีพ่นปีหลวง

RUANG RABAM BUBPHA RACHINEE PHANPEELAUNG

ดาร์ณี	จันทมิไย
ทศนีย	คิวบวรวัฒนา
โสภณ	คิวบวรวัฒนา
กิตติศักดิ์	สินธุโคตร
พิไลวรรณ	ยะวรรณ

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ชื่อเรื่อง : เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง
ผู้วิจัย : นางดารณี จันทมิไชย นางทัศนีย์ ศิวบรรวัฒนา นายโสภณ ศิวบรรวัฒนา
นายกิตติศักดิ์ สินธุโคตร และนางพิไลวรรณ ยะวรรณ
หน่วยงาน : วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะดอกหญ้าแต่ละชนิดที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงพระราชทานนามให้ 2) เพื่อสร้างสรรค์การแสดงชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ภาพถ่าย การสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับดอกหญ้า และสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกสร้อยสุวรรณา ดอกทิพเกสร และดอกสร้อยจันทร์ เป็นดอกหญ้าซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตั้งชื่อให้ใหม่จากดอกหญ้าธรรมดาที่เกิดขึ้นในพื้นที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ยามดอกหญ้าเหล่านี้บานสะพรั่งทั่วทั้งลานดุสิตาในช่วงปลายฤดูฝนต้นหนาวจะมีความสวยงามมาก ดอกหญ้าถูกเปรียบเทียบกับคล้ายผู้หญิง เพราะเป็นสิ่งที่มีความสวยงามและหอมหวานเย้ายวนอารมณ์ คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างสรรค์การแสดง ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ โดยใช้ดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด ในการนำเสนอเป็นการแสดง 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการเจริญเติบโตของดอกหญ้า ช่วงที่ 2 เป็นการแสดงลีลาของดอกหญ้าแต่ละชนิด ช่วงที่ 3 เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงดอกหญ้าพลั้วไหวไปตามลม และเริงระบำกันอย่างมีความสุข

Title : Ruang Rabam Bubpha Rachinee Phanpeelaung

Researcher : Mrs.Daranee Chanthamixay, Mrs.Tussanee Siwabowonwattana,
Mr.Sopon Siwabowonwattana, Mr.Kittisak Sinthukhot and
Mrs.Pilaiwan Yawan

Bureau : Kalasin College of Dramatic Arts. Bandit Pattanasilapa Institute.

Abstract

The purposes of this research were 1) study the characteristics of each grass flower that Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother bestowed a name for 2) to create of performances Ruang Rabam Bubpha Rachinee Phanpeelaung. By studying information from documents, photos, interviews with experts related to grass flower and created of performances. The results of this research were that grass flower name Dusita, Manee teva, Sroi suwanna , Thip kaesorn , Salad chantron a flower of grass which Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother give it a new name from the grass flowers that were born in the area Phu Phan Ratchaniwet Palace , Sakon Nakhon province. When these grass flowers bloom all over the courtyard Dusita in the late winter rainy season that is very beautiful. Flowers were compared to be similar to women. Because it is something that is beautiful and fragrant, seductive mood. The researchers created the performance Ruang Rabam Bubpha Rachinee Phanpeelaung for order to honor and in remembrance of his Using all 5 types of grass flowers presented in 3 stages. The first phase is the growth of the grass flower, the second phase, the display of the grass flower pattern of each type, the third phase, the grass flower swaying in the wind and Dancing happily.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านความรู้ และคำชี้แนะต่าง ๆ จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำงานวิจัยสร้างสรรค์ฉบับนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ ที่นี้

อาจารย์ ดร.ศราวดี ภูขมศรี อาจารย์สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ให้ความรู้เรื่องการออกแบบท่ารำ และการแต่งกาย

อาจารย์อภิรักษ์ ภูสง่า อาจารย์ดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และสร้างสรรค์ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมกริช การินทร์ คณบดีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ให้ความรู้เรื่องการออกแบบทำนองดนตรีร่วมสมัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพงษ์ เสนไสย อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ปรึกษางานวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้คำแนะนำในการกระบวนการสร้างสรรค์งาน

รองศาสตราจารย์ ดร.วิศปัติย์ ชัยช่วย อาจารย์สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจรูปเล่มการวิจัย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นักเรียนนักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือจนกระทั่งงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่สนับสนุนทุนวิจัยสร้างสรรค์จนสามารถดำเนินการสร้างสรรค์งานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	ฉ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
	ขอบเขตของการวิจัย.....	4
	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
	ความรู้เกี่ยวกับดอกไม้.....	6
	บริบทพื้นที่วิจัย.....	28
	ความรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์.....	35
	ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์.....	39
	แนวคิดและรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์.....	46
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	66
	ขอบเขตของการวิจัย.....	66
	ระเบียบวิธีการวิจัย.....	67

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4	การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง.....	69
	แนวคิดและแรงบันดาลใจ.....	69
	ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์.....	70
	การประดิษฐ์ท่ารำ.....	71
	การแต่งกาย.....	130
	ดนตรีประกอบการแสดง.....	138
5	สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	141
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	141
	สรุปผลการวิจัย.....	141
	ข้อเสนอแนะ.....	143
	บรรณานุกรม.....	144
	ภาคผนวก.....	151
	ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บข้อมูล.....	152
	ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมการสร้างสรรค์งาน.....	156
	ประวัติผู้วิจัย.....	163

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	ส่วนประกอบของดอกไม้.....7
2	ส่วนประกอบของดอกไม้ที่สมบูรณ์.....8
3	ส่วนประกอบของดอกไม้ที่ไม่สมบูรณ์.....9
4	ดอกเยอบีร่า.....12
5	ดอกคัตเตอร์.....13
6	ดอกสแตติส.....13
7	ดอกกล้วยไม้.....14
8	ดอกลิลลี่สีขาว.....14
9	ดอกกุหลาบ.....15
10	ดอกทานตะวัน.....16
11	ดอกเดซี่.....16
12	ดอกคาร์เนชั่น.....17
13	ดอกบัว.....17
14	สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงกับ ดอกหญ้าที่ทรงพระราชทานนามให้ใหม่.....24
15	ดอกสร้อยจันทร์.....25
16	ดอกมณีเทวา.....26
17	ดอกทิพเกสร.....27
18	ดอกสร้อยสุวรรณา.....27
19	ดอกดุสิตา.....28
20	แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดสกลนคร.....29
21	ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร “รูปเจดีย์พระธาตุเชิงชุม”.....30
22	กระบวนท่าที่ 1 (ช่วงที่ 1).....71
23	กระบวนท่าที่ 272
24	กระบวนท่าที่ 373
25	กระบวนท่าที่ 474
26	กระบวนท่าที่ 575

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27	กระบวนท่าที่ 6 76
28	กระบวนท่าที่ 7 77
29	กระบวนท่าที่ 8 78
30	กระบวนท่าที่ 9 79
31	กระบวนท่าที่ 10 80
32	กระบวนท่าที่ 11 81
33	กระบวนท่าที่ 12 82
34	กระบวนท่าที่ 13 83
35	กระบวนท่าที่ 14 84
36	กระบวนท่าที่ 15 85
37	กระบวนท่าที่ 16 86
38	กระบวนท่าที่ 17 87
39	กระบวนท่าที่ 18 88
40	กระบวนท่าที่ 19 89
41	กระบวนท่าที่ 20 90
42	กระบวนท่าที่ 21 91
43	กระบวนท่าที่ 22 93
44	กระบวนท่าที่ 23 94
45	กระบวนท่าที่ 24 95
46	กระบวนท่าที่ 25 96
47	กระบวนท่าที่ 26 (ช่วงที่ 2)..... 97
48	กระบวนท่าดอกกุสิดา 98
49	กระบวนท่าที่ 27 99
50	กระบวนท่าดอกมณีเทวา 100
51	กระบวนท่าที่ 28 101
52	กระบวนท่าดอกสร้อยสุวรรณา 102
53	กระบวนท่าที่ 29 103

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
54	กระบวนทำดอกทิวเกสร 104
55	กระบวนทำที่ 30 105
56	กระบวนทำดอกสร้อยจันทร์ 106
57	กระบวนทำที่ 31 107
58	กระบวนทำที่ 32 108
59	กระบวนทำที่ 33 (ช่วงที่ 3) 109
60	กระบวนทำที่ 34 110
61	กระบวนทำที่ 35 111
62	กระบวนทำที่ 36 112
63	กระบวนทำที่ 37 113
64	กระบวนทำที่ 38 114
65	กระบวนทำที่ 39 115
66	กระบวนทำที่ 40 116
67	กระบวนทำที่ 41 117
68	กระบวนทำที่ 42 120
69	กระบวนทำที่ 43 121
70	กระบวนทำที่ 44 123
71	กระบวนทำที่ 45 125
72	กระบวนทำที่ 46 127
73	กระบวนทำที่ 47 129
74	การแต่งกาย ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ 130
75	การแต่งกายดอกกุสิดา 131
76	การแต่งกายดอกมณีเฑาะ 132
77	การแต่งกายดอกสร้อยจันทร์ 133
78	การแต่งกายดอกสร้อยสุวรรณา 134
79	การแต่งกายดอกทิวเกสร 135
80	การแต่งกายชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ ด้านหน้า-ด้านหลัง 136

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

81	การแต่งกายชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง	137
----	--	-----

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์สามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามสถานที่ต่าง ๆ ธรรมชาติของดอกกล้วยาริมทางเป็นธรรมชาติที่พบเจอในทุก ๆ วันซึ่งมักจะถูกมองข้ามผ่านไป ถ้าลองสังเกตดูจะเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์น่าหลงใหลในความงามที่เรียงรายเป็นดอกกล้วยาเล็ก ๆ อยู่ตามริมทาง มีสีสรรที่ไม่ฉูดฉาดสะกดตา แต่ดอกกล้วยาริมทางนั้นช่วยสร้างสีสรรอย่างหนึ่งให้กับธรรมชาติ และที่ใดมีความอุดมสมบูรณ์ที่นั่นจะมีดอกกล้วยาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดอกกล้วยาเล็ก ๆ เหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงระบบนิเวศความสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณนั้น ๆ พร้อมกับเป็นสัญญาณบอกมนุษย์ถึงฤดูกาลใหม่ที่กำลังจะเริ่มขึ้น ควบคู่ไปกับการทำหน้าที่ให้ความสุขและความรื่นรมย์แก่ผู้พบเห็น

ดอกไม้ คือ สิ่งมหัศจรรย์หนึ่งที่มีชีวิต และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่นเดียวกับมนุษย์ ความสำคัญของดอกไม้ที่มีต่อมนุษย์ ไม่ใช่เฉพาะในเชิงปัจจัยระดับทางวัตถุหรือเครื่องปรุงอาหารและยาเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างความลึกซึ้งผูกพันกับมนุษย์ในทางจิตใจ การรับรู้ขณะชมดอกไม้ รับกลิ่นดอกไม้ สัมผัสกับดอกไม้ และได้คนพบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดจากภายในตนเอง ดอกไม้จึงมีความสำคัญต่อแรงบันดาลใจของมนุษย์ เพราะมนุษย์กับดอกไม้ต่างเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นเสน่ห์ที่ทำให้สัตว์ปีกและมนุษย์มีความสนใจหลงใหลในความงดงาม ดอกไม้บางชนิดทำให้คนแต่ละสิ่งได้นอกจากนี้ดอกไม้ยังได้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ประดับโลก (พงษ์พรรณ บุญเลิศ, 2561, น. 4)

ดอกกล้วยาเป็นดอกไม้เล็ก ๆ ที่มีเอกลักษณ์และช่วยส่งต่อการเรียนรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม เป็นเวลาที่นานาพันธุ์พืชที่ขึ้นอยู่ในธรรมชาติกำลังออกดอก มีความสมบูรณ์ ให้ความสดชื่น อีกทั้งอากาศที่เย็นสบายยิ่งช่วยให้เพลิดเพลินกับธรรมชาติมากขึ้น ช่วงนี้ท้องฟ้าเป็นสีครามตัดกับที่ราบสูงและภูเขาหินทรายยังมีเสน่ห์ชวนหลงใหล เป็นช่วงเวลาที่สามารถชมความงดงาม ความสดชื่นของดอกกล้วยาที่พบได้บนลานกว้างในท้องที่ภาคอีสานโดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาภูพาน

พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร เป็นพระตำหนักที่สร้างขึ้นในบริเวณเทือกเขาภูพาน ในพ.ศ. 2518 โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นผู้ทรงเลือกพื้นที่สร้างพระตำหนักด้วยพระองค์เอง ทรงใช้แผนที่ทางอากาศและการเสด็จสำรวจเส้นทางบริเวณป่าเขา น้ำตก เป็นปัจจัยในการกำหนดเขตพื้นที่ก่อสร้าง ประกอบด้วยเขต

พระราชฐานชั้นในและเขตพระราชฐานชั้นนอก พื้นที่บริเวณพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ เมื่อแรกตั้งพระตำหนักมีเนื้อที่ 940 ไร่ ในเวลาต่อมาได้ขยายเขตพื้นที่เพื่อจัดทำโครงการฟื้นฟูสภาพป่าคืนชีวิตสู่ธรรมชาติอีกประมาณ 1,010 ไร่ รวมเป็นพื้นที่ 1,950 ไร่ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ เป็นแหล่งที่สะดวกต่อการเดินทางไปท่องเที่ยว เนื่องจากอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองสกลนคร อยู่ริมถนนหลวงสายสกลนคร - กาฬสินธุ์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวโดยรถยนต์ส่วนตัวและนำพาหุพาหุเข้าชมได้ โดยติดต่อเจ้าหน้าที่กองรักษาการณ์เพื่อเข้าชมพระตำหนักชั้นนอก หากต้องการชมพระตำหนักชั้นใน ต้องติดต่อทางราชการเพื่อขออนุญาตจากผู้ดูแลพระตำหนักเป็นการล่วงหน้า ทั้งนี้ ในระหว่างที่ไม่มีพระองค์ใดประทับอยู่ ทางสำนักเลขาธิการพระราชวังจะอนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมได้ทุกวัน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นบุคคลสำคัญที่ทั่วโลกรู้จัก และทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของชาวโลกอย่างกว้างขวาง ด้วยพระสิริโฉมที่งดงาม น้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตา และพระราชจริยาวัตรอันงดงาม ความสง่างามของพระองค์เป็นที่เลื่องลือทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงเปรียบประดุจดอกไม้งามที่ทำให้โลกสดชื่นเมื่อยามได้ยล พระองค์ได้โดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปทรงเยี่ยมราษฎรทุกหนทุกแห่งทั่วแคว้นแดนไทย เพื่อร่วมทรงงานบำบัดทุกข์บำรุงสุขและยกระดับให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ทรงทอดพระเนตรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมถอยลง ด้วยพื้นที่ป่าถูกทำลายจนเกินกำลังธรรมชาติจะพลิกฟื้นคืน เกิดน้ำป่าไหลหลากในฤดูฝน และความแห้งแล้งจนวิกฤติในฤดูแล้ง จึงทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสายใยแห่งธรรมชาติ และให้ความสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษกับการฟื้นฟูป่า ต้นน้ำลำธาร สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อให้ธรรมชาติได้ฟื้นคืนสู่ความสมดุลและยังประโยชน์ให้แก่มวลมนุษยชาติดั้งเดิม

ในอดีตที่ผ่านมาเมื่อครั้งที่พระองค์ยังสุขภาพแข็งแรง ทุกปีในช่วงระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนจะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร เพื่อทรงงานในพื้นที่ภาคอีสาน พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ชุ่มชื้นและเขียวชอุ่มเมื่อใดที่ทรงว่างจากพระราชกรณียกิจ จะทรงโปรดเสด็จฯ ไปประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถท่ามกลางธรรมชาติและป่าเขาลำเนาไพร ณ บริเวณลานโล่งพื้นที่ใกล้พระตำหนักอยู่เสมอ ได้ทรงสังเกตเห็นพันธุ์ไม้เล็ก ๆ ที่ให้ดอกสวยงามสะพรั่งนานาชนิดอยู่ตามลานหินน้ำซับ และมีชนิดหนึ่งให้ดอกสีม่วงเข้มสดใส มีความสวยงามมาก จึงได้ทรงพระราชทานนามเป็นนามมงคลให้ว่า “ดุสิตา” และพื้นที่ลานหินแห่งนั้นซึ่งมีต้นดุสิตาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้มีชื่อเรียกขานว่า “ลานดุสิตา” จนถึงปัจจุบัน (วีระชัย ณ นคร, 2536, น. 127-128)

ลักษณะระบบนิเวศของทุ่งดอกหญ้าในพื้นที่ภาคอีสาน เป็นลักษณะเฉพาะที่มีความเปราะบาง ซึ่งประกอบไปด้วยพืชล้มลุกขนาดเล็กนานาชนิดขึ้นเบียดเสียดกันค่อนข้างแน่น เมื่อออกดอกพร้อม กันจะมีสีสันทากหลายคล้ายพรมหลากสี พืชชนิดใดที่ขึ้นในพื้นที่นี้จะมีความโดดเด่นจากพืชอื่น ๆ และโดยทั่วไปในฤดูแล้งพื้นที่โล่งในทุ่งซึ่งมีพื้นล่างเป็นหินทรายจะอุ่นความร้อนไว้ได้ดี จึงมีความร้อนกว่าพื้นที่ในป่าที่มีร่มเงา ดังนั้น พันธุ์ไม้เล็ก ๆ เหล่านี้จะแห้งตายไปคงเหลือแต่เมล็ดขนาดเล็กจำนวนมากที่ยังคงหล่นฝังอยู่ในพื้นที่ และหากไม่มีผลกระทบจากไฟป่าแล้ว ในฤดูฝนเมื่อพื้นที่ชุ่มชื้นดังเดิม เหล่าพืชน้อยใหญ่ในท้องทุ่งแห่งนี้ก็จะฟื้นคืนสะพรั่ง เป็นวัฏจักรของธรรมชาติที่กลับสวยงามขึ้นอีกครั้ง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกล ทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องและการดำรงอยู่ที่เกื้อกูลกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติ จึงทรงเป็นองค์นำจุดประกายความสนใจให้เกิดขึ้นในกลุ่มนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวในการอนุรักษ์ทุ่งดอกหญ้าเหล่านี้ และควรได้รับการดูแลทั้งระบบ มีการขยายพันธุ์อย่างเหมาะสม และยั่งยืน เพื่อให้แน่ใจว่าทุ่งดอกหญ้าเหล่านี้ยังคงอยู่ เป็นสถานที่สำหรับให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมในคุณค่าและความงามตลอดไป นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุ่มิได้ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ให้กับประชาชนชาวไทย

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้ภาพความงดงามเหล่านั้นอยู่ในความทรงจำ และปรากฏต่อสายตาผู้ที่ไม่มีโอกาสได้สัมผัส คณะผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง โดยนำเอาดอกหญ้าชนิดต่าง ๆ ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ 5 ชนิด ได้แก่ ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกทิพเกสร ดอกสร้อยสุวรรณา และดอกสร้อยจันทร์ มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงในรูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ในชุด “เรีงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะดอกหญ้าแต่ละชนิด ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระราชทานนามให้
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุด เรีงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง

ขอบเขตของการวิจัย

ในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ได้จัดแบ่งขอบเขต ออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาลักษณะของดอกหญ้าแต่ละชนิดที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระทานนามให้

1.2 เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพันปีหลวง

2. ด้านพื้นที่ ผู้สร้างสรรค์ได้ระบุพื้นที่การศึกษา คือ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ อำเภอ ภูพาน จังหวัดสกลนคร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การแสดงชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง ได้เป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการจัดการแสดง เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ เพื่อสืบสานด้านนาฏศิลป์ต่อไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน
2. การแสดงชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนครได้
3. ผลจากการวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้สามารถจัดทำสื่อ วิดีทัศน์ ออกเผยแพร่สู่สถานศึกษาได้ทั่วประเทศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ หมายถึง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง ภายใต้กรอบแนวคิด รูปแบบการแสดง หลักการนาฏยประดิษฐ์ การประพันธ์ทำนองเพลงและดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง โดยถ่ายทอดออกมาเป็นกระบวนท่ารำ สื่อให้เห็นถึงความสวยงามของดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด เปรียบเสมือนความสดใสรุ่งเรืองของผู้หญิง

เริงระบำ หมายถึง การแสดงที่ใช้ผู้แสดงเป็นหมู่ออกมารำรำเพื่อความงดงามของศิลปะการรำ

บุปผาราชินี หมายถึง ดอกหญ้าที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงพระราชทานนามให้ ได้แก่ ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกสร้อยสุวรรณา ดอกทิพเกสร และดอกสร้อยจันทร์

ราชินีพันปีหลวง หมายถึง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง หมายถึง ชื่อชุดการแสดงสร้างสรรค์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับดอกไม้
2. บริบทพื้นที่วิจัย
3. ความรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์
5. แนวคิดและรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับดอกไม้

ความหมายของดอกไม้

ดอกไม้ คือ สดปรารถนาของผู้ที่ชื่นชอบการปลูกต้นไม้ ผู้ปลูกต้นไม้ส่วนใหญ่ปลูกเลี้ยงต้นไม้ก็เพื่อหวังจะได้ชื่นชมดอกของมัน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อความสวยงาม เพื่อได้สูดกลิ่นหอม หรือเพื่อหวังผลเมื่อดอกโรยไปแล้ว ดังนั้นจึงสามารถบอกได้ว่าดอกไม้ คือ ส่วนสำคัญของการปลูกต้นไม้ ซึ่งพืชพันธุ์ไม้นั้นหมายถึง พืชที่ปลูกขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากดอก พืชชนิดนี้มีลักษณะดอกสวยงาม มีทั้งไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม้พุ่ม และไม้ล้มลุก บางชนิดมีดอกสวยงามติดต้น นิยมปลูกประดับตกแต่งอาคารสถานที่เรียกว่า ไม้ดอก เช่น ลั่นทม ยี่โถ ยี่เข่ง เข็ม ชวนชม ดาวกระจาย บานชื่น พุทธรักษา โป๊ยเซียน เป็นต้น ดอกไม้บางชนิดปลูกเพื่อตัดดอกนำไปใช้ประโยชน์โดยตรง เรียกว่า ไม้ตัดดอก เช่น กุหลาบ ดาวเรือง หน้าวัว เบญจมาศ ช่อนกลั่น ชิงแดง กล้วยไม้ เป็นต้น

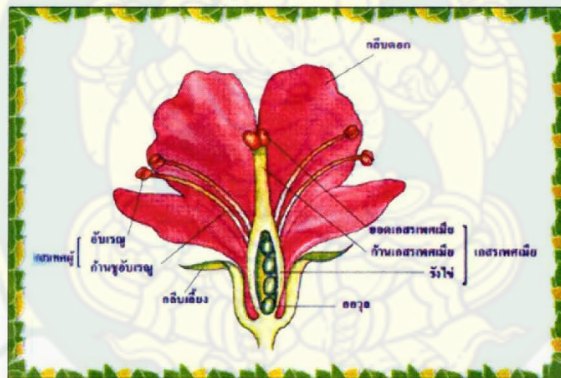
วิชัย อภัยสุวรรณ (2532, น. 25-34) ได้กล่าวไว้ว่า ชื่นชอบว่าดอกไม้ ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ในป่า หรือดอกไม้ในเมืองย่อมเป็นเรื่องของความสวยงามโดยตรง ดอกไม้ทุกชนิดมักจะมีคุณลักษณะในความสวยงามความหอมอยู่ทั้งนั้น เพราะดอกไม้ส่วนใหญ่มีทั้งสีและกลิ่นที่ดึงดูดตาต่อใจของผู้คนโดยทั่วไป เหตุนี้บรรดาจิตรกรและนักปราชญ์ทั้งหลาย จึงมักเปรียบดอกไม้เหมือนผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีความสวยงามอ่อนช้อย มีเสน่ห์น่ารักคล้ายกับดอกไม้ และโดยธรรมชาติผู้หญิงก็ชอบดอกไม้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นพวกผู้หญิงจึงรู้จักดอกไม้และนำมาทัดหูหรือแซมผมกันมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์เลยทีเดียว

ในด้านพฤกษศาสตร์ ดอกไม้มีส่วนสำคัญในการจำแนกชนิดของต้นไม้ ดังนี้

ดอกไม้ (Flower) คือ ส่วนของพืชที่เจริญและเปลี่ยนแปลงมาเพื่อทำหน้าที่สืบพันธุ์ ซึ่งดอกไม้ทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน โดยในแต่ละส่วนจะเรียงกันเป็นชั้นหรือเป็นวงบนฐานรองดอก คือ

1. วงกลีบเลี้ยง (Calyx)

แต่ละกลีบเรียกว่า กลีบเลี้ยง (Sepal) เป็นส่วนที่อยู่ชั้นนอกสุด มักมีสีเขียวเนื่องจากเจริญมาจากใบ ทำหน้าที่ห่อหุ้มป้องกันอันตรายให้แก่ส่วนอื่น ๆ และช่วยในการสังเคราะห์แสง กลีบเลี้ยงที่อยู่แยกกันเป็นกลีบ ๆ เรียกว่า อะโปเซพาลัส (Aposepalous) หรือพอลิเซพาลัส (Polypalous) เช่น ดอกบัว ดอกพุทธรักษา บางชนิดกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเรียกว่า แกมโมเซพาลัส (Gamosepalous) หรือ ซินเซพาลัส (Synsepalous) เช่น ชบา บานบุรี พืชบางชนิดอาจมีกลีบเลี้ยงสีอื่นนอกจากสีเขียวซึ่งจะทำหน้าที่ล่อแมลงในการผสมเกสรเช่นเดียวกับกลีบดอก พืชบางชนิดยังมีริ้วประดับ (Epicalyx) เป็นกลีบเล็ก ๆ ใต้วงกลีบเลี้ยง เช่น พุระหง พืชบางชนิดกลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีลักษณะเหมือนกันจนแยกไม่ออกเรียกว่า วงกลีบรวม (Perianth) และเรียกแต่ละกลีบว่า กลีบรวม (Tepal) ได้แก่ บัวหลวง จำปี จำปา เป็นต้น

ภาพที่ 1 ส่วนประกอบของดอกไม้

ที่มา : <https://sites.google.com/site/it25575620114010dida/swn-prakxb-khxng-dxkmi>

2. วงกลีบดอก (Corolla)

แต่ละกลีบเรียกว่า กลีบดอก (Petal) คือ ส่วนของดอกที่อยู่ถัดจากกลีบเลี้ยงเข้ามาข้างใน มีสีต่างกัน สวยงามเนื่องจากมีรงควัตถุชนิดต่าง ๆ ภายในเซลล์ ส่วนกลีบดอกที่มีสีขาวจะไม่มีรงควัตถุภายในเซลล์ของกลีบดอก นอกจากนี้บางชนิดกลีบดอกก็มีกลิ่นหอม เช่น กุหลาบ มะลิ กระดังงา ราตรี สายหยุด พืชบางชนิดตรงโคนกลีบดอกจะมีต่อมน้ำต้อยหรือน้ำหวานไว้ล่อแมลง เพื่อช่วยในการผสมเกสร กลีบดอกที่อยู่แยกกันเป็นอิสระ เรียกว่า อะโปเซพาลัส (Aposepalous) หรือ พอ

ลิเซพัลัส (Polypalous) เช่น กุหลาบ ขบา มะลิ บัว กลีบดอกเชื่อมติดกันเรียก แกมโมเซพัลัส (Gamosepalous) หรือ ซินเซพัลัส (Synsepalous) เช่น มะเขือ ผักบุ้ง

3. วงเกสรตัวผู้ (Stamen)

อยู่ถัดจากกลีบดอกเข้าไป เกสรตัวผู้มีหลายอันเรียงกันเป็นชั้นเป็นส่วนของดอกที่จำเป็นในการสืบพันธุ์ โดยมีอับเรณูอยู่ปลายก้านเป็นถุงมี 2 พู เมื่อดอกเจริญเติบโตเต็มที่ถุงเรณูจะแตกออก ละอองเรณูจะปลิวไปผสมกับเกสรตัวเมีย

4. วงเกสรตัวเมีย (Pistill or Carpel)

จะเป็นส่วนที่อยู่ในสุดของดอก โดยมากแล้วในแต่ละดอกจะมีเกสรตัวเมียเพียง 1 อัน ตรงส่วนปลายยอดจะเป็นปมมีขนหรือน้ำเหนียว ๆ สำหรับจับละอองเรณูที่ปลิวมา

ประเภทของดอกไม้

1. จำแนกตามส่วนประกอบของดอก ดังนี้

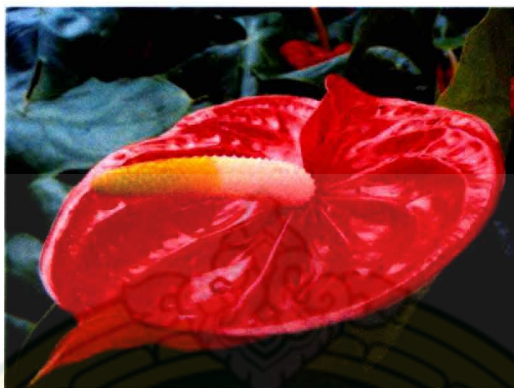
1.1 ดอกสมบูรณ์ (Complete Flower) คือ ดอกที่มีส่วนประกอบของดอกครบทั้ง 4 ส่วนในดอกเดียวกัน เช่น ขบา พุระหง กุหลาบ มะเขือ เป็นต้น

ภาพที่ 2 ส่วนประกอบของดอกไม้ที่สมบูรณ์

ที่มา : <https://ngthai.com/science/15396/flowerstructure/>

1.2 ดอกไม้สมบูรณ์ (Incomplete Flower) คือ ดอกที่มีส่วนประกอบของดอกไม้ครบทั้ง 4 ส่วน เช่น ดอกหน้าวัว (ขาดกลีบเลี้ยงและกลีบดอก) ดอกบานเย็น (ขาดกลีบดอก)

ภาพที่ 3 ส่วนประกอบของดอกไม้ที่ไม่สมบูรณ์
ดอกหน้าวัว จัดเป็นดอกไม้ครบส่วน เนื่องจากไม่มีกลีบเลี้ยง และกลีบดอก
ที่มา : <https://ngthai.com/science/15348/flowersclassified/>

2. จำแนกตามลักษณะของเพศ ดังนี้

2.1 ดอกสมบูรณ์เพศ คือ ดอกที่มีทั้งเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียในดอกเดียวกัน เช่น ดอกตำลึง พุระหง และกุหลาบ

2.2 ดอกไม่สมบูรณ์เพศ คือ ในดอกจะมีเพียงเกสรตัวผู้หรือเกสรตัวเมีย เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดอกที่มีแต่เกสรตัวผู้ เรียกว่า ดอกตัวผู้ ดอกที่มีแต่เกสรตัวเมีย เรียกว่า ดอกตัวเมีย ดอกที่ไม่มีทั้งเกสรตัวผู้และตัวเมีย เรียกว่า ดอกเป็นกลางหรือดอกเป็นหมัน และหากในพืชต้นหนึ่ง ๆ มีดอกสมบูรณ์เพศหรือมีทั้งดอกตัวผู้และดอกตัวเมียในต้นเดียวกัน แม้จะคนละดอกหรือต่างช่อดอก เรียกพืชต้นนั้นว่า พืชกระเทย เช่น ข้าวโพด ดอกตัวผู้และตัวเมียแยกต่างช่อ ดอกมะพร้าว ดอกตัวผู้และตัวเมียต่างดอกในช่อเดียวกัน ตำลึง ฟักทอง ดอกตัวผู้และตัวเมียแยกดอกกัน ส่วนพืชที่มีดอกเพียงเพศเดียวทั้งต้น เรียกว่า พืชเพศแยก เช่น อินทผาลัม มะเดื่อ ตาล พืชบางชนิดมีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกไม้สมบูรณ์เพศอยู่บนต้นเดียวกัน เช่น มะละกอ เงาะ และทานตะวัน

3. จำแนกตามจำนวนดอก ดังนี้

3.1 ดอกเดี่ยว เป็นดอกที่เกิดขึ้นบนก้านดอก เป็นดอกเดี่ยวโดด ๆ ในแต่ละช่อของกิ่งหรือลำต้น เช่น ขบา จำปี การะเวก

3.2 ดอกช่อ เป็นดอกที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มอยู่บนก้านดอกใหญ่เดียวกัน และประกอบด้วยก้านดอกย่อย ๆ หลายดอก ลักษณะการติดของดอกทำให้เกิดช่อดอกแบบต่าง ๆ กันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะการบานของดอก

ประโยชน์ของดอกไม้

มนุษย์ได้นำประโยชน์ของดอกไม้มาใช้ได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยารักษาโรค ประดับไว้ให้สวยงาม หรือเป็นการค้า ซึ่งเป็นเพราะดอกไม้มีคุณสมบัติพิเศษต่าง ๆ เช่น สีกลิ่นแตกต่างกันมากมายหลายสี กลิ่นที่แตกต่างกัน ประเภทของดอกไม้ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นดอกเดี่ยว ดอกช่อ ก็สามารถนำมาประดับได้แตกต่างกันตามความสวยงาม มะลิเป็นไม้ดอกไม้กลิ่นหอมมาก หอมแตกต่างจากไม้ดอกชนิดอื่น ๆ จึงมีผู้คิดค้นนำเอามะลิไปสกัดทำน้ำมันหอมระเหยซึ่งขายได้ราคาแพง ปัจจุบันนี้มีการปลูกมะลิเป็นการค้า โดยการนำเอาดอกมะลิไปร้อยเป็นพวงมาลัยเพื่อจำหน่าย ราคาของดอกมะลิขึ้นอยู่กับช่วงของการผลิดอกมากน้อยในรอบปี กล่าวคือ ช่วงระหว่างเดือนมีนาคม-กรกฎาคม มะลิจะผลิดอกมากที่สุด จึงทำให้ดอกมะลิในช่วงนี้มีราคาถูก ขณะเดียวกันช่วงระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศเย็นมะลิจะผลิดอกน้อยที่สุด จึงทำให้ราคาของดอกมะลิในช่วงนี้มีราคาแพง (สมเพียร เกษมทรัพย์, 2528, น. 308-312)

ไม้ดอกเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งจากธรรมชาติที่มอบให้แก่มวลมนุษย์ มีสีกลิ่นสวยงาม กลิ่นหอมแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้นิยมใช้เป็นสื่อแห่งไมตรีสำหรับมอบให้กัน ในโอกาสต่าง ๆ และใช้ประโยชน์ในงานเทศกาลต่าง ๆ ด้วย เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันคริสต์มาส วันครบรอบวันเกิด งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ใช้ปักแจกันให้สวยงาม และร้อยมาลัยบูชาพระในพิธีทางศาสนา เป็นต้น (วิจิต สุวรรณปรีชา, 2532, น. 1) นอกจากนี้ไม้ดอกยังจัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดธุรกิจแก่ผู้คนเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่อาชีพการปลูกไม้ตัดดอกขาย อาชีพร้อยพวงมาลัย อาชีพจัดกระเช้าดอกไม้ อาชีพส่งไม้ดอกขายต่างประเทศ ซึ่งแต่ละปียรายได้จากไม้ดอกมีมูลค่ามหาศาลนับพันล้านบาท ในปัจจุบันไม้ประดับมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างมาก มนุษย์มีความเจริญงอกงามมากขึ้นทั้งทางวัตถุและวัฒนธรรม เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นความจำเป็นที่จะต้องใช้วัสดุต่าง ๆ เพื่อประกอบการดำรงชีวิตของตนก็มีสูงขึ้นด้วย มิใช่แต่ปัจจัยสี่เท่านั้นที่จำเป็นโดยตรง แต่การรักสวยรักงามยังเป็นสิ่งที่เชิดชูทำให้ปัจจัยสี่นั้นมีความสำคัญและจำเป็นมากยิ่งขึ้นอีกด้วย จะเห็นได้ว่าไม้ประดับมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่อยู่มาก เช่น ที่อยู่อาศัยต้องประกอบด้วยไม้ประดับจึงจะทำให้ที่อยู่นั้นมีค่าสูงขึ้น ถ้าหากการตกแต่งปราศจากไม้ประดับแล้ว ก็จะทำให้สถานที่บริเวณนั้นลดคุณค่าลงไป เครื่องนุ่งห่มเช่นเดียวกันก็ต้องการช่อดอกไม้มาประดับตกแต่งด้วย จึงจะดูสวยงามมากขึ้น หรือแม้แต่ยารักษาโรคบางชนิดก็ต้องอาศัยต้นไม้เป็นส่วนประกอบ (วารินทร์ ทองเจริญ, 2537, น. 2)

การขยายพันธุ์ดอกไม้

การขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับมีหลายวิธี มีทั้งวิธีที่ง่าย สะดวก และใช้อุปกรณ์ง่าย ๆ โดยไม่ต้องอาศัยเทคนิคในการทำมากนัก เช่น การเพาะเมล็ด การปักชำ เป็นต้น ส่วนการขยายพันธุ์ที่ใช้วิธีการค่อนข้างยาก เช่น การตอน การติดตา การเสียบกิ่ง เป็นต้น จะต้องอาศัยความชำนาญจึงจะเห็นผล ซึ่งการขยายพันธุ์ดอกไม้สามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. การเพาะเมล็ด เป็นการขยายพันธุ์พืชโดยใช้เมล็ดที่เกิดจากการผสมพันธุ์พืช ซึ่งเป็นวิธีที่ทำได้ง่ายและทำได้ครั้งละมาก ๆ ถ้าเลือกใช้เมล็ดพันธุ์แท้ที่สมบูรณ์มาเพาะ พืชที่ปลูกก็จะไม่กลายพันธุ์และจะเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เหมาะกับพืชทุกชนิด

2. การปักชำ เป็นการใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ราก ใบ กิ่ง ไปปักชำ และส่วนของพืชเหล่านั้นจะเจริญงอกงามเป็นลำต้นต่อไป สามารถแยกออกเป็น

2.1 การปักชำราก เป็นการนำเอาส่วนของรากมาปักชำ อาจปักชำในดิน ในทราย หรือในแกลบก็ได้ เพื่อให้ส่วนของรากนั้นงอกเป็นลำต้นต่อไป พืชที่ใช้ปักชำราก เช่น สน มั่นเทศ เป็นต้น

2.2 การปักชำใบ ให้นำใบที่ไม่ใช่ใบอ่อนมาตัดเป็นส่วน ๆ แล้วนำไปวางบนวัสดุ เช่น ทรายหรือดินโดยให้ด้านบนของใบหงายขึ้น พืชที่นิยมทำแบบนี้ เช่น กุหลาบหิน โคมญี่ปุ่น เป็นต้น

2.3 การปักชำกิ่ง เป็นวิธีที่นิยมทำกันมากและทำกันมานานแล้ว เพราะไม่จำเป็นต้องพิถีพิถันกับวัสดุที่ใช้ในการปักชำมากนัก ประหยัดค่าใช้จ่าย ใช้ระยะเวลาสั้น และได้ลักษณะพันธุ์เดิม พืชที่นิยมปักชำกิ่ง เช่น เบญจมาศ เทียนทอง โกสน เป็นต้น

3. การตอน เป็นการขยายพันธุ์ที่ใช้กับไม้ดอกไม้ประดับประเภทไม้พุ่ม ไม้ยืนต้น ไม้ใบ เช่น เข็ม กุหลาบ มะลิ เป็นต้น การตอนที่นิยมกันมากคือ การควั่นกิ่ง (นเรียน นามบุญเรือง, 2546, น. 51-54)

สรุปได้ว่า ดอกไม้หมายถึงพันธุ์ไม้ที่ปลูกขึ้นเพื่อทำให้เกิดความสวยงามทั้งภายในบริเวณบ้าน เช่น ในบริเวณสนามรอบ ๆ ตัวบ้าน แว่นไว้มตามชายคาบ้าน และตั้งประดับไว้มตามส่วนต่าง ๆ ภายนอกตัวบ้าน หรืออาคาร อีกทั้งสามารถขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การเพาะเมล็ด การปักชำ และการตอน

ลักษณะของดอกไม้

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศที่มีดอกไม้หลากหลายชนิดประเทศหนึ่ง ทั้งที่เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุกและที่ยืนต้น ความงดงามของดอกไม้หลากหลายจำพวกนี้ ปรากฏในงานวรรณกรรมหลายเรื่อง โดยกวีมักเปรียบความงามของสตรีกับดอกไม้ บ้างก็เปรียบให้เป็นสื่อแทนความรัก เช่น ดอกกุหลาบ ในเรื่องมัทนะพาธา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นตำนานการเกิดดอกกุหลาบบนโลกมนุษย์ ดอกไม้บางชนิดนอกจากจะมีกลิ่นหอมและมีความงามตามธรรมชาติแล้วยังมีสรรพคุณทางด้านสมุนไพรและเกี่ยวพันกับความเชื่อทางพุทธศาสนา นั่นคือ ดอกบัว ซึ่งมีความสำคัญและสัมพันธ์กับสังคมไทยมาช้านาน จากการที่ดอกไม้มีความสวยงามตามธรรมชาติและมีความหอมน่าชื่นใจ ทำให้พุทธศาสนิกชนนิยมนำดอกไม้มาถวายพระเป็นพุทธบูชา และนำไปสู่การประดิษฐ์เครื่องดอกไม้สดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพวงมาลัย กระเช้า และพวงมาลา เพื่อให้

เลือกใช้ตามวาระโอกาส อาจกล่าวโดยรวมได้ว่าดอกไม้เป็นผลผลิตจากธรรมชาติที่ทรงคุณค่า และมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยทั้งในเรื่องความเชื่อและศิลปะอย่างน่าสนใจยิ่ง

ดอกไม้ นอกจากจะสวยงามเป็นสีสันของโลกใบนี้แล้ว ดอกไม้ยังสร้างความสดชื่นให้แก่ผู้พบเห็นทั้งรูปทรงและความหอมชื่นใจ นอกจากนี้แล้ว ดอกไม้ยังมีความหมายพิเศษ ๆ อีกด้วย ดังจะยกตัวอย่าง ดังนี้

1. ดอกเยอบีร่า (Gerbera) เยอบีร่า เป็นไม้ดอกที่ปลูกง่าย มีสีสันหลากหลายและสวยงามสดใส จึงนิยมตัดดอกมาปักแจกันเพราะมีอายุการปักแจกันนานสามารถอยู่ได้หลายวัน เยอบีร่าไม่ใช่จะมีเพียงแค่ความสวยงามเท่านั้น แต่ยังมีประสิทธิภาพในการดูดสารพิษภายในอาคารได้ดีอีกด้วย ดังนั้น ความหมายของเยอบีร่ามีด้วยกันสองความหมาย คือ ความบริสุทธิ์ไร้เดียงสา กับ ความเข้มแข็ง จึงมีความหมายถึง “จิตใจที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาแต่แฝงไว้ด้วยความเข้มแข็ง” หรือ “เธอคือแสงอาทิตย์แห่งชีวิตฉัน”

ภาพที่ 4 ดอกเยอบีร่า

ที่มา : <http://www.boekettenboutique.nl/>

2. ดอกคัตเตอร์ มักใส่เป็นดอกไม้ประดับมากกว่าจะใส่เป็นดอกเด่น ใส่แค่ฉากหลัง โดยที่มีดอกไม้สวยช่อใหญ่ สีสันสดใส แข่งกันชูช่ออยู่ด้านหน้า ความงามคือเป็นดอกไม้ที่มีน้ำใจ ตัวเองไม่ได้เด่น ไม่ได้ดังงาม แต่ก็ทำให้คนอื่นดูงามขึ้นได้ ความหมายลึก ๆ หมายถึง “แม้คุณจะไม่มองฉัน แต่ฉันมีแต่คุณเสมอ”

ภาพที่ 5 ดอกคัตเตอร์

ที่มา : http://my.dek-d.com/lady_magareth/gallery

3. ดอกสแตติส (Statice) เป็นไม้ดอกที่มีความสวยงามอยู่ได้นาน และคงรูปได้แม้ดอกจะแห้ง จึงมักนำไปประดับแซมในช่อดอกไม้ใหญ่ ๆ เพื่อประดับในงานพิธีต่าง ๆ และงานแต่งงาน ดอกสแตติสเป็นไม้เมืองหนาว ไม่ค่อยถูกกับแสงแดดถ้าให้เจอกับแสงแดดเป็นเวลานาน จะทำให้สีของดอกซีดลงเพราะกลีบดอกขาดน้ำ ในช่วงที่มีการนัดเดท หรือวันครบรอบในโอกาสพิเศษต่าง ๆ หนุ่มสาวในแถบยุโรปมักจะมอบดอกสแตติสให้อีกฝ่าย เพราะมีความหมายว่าความรู้สึกดี ๆ ที่คงอยู่ตลอดไป

ภาพที่ 6 ดอกสแตติส

ที่มา : <http://www.afmgroup.com/afmgroup/catalog/catalog>

4. ดอกกล้วยไม้ (Orchid) เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความรัก และความสง่างาม แสดงถึงความประเสริฐ เลิศเลอ และความงามอันละเมียดละไม ในหมู่ชาวกรีกสมัยก่อน ดอกกล้วยไม้

แสดงถึงการสืบทอดพันธุ์ แต่สำหรับชาวจีนเรียกดอกกล้วยไม้ว่าเป็น “พืชแห่งกลิ่นกษัตริย์” หรือเป็นดอกไม้ที่ไว้บอกภาษารักว่า “ฉันไม่อาจห้ามใจให้คิดถึงเธอได้”

ภาพที่ 7 ดอกกล้วยไม้
ที่มา : <http://www.nanagarden.com/search>

5. ดอกลิลลี่สีขาว (White Lily) แสดงออกถึงความรักที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกับดอกกุหลาบสีขาว นอกจากนั้นดอกลิลลี่สีขาว ยังแสดงออกถึงความรักแบบอ่อนหวาน จริงใจ และเทิดทูน จึงมักถูกใช้แทนประโยคที่ว่า “ฉันรู้สึกดีที่ได้รู้จักและอยู่ใกล้คุณ” ดอกลิลลี่สีขาวเหมาะสมกับโอกาสที่ต้องการทำความรู้จัก การแสดงออกถึงความรัก แสดงความยินดีในวันรับปริญญาหรืองานมงคลต่าง ๆ

ภาพที่ 8 ดอกลิลลี่สีขาว
ที่มา : <http://www.homeidea.in.th/%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8>

6. ดอกกุหลาบ (Rose) เป็นดอกไม้ที่นิยมส่งให้กันแทนความหมายของคำว่ารัก ทั้งยังเป็นดอกไม้ที่เทพีแห่งความรัก (อะโฟรไดท์) มอบให้เทพแห่งความรัก (อีรอส) อีกด้วย แต่กุหลาบแต่ละสี รวมทั้งการผสมผสานกันระหว่างสี ก็ยังสื่อความหมายที่ละเอียดอ่อนลงไปได้อีก ภาษาดอกไม้ของกุหลาบแต่ละสีสื่อความหมายว่า กุหลาบคริสมาสต์ ความสงบสุข กุหลาบสีแดง รักแท้ รักที่ร้อนแรง กุหลาบสีฟ้าหรือน้ำเงิน ความลึกลับ หรือรักแรกพบ กุหลาบสีขาว รักมั่นคง ความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสา ความอ่อนเยาว์ รวมทั้งความอ่อนน้อมถ่อมตน กุหลาบสีดำ ความตาย การจากลา ความเป็นนิรันดร์ หรือการเกิดใหม่ กุหลาบสีเหลือง มิตรภาพ และความยินดี แต่ในอีกทางก็หมายถึงความริษยา ความรักที่แห้งเหี่ยว รักที่ผิดหวัง กุหลาบสีชมพู ความงามสง่า กุหลาบสีชมพูเข้ม ความรู้สึกขอบคุณ กุหลาบสีชมพูอ่อน เต็มไปด้วยชีวิตชีวา ความอ่อนเยาว์ รวมทั้ง ความปรารถนาเสน่ห์ กุหลาบสีแดง เบอร์กันดี ความงามอย่างหาที่ติไม่ได้ กุหลาบสีส้ม ความปรารถนา ความเสน่ห์ การกระตุ้นเร้า กุหลาบสีม่วง รักแรกพบ

ภาพที่ 9 ดอกกุหลาบ
ที่มา : <http://www.horoworld.com>

7. ดอกทานตะวัน (Sunflower) ดอกไม้สีเหลืองสดใสที่หันทิศติดตามแสงแห่งตะวันอยู่เสมอ เป็นดอกไม้ที่แทนความคิดที่ปราดเปรื่อง รวมทั้งแทนความหมายของรักบริสุทธิ์ได้อีกด้วย

ภาพที่ 10 ดอกทานตะวัน

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/clear>

8. ดอกเดซี่ (Daisy) ดอกเดซี่สีชมพูหรือสีขาวเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีโชค ผู้ให้แสดงความปรารถนาดีและอยากอวยพรให้ผู้รับมีโชคดีเสมอไป จึงได้มอบดอกเดซี่ให้ในวาระโอกาสนั้น “สำหรับคนที่ไร้เดียงสา”

ภาพที่ 11 ดอกเดซี่

ที่มา : <http://joywolfwirawan.blogspot.com/2013/12/d-i-s-y.html>

9. ดอกคาร์เนชั่น (Carnation) ดอกไม้ชนิดนี้เพาะปลูกเก็บเกี่ยวกันในดินแดนทางตะวันออกราว 2,000 ปีแล้ว และไม่สามารถปลูกได้ในเมืองไทย ดอกไม้ชนิดนี้มักสืบสานบอบบางและมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ เฉพาะตัว สื่อถึงความงามและความภาคภูมิใจ หากคนส่งดอกคาร์เนชั่นสักช่อไปให้ใคร นั่นสื่อความว่า “ฉันภูมิใจในตัวเธอมาก ๆ เลย”

ภาพที่ 12 ดอกคาร์เนชั่น

ที่มา : <http://naflowershopdelivery.com/category/carnation?lang=th>

10. ดอกบัว (Lotus) ดอกไม้นี้เป็นที่คุ้นเคยกันดีสำหรับคนไทยและชาวพุทธทั้งหลาย เนื่องด้วยดอกบัวเป็นดอกไม้แทนความสงบและบริสุทธิ์ ผุดขึ้นมาจากโคลนตม ค่อย ๆ โผล่ดอกตูมขึ้นเหนือผิวน้ำ และบานไสวสวยงามได้ในที่สุด นอกจากดอกบัวจะมีความหมายต่อศาสนาพุทธแล้ว ยังมีความหมายต่อศาสนาฮินดู และตำนานของอียิปต์ด้วยเช่นกัน แม้จะมีการตีความแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ก็ยังมีความคล้ายคลึงร่วมกันอยู่

ภาพที่ 13 ดอกบัว

ที่มา : <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=khawjong&month>

ดอกไม้กับบุคลิกของผู้หญิง

ดอกกุหลาบ	สง่า อ่อนโยน น่ารักนุถนอม
ดอกบัว	อารมณ์เย็น เบิกบาน น่ารักนุถนอม ไว้ตัว
ดอกคัทลียา	ไว้ตัว น่าประทับใจ ไม่นุ่มนวล
ดอกทานตะวัน	สง่า รุกเร้า เอาใจใส่ ไม่เห็นแก่ตัว
ดอกเข็ม	เบิกบาน มองโลกในแง่ดี เป็นอิสระ
ดอกชบา	ซื่อาย เจียมตัว ใจดี
ดอกสารภี	อ่อนหวาน กระจุ้มกระจิม อารมณ์เย็น ไว้ตัวแต่ไม่หยิ่ง
ดอกบานบุรี	สงบเสงี่ยม ใจดี
ดอกพวงคราม	เก๋ คมขำ งามประกาย
ดอกเฟื่องฟ้า	แจ่มใส เบิกบาน ซี้เล่น เป็นอิสระ ไม่ถือตัว
ดอกกระดังงาไทย	ซี้ริ้ว ซี้หึง ซื่อฉลาด ไม่สุภาพ
ดอกกระดังงาจีน	ซี้หึง ซื่อฉลาด อารมณ์รุนแรง
ดอกจำปา	เศร้า เก็บกด
ดอกหงอนไก่	ฉูดฉาด ซี้โอ้ ไม่สงวนตัว

นอกจากนี้ บทพจนานุกรมความงามของหญิงสาว ยังอธิบายถึงความงามอันคู่ดมของหญิงสาว ที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน เช่น เรื่อง อิเหนา ตอน กลับจากเมืองหมันหย้า ที่ว่า

“ดวงเอยดวงยิหว่า	งามอย่างนางฟ้ากระยาหั้น
นวลละอองผ่องพักตร์ผิพรรณ	ดั่งบุหลันทรงกลดหมดมลทิน
งามเนตรดั่งเนตรมฤคมาศ	งามขนงวาดดั่งคันศัลป์
อรชรอ่อนแอ้นดั่งกินริน	งามล้วนทุกสิ่งพริ้งพร้อม”

ตอน บุษบาลงสร่ง ที่ว่า

“พักตร์น้องละอองนวลปลั่งเปล่ง	ดั่งดวงจันทร์วันเพ็ญประไพศรี
อรชรอ่อนแอ้นทั้งอินทรีย์	ดั่งกินรีลงสร่งคดาลัย
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งสรพวงค์	ไม่ขัดขวางเสียทรงที่ตรงไหน
พิศพลางประติพัทธ์กำหนดใน	จะใครไปโอบอุ้มองค์มา...”

ตอน ทศกัณฐ์แปลงเป็นฤๅษีไปให้พรนางสีดา ที่ว่า

“พิศพักตร์ผ่องพักตร์ดั่งจันทร์	พิศขนงโก่งงอนดั่งคันศัลป์
พิศเนตรดั่งเนตรมฤคิน	พิศทนต์ดั่งนิลอันเรียบราย
พิศโอษฐ์ดั่งหนึ่งจะแย้มสรวล	พิศนวลดั่งสีมณีนาย
พิศปรางค์ดั่งปรางค์ทองพราย	พิศกรรมคล้ายกลีบบุษบง
พิศจุไรดั่งหนึ่งแก้งวาด	พิศศอวิลาสดั่งคองหงส์
พิศกรดั่งวงศขาพวงค์	พิศทรงดั่งเทพกนิรา

พิศณดั่งพุ่มเกสร
พิศผิวผิวดั่งทองทา
ยิ่งพิศยิ่งเพลินจำเรียวรัก
สำราญแยมยัมพริ้มไพร

พิศเวิเวเอนดั่งเลขา
พิศจริตก็รักก็จับใจ
พญายักษ์ครวญคิดพิสมัย
ก็ตรงเข้าไปในกุฎีฯ”

(จาก <https://sites.google.com/site/phrpraphakhachali/sing-thi> ค้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563)

ความเชื่อกับดอกไม้

ความเชื่อเรื่องการปลูกต้นไม้ที่เราเชื่อว่าปลูกเอาไว้บริเวณที่อยู่อาศัยแล้วจะเป็นสิริมงคล ซึ่งเรื่องไม้มงคล ต้นไม้มงคล ดอกไม้มงคล มีเกือบทุกชนิด สำหรับคนไทยนั้นมีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณว่า ไม้มงคลบางชนิดมีเทวดาอารักษ์ปกปักรักษาคุ้มครอง และต้นไม้บางชนิดมีชื่อที่เป็นมงคลเสริมราศีให้กับตัวเอง

ตามความเชื่อของคนไทย ถ้าผู้ใดปรารถนาจะปลูกต้นไม้ให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้เกิดสิริมงคลแก่บ้านเรือน ท่านให้ปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ตามทิศที่กำหนดจะเป็นมงคล คือ ทิศตะวันออก ให้ปลูกไม้หรือมะพร้าว ทิศใต้ ปลูกมะม่วง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ปลูกต้นยอ ต้นสารภี ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ปลูกต้นชัยพฤกษ์ สะเดา ขนุน พิกุล ทิศตะวันตก ให้ปลูกต้นมะขาม มะยม ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ให้ปลูกมะกรูด มะนาว ทิศเหนือ ปลูกพุทรา วาน ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ปลูกทุเรียน

ดอกไม้บางชนิดมีความหมายในตัวเอง เป็นสัญลักษณ์ทั้งของไทยและสากล เช่น ดอกรักใช้แทนความรักระหว่างชายหญิง ดอกกุหลาบ ถ้าเป็นกุหลาบขาว คือความเคารพ กุหลาบชมพูและเหลือง คือการเยี่ยมเยียน ส่วนกุหลาบสีแดง คือความรัก หรือดอกจำปา อาจใช้แสดงถึงความรักก็ได้

ดอกไม้กับวิถีชีวิตของไทยผูกพันกันมานานจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เช่น ชัยพฤกษ์ หรือดอกคูณ ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชาติไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 กลายเป็นมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ดอกไม้ที่เป็นอาหาร สามารถใช้ประกอบอาหารตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ดอกแค ดอกขี้เหล็ก หัวปลี เป็นต้น

เคล็ดความเชื่อของคนไทยที่มีมาแต่โบราณ หากใครปลูกต้นไม้หรือดอกไม้ประจำวันเกิด แล้วต้นไม้ดอกออกเจริญงอกงามดี ชีวิตจะก้าวหน้า แข็งแรง เป็นสุข ดังนี้ วันอาทิตย์ ให้ปลูกต้นจำปา โกสน วันจันทร์ ให้ปลูกพลูด่าง มะลิซ้อน วันอังคาร ให้ปลูกต้นเข็ม โกสน วันพุธ ให้ปลูกต้นกวนอิม โป๊ยเซียน วันพฤหัสบดี ให้ปลูกต้นพุทธรักษา พุดจืด ราตรี วันศุกร์ ให้ปลูกต้นกุหลาบ ขบาอัญชัน ส่วนวันเสาร์ ให้ปลูกต้นมะลิ และวาสนา

พืชพันธุ์ไม้บางชนิดคนโบราณนับถือกันมายาวนาน เนื่องจากเป็นพันธุ์ไม้ที่ใช่บูชาหรือเป็นต้นไม้เทพเจ้า เช่น ชมพูชูลาภหรือบัวไทยปลูกไว้เพื่อความศักดิ์สิทธิ์มงคล กรณีการ มีดอกสีขาวจัดเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ดอกไว้บูชา กัลปพฤกษ์ถือเป็น 1 ใน 5 ของดอกไม้สวรรค์ ส่วนมะลิเป็นดอกไม้ประจำพระนารายณ์

เครื่องหอมไทยจากไม้นานาพรรณของดีของไทยแต่โบราณ ปัจจุบันมีการสกัดเป็นสารระเหย เพื่อเป็นส่วนผสมในของใช้ประจำวันต่าง ๆ เช่น โลชั่น น้ำหอม แชมพู อาหาร ฯลฯ จากความหลากหลายทางชีวภาพทำให้เรามีดอกไม้หอมมากมายที่ให้กลิ่นแตกต่างกันไป เช่น กระดังงา มะลิ กุหลาบใช้สกัดสารระเหยจากดอก บางชนิดก็สกัดจากส่วนอื่น เช่น กฤษณา จันทนา อบเชย การบูร เป็นต้น

ต้นไม้ที่ให้ดอกต่าง ๆ ของไทยล้วนให้สรรพคุณทางยาที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และยังใช้ป้องกันภัยได้ด้วย เมล็ด ใบบำรุงไขมัน เส้นเอ็น ดอกกรักช่วยย่อยและเจริญอาหาร แก้อาเจียนและท้องเสีย ดอกพุทธรักษาใช้ห้ามเลือด หรือรักษาแผลที่มีหนอง

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกของไทย มักจะมีดอกไม้มาเกี่ยวข้องด้วยอยู่เสมอ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลแก่การจัดพิธีการ เช่น งานแต่งงาน ในขันหมาก จะมีดอกบานไม่รู้โรย กุหลาบ มะลิ ฯลฯ แสดงถึงความรัก สดชื่น ยั่งยืน งอกงาม งานไหว้ครู จะมีดอกเข็มใส่ไว้ในพานเพื่อให้มีปัญญาฉลาดหลักแหลม ดอกมะเขือ ให้มีความรู้มาก หล้าแพรก ให้มีความรู้รวดเร็ว ส่วนวันแม่จะใช้ดอกมะลิบริสุทธิ์ ดังความรักที่แม่มีต่อลูก เป็นต้น

ดอกไม้ของไทยบางชนิด มีชื่ออันเป็นมงคล และนำไปใช้ในงานมงคลพิธีกรรม ประเพณี ตลอดจนปลูกเพื่อเป็นสิริมงคล เช่น ดอกบานไม่รู้โรย แสดงถึงความมั่นคง ความรักใคร่กลมเกลียว ดอกดาวเรืองแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรือง ความเจริญ ดอกพุทธรักษาแสดงถึงพระพุทธเจ้าคุ้มครอง และเป็นสัญลักษณ์วันพ่อแห่งชาติ ดอกเฟื่องฟ้าแสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น (ชัยบัญชา โถดาสา, 2553)

สรุปได้ว่า ดอกไม้นอกจากจะเป็นพืชที่มีความสวยงามและส่งกลิ่นหอมแล้ว ยังเป็นพืชที่มีประโยชน์มากมาย สามารถแยกเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนี้

1. ช่วยเติมสีสันให้แก่โลก ทำให้โลกสวยงาม
2. ดอกไม้บางชนิดนำมาเป็นอาหารได้
3. นำมาประดับตกแต่งบ้าน
4. เป็นตัวกลางในการสื่อความหมายต่าง ๆ
5. ใช้ในพิธีต่าง ๆ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันครู เป็นต้น
6. ใช้เพาะปลูกเพื่อค้าขายเป็นอาชีพ
7. ส่งกลิ่นหอมเป็นผลดีต่อสุขภาพ
8. เป็นยารักษาโรค
9. เป็นอาหารของสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในป่า
10. ทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้
11. ช่วยเพิ่มออกซิเจนในอากาศให้มากขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างดอกไม้กับมนุษย์

หลวงบุเรศรบำรุงการ (2517, น. 1-8) ได้กล่าวไว้ว่า ต้นไม้มีความจำเริญกับมนุษย์อย่างยิ่งโดยเฉพาะปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มนุษย์ใช้ต้นไม้ตั้งแต่เกิดจนตาย ต้นไม้ถ่ายเทออกซิเจนออกมาทำอากาศบริสุทธิ์ให้แก่มนุษย์ ให้ความร่มรื่น ร่มเย็น ให้สี ให้กลิ่น ทำให้มนุษย์รู้สึกสดชื่นจิตใจผ่องใส

ดร.ชาลี กอตครอส จิตแพทย์ในเมืองมาร์ตินิค ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เผยสถิติที่เขาได้ทำไว้ว่า สีเขียวของต้นไม้เป็นยาบำรุงรักษาอย่างดีช่วยให้คนป่วยหายเร็ว ในเรือนจำที่ปลูกต้นไม้สีเขียวก็เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังหายหงุดหงิดไม่คิดแหกคุก

ในอดีตกาลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสูติได้ร่มสาละในลุมพินีวัน แล้วกลับมาประทับในพระราชวัง ต่อมาพระองค์ได้เสด็จออกไปประทับอยู่ในป่าบำเพ็ญเพียรถึง 6 ปี จึงสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมโพธิญาณใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หลังจากนั้นได้เสด็จประทับภายใต้ร่มไทร ร่มจิก และร่มเกตุอีกแห่งละ 7 วัน เสวยวิมุตติสุขคือจิตที่พ้นแล้วซึ่งกิเลส และทรงทบทวนหลักธรรม เมื่อเสด็จไปประกาศพระศาสนาตามที่ต่าง ๆ ก็จะไปประทับใต้ร่มไม้บ้าง ตามสวนของกษัตริย์หรือเศรษฐีที่สร้างไว้บ้าง รวมเวลาที่ประทับในป่าถึง 51 ปี ในที่สุดก็เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานในสาละวันทนิยานใต้ต้นสาละ จะเห็นได้ว่าต้นไม้ในป่ามีส่วนช่วยให้พระพุทธองค์ได้รับความสงบ มีพระอารมณ์ผ่องใส

ในคัมภีร์ไบเบิล กล่าวถึง สวนอีเดนที่อาดัมกับอีวาได้อาศัยอยู่ก่อนถูกพระเจ้าขับไล่ ในสมัยของอียิปต์มีการสร้างสวนสมณไพรของพระราชินีอัสเซฟซุต จนพระราชินีองค์นี้ได้ไปเกี่ยวข้องกับชื่อของต้นสีดาหอม ซึ่งพระนางได้สะสมไว้ที่สวนแขวนหรือสวนลอยแห่งกรุงบาบิโลน ทำให้พระเจ้าเนบูคัดเนสซาร์ได้สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 600 ปีก่อนคริสต์ศักราช เพื่อให้ความสำราญแก่พระราชินีโดยสร้างเป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกัน และค้ำไว้ด้วยเสาศิลาหินมา นับเป็นจำนวนสิ่งมหัศจรรย์ทั้ง 7 ของโลก

ประเทศไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็ได้สร้างสวนป่าขึ้น โดยมีป่ามะม่วง ป่ามะพร้าวและป่าหมากขึ้นกลางใจเมืองสุโขทัย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีสวนผลไม้มากมายตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุของมองซิเออร์ลาอูแบร์คณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กล่าวว่า มีสวนน้อยหน้าทีลบุรี มีทุเรียน มังคุด ลิ้นจี่ ที่ธนบุรี เป็นต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์มีการสร้างสวนในพระบรมมหาราชวัง โดยมากที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงสนพระทัยนำพันธุ์ไม้จากต่างประเทศมาปลูกริมถนน ทรงสร้างสวนตามวังของพระมเหสี พระราชวังพระราชโอรส ทรงสร้างพระราชอุทยานสราญรมย์ สร้างสวนดุสิต สวนเขาดินวนา ทรงเห็นความสำคัญของต้นไม้ยิ่งกว่าสมัยใด ๆ และในสมัยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงอุทิศที่ดินจำนวน 300 ไร่ เพื่อสร้างสวนสาธารณะให้เป็นที่พักผ่อนของประชาชน โดยพระราชทานนามว่า สวนลุมพินี ปัจจุบันบ้านเมืองเจริญขึ้น ป่าคอนกรีตเกิดขึ้นมากมาย ต้นไม้ถูกตัดโค่นโดยฝีมือของมนุษย์ เมื่อขาดป่าก็เริ่มคิดถึงป่า

หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย (2515, น. 22-45) กล่าวว่า มนุษย์เกี่ยวข้องกับดอกไม้ตั้งแต่เมื่อใด ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด แต่ดอกไม้เกิดขึ้นในโลกก่อนมนุษย์ และเมื่อช้างแมมมอธกินดอกทานตะวันเป็นอาหาร พอมนุษย์ไครมันยองเกิดก็คงเข้าไปเกี่ยวข้องกับดอกไม้ทันที นั่นหมายถึงว่ามนุษย์ไปเกี่ยวข้องกับดอกไม้เมื่อ 300,000 ปีมาแล้ว เหตุจูงใจที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับดอกไม้ คือ

1. เป็นอาหาร เมื่อมนุษย์เห็นสัตว์กินพืชก็ลองกินบ้างเมื่อเห็นว่าอร่อยและมีประโยชน์ก็ทดลองหาพืชอื่นกินต่อไป ในดอกไม้จะมีวิตามินบางชนิดที่ได้จากแป้ง จากน้ำมันพืชบ้างและกาก ซึ่งทำให้ขับถ่ายสะดวก

2. ลักษณะบางอย่างน่าดึงดูดใจ มีดอก ใบ ผล กลิ่นหอม และงดงาม ดอกไม้บางชนิดนำกลิ่นมาใช้ทำน้ำหอมเพื่อดับกลิ่นในร่างกาย หลายชนิดใช้ปรุงอาหารและขนม นำมาขยี้ดมเพื่อให้หอมชื่นใจ บางทีนำมาผสมกับยาสูบให้กลิ่นและรสแปลกออกไป

3. เป็นยารักษาโรค ส่วนของพืชที่สำคัญ ได้แก่ ราก ลำต้น และใบ โดยรากทำหน้าที่ยึดดินให้ติดกับดิน ทำหน้าที่ดูดน้ำและแร่ธาตุมาเลี้ยงใบ ลำต้นทำหน้าที่เก็บรักษาเนื้อเยื่อของพืช ใบเป็นส่วนสำคัญที่สุด ใบสร้างอาหารไปเลี้ยงรากและลำต้น ทั้งยังสังเคราะห์เนื้อเยื่อของพืชจากน้ำ แร่ธาตุ แก๊ส โดยอาศัยแสงจากดวงอาทิตย์ เกิดการสังเคราะห์สารประกอบทางเคมีแทรกอยู่ในเนื้อเยื่อของพืช สารเคมีเหล่านี้หลายอย่างเป็นยารักษาโรคได้ มนุษย์อาจเห็นสัตว์กินใบไม้บางอย่างเมื่อมันไม่สบายท้องแล้วอาเจียนออกมา ก็เลยทำตามเมื่อไม่สบาย และอาจพบใบหรือดอกของพืชที่ทำให้อาการไม่สบายทุเลาลงได้

4. ให้ความคุ้มกัน ไม้ต้นไม้อายุใช้หลบฝนหรือพายุ และการนำเอาต้นไม้มารสร้างเป็นที่พักอาศัย ใช้กิ่งไม้ทำไฟเพื่อให้เกิดความอบอุ่น

5. เป็นแหล่งกำเนิดศิลปะ มนุษย์นำเอาโครงสร้างและรูปทรงของดอกไม้เป็นจุดกำเนิดลวดลาย นำสีอันสวยงามสดดงามมาย้อมเป็นเครื่องนุ่งห่ม เอากลิ่นที่หอมมาผสมเป็นน้ำอบ น้ำหอม นานาชนิด

นอกจากนี้ ดอกไม้ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งการเลื่อมใส ความเคารพบูชา และความเชื่อถือ เช่น ในศาสนาพราหมณ์ถือเอาดอกบัวเป็นภาวะเจริญพันธุ์ (Fertility) และกำหนดให้เป็นตัวแทนของพระลักษมีชายาพระวิष्ณุ ในนิยายชาวอียิปต์บอกไว้ว่า ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ ผู้ครองท้องฟ้า และดอกบัวยังเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ในการแสดงพระธรรมเทศนาโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ตรัสเปรียบเทียบคนกับดอกบัวไว้ 3 สถานภาพ คือ 1) คนที่ฟังพระธรรมไม่เข้าใจเลยเหมือนบัวที่ไม่ผุดน้ำขึ้นมา 2) คนที่ฟังพระธรรมได้ครั้งไม่ได้ครั้งเหมือนบัวที่โผล่ปริ่ม ๆ น้ำ และ 3) คนที่ฟังพระธรรมได้เต็มบริบูรณ์เหมือนกับบัวที่ผุดพ้นน้ำขึ้นมาและบานเบ่งสวยงาม

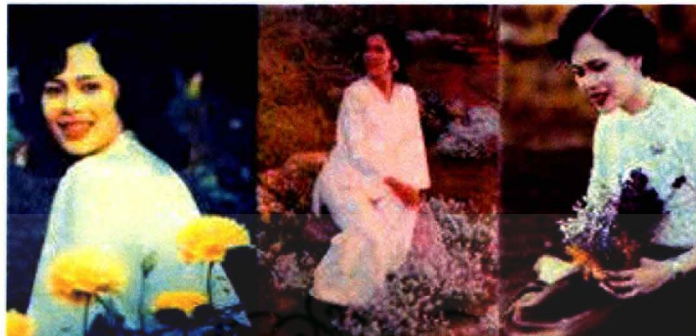
ดอกไม้กับผู้หญิง ดอกไม้ถูกเปรียบเทียบกับคล้ายผู้หญิง เพราะเป็นสิ่งที่มีความสวยงามและหอมหวานเย้ายวนอารมณ์ นอกจากการเปรียบเทียบทางเพศทั้งร่างกายกับดอกไม้ทั้งดอกแล้ว ยังได้เอาดอกไม้ไปเปรียบเทียบกับอวัยวะต่าง ๆ ของผู้หญิงเกือบทั่วตัว หลักการเปรียบเทียบนั้นมีใช้จะเอาความเหมือนทางกายภาพ หากแต่เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์ที่เหมือนกันกับชื่อของอวัยวะของผู้หญิง ซึ่งการเปรียบเทียบนี้มักจะทำโดยจินตกวี

วิชัย อภัยสุวรรณ (2532, น. 14-16) กล่าวถึงดอกไม้คล้ายผู้หญิงว่า จินตวิของไทยโบราณถึงไทยสมัยใหม่ ได้เปรียบดอกไม้ไว้ว่าคล้ายกับผู้หญิง เพราะดอกไม้เป็นสิ่งสวยงาม เป็นที่พึงปรารถนาของหมู่แมลงทั้งปวง เหมือนความสวยของสตรีเพศที่บรรดาชายอกสามศอกต่างก็เฝืองต้องการ ทั้งดอกไม้และผู้หญิงต่างก็มีความจริงที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ในความสวยงาม ดอกไม้บางชนิดทั้งสวยและมีกลิ่นหอม ซึ่งก็เปรียบได้กับผู้หญิงที่แสนสวยและสมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติของกุลสตรี ดอกไม้บางชนิดมีความสวยเป็นเลิศ แต่ไม่มีกลิ่นหอมกลายเป็นดอกไม้ที่ไร้ปรารถนา ดอกไม้และผู้หญิงก็เช่นเดียวกัน หากเราได้ศึกษาและมองดอกไม้ทั้งปวงโดยลึกซึ้งอาจได้รสสนุกในทางสุนทรียรมย์

สรุปได้ว่า เหตุจูงใจที่มนุษย์มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับดอกไม้ นั้นมีมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล มนุษย์ใช้ดอกไม้เป็นอาหาร นำมาปรุงแต่งและสกัดเป็นยารักษาโรค นำมาสร้างเป็นที่พักอาศัย นอกจากนี้มนุษย์ยังนำเอาความงามของรูปทรงดอกไม้มาสร้างสรรค์เป็นลวดลายและโครงสร้างในงานศิลปะ ดอกไม้บางชนิดมีความหมายและเป็นสื่อสัญลักษณ์แห่งความเลื่อมใสศรัทธา และดอกไม้บางชนิดก็มีลักษณะความสวยงามเหมือนที่กวีใช้เปรียบกับผู้หญิง และนักประพันธ์มักเปรียบเทียบความงามของดอกไม้ว่าคล้ายกับผู้หญิง เพราะมีสิ่งที่เหมือนกันคือความสวยงาม และความมีเสน่ห์น่าหลงใหล

ดอกหญ้าของพระบรมราชชนนีพันปีหลวง

หลายปีมาแล้วที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงมีพระราชปรารภกับผู้ใกล้ชิดว่า ในภาคอีสานนั้นมีดอกหญ้าเล็ก ๆ สวยงามตามท้องทุ่ง ซึ่งไม่เคยทอดพระเนตรเห็นในภาคอื่น ๆ เลย โดยเฉพาะในจังหวัดสกลนคร บริเวณที่ตั้งพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ใกล้กับเชิงเขาจะมีดอกหญ้าป่าเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นสีม่วงและสีน้ำเงินสด มีกลิ่นหอม และบานสะพรั่งไปทั่วทั้งทุ่ง เป็นลานกว้างในช่วงปลายฤดูฝนต้นหนาว ซึ่งได้พระราชทานนามดอกหญ้าเล็ก ๆ เหล่านี้ว่า “ดอกดุสิตา” ณ บริเวณพื้นที่ใกล้พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ในเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ คือบริเวณที่เกิดของทุ่งดอกหญ้าป่าเล็ก ๆ หลากสีสน โดยเฉพาะจะละลานตาด้วยดอกดุสิตาที่ทรงพระราชทานนามให้ นอกจากดอกดุสิตาสีม่วงที่มีเสน่ห์เด่นที่สุดแล้ว ยังมีดอกหญ้าชนิดอื่นขึ้นแซมอีกหลากหลายชนิด สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้พระราชทานนามดอกหญ้าเหล่านี้แตกต่างกันไป อาทิ ดอกมณีเทวา จะเป็นดอกกลมสีขาว หรือสีขาวอมม่วง ดอกสร้อยสุวรรณา จะสีเหลืองทองมีรูปทรงคล้ายกล้วยไม้ขนาดจิ๋ว ดอกทิพเกสร ดอกสีม่วงอมชมพูอ่อน ดอกสร้อยจันทร์เป็นดอกเดี่ยวคล้ายดอกทิวลิปขนาดจิ๋ว มีสีฟ้าหม่น ดอกไม้نانาพรรณที่แซมขึ้นมาสลับกับสีม่วงของดอกดุสิตานั้น ยิ่งเพิ่มความสวยงามเป็นเสน่ห์ดึงดูดตาตรึงใจให้กับท้องทุ่งดอกหญ้าธรรมชาติแห่งลานดุสิตามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 14 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
กับดอกหญ้าที่ทรงพระราชทานนามให้ใหม่
ที่มา : <https://www.tnews.co.th/religion/217805>

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ มักจะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพักผ่อนอิริยาบถในตอนเย็น ณ บริเวณทุ่งดอกหญ้างานตุสิดาอยู่เสมอ ในปี พ.ศ. 2527 ได้พระราชทานพระราชดำริให้ปลูกดอกหญ้าและไม้ประดับเสริมธรรมชาติบริเวณงานตุสิดาและลานก้อนหินใหญ่ที่เรียงรายบนเนินเขา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ว่าจ้างราษฎรที่ยากจนจากบ้านดงยอ จำนวน 20 คน ทำการปรับปรุงตกแต่งงานตุสิดาและปลูกพันธุ์ไม้ป่าเพิ่มเติม ในการนี้ได้พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์เป็นค่าตอบแทนให้กับชาวบ้านเหล่านั้น (วีระชัย ณ นคร, 2536)

ลักษณะของดอกหญ้างานตุสิดา

1. ดอกสร้อยจันทร์ หรือ SARASSA CHANDHORN BURMANNIA COELESTRIS D.DON อยู่ในวงศ์ BURMANNIACEAE ลักษณะเป็นไม้ล้มลุก สูง 10-30 เซนติเมตร ลำต้นเล็กเรียว และบอบบางมาก ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเป็นกระจุกเล็ก ๆ บริเวณโคนต้น มีใบย่อยขนาดเล็กมากเกือบมองไม่เห็นแนบติดตามข้อ ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด แต่ละช่อประกอบด้วย ดอกย่อย 1-3 ดอก ดอกเป็นรูปกรวยชูตั้งขึ้น ปลายกรวยมีเกสรเป็นกระจุกสีนวล หรือสีขาว รอบ ๆ กรวยของดอกจะมีครีบลายปีกกางออกเป็น 3 ครีบ ทำให้ดูคล้ายเหล็กชุดซาฟต์ ดอกเป็นสีชมพู หรือ สีม่วงอมชมพู เวลาที่มีดอกตามธรรมชาติที่ขึ้นเป็นกลุ่มกระจายกว้างเต็มทุ่ง จะดูสวยงามสดใสคล้ายดอกไม้พลาสติกกลมพัด

ปลิวไสวน่าชมมาก "ผล" เป็นผลแห้งรูปไข่กลับไม่แตกอำขนาดเล็กภายในมีเมล็ด ดอก และต้น จะมีช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน ต่อเนื่องไปจนถึงต้นเดือนมกราคมของปีถัดไป จากนั้นทั้งต้นและดอก จะตายไปพร้อมกับทั้งเมล็ดจากผลไว้ และรอจนกระทั่งต้นฤดูหนาวในปีถัดไป จึงจะแทงต้นและดอก สวยงามอีกครั้งเป็นวัฏจักร ซึ่ง "สร้อยจันทร์" มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ คือ ดอกดิน กล้วยมีอนาง และ หญ้าหนวดเสือ

ภาพที่ 15 ดอกสร้อยจันทร์
ที่มา : <http://www.phargarden.com>

2. ดอกมณีเทวา หรือ MANEE DHEYAA ERIOCAWON SP อยู่ในวงศ์ ERIOCAULACEAE เป็นไม้ล้มลุกลักษณะคล้ายหญ้า ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงชิดกันเป็นกลุ่มที่โคนลำต้น รูปรียาวแหลมสีเขียวสด เวลาแตกใบดอกจะดูเป็นกอเล็ก ๆ แปรลดตายัง ดอกออกเป็นดอกเดี่ยว ๆ ตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาวสีเขียว บริเวณปลายช่อจะมีดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก เบียดกันเป็นรูปทรงกลมแน่น ดอกเป็นสีขาว เวลาพบขึ้นอยู่ตามทุ่งนาเป็นกลุ่มกระจายกว้างจะดูสวยงาม คล้ายอัณมณีถูกกลมหนาวพัดปลิวไสวงดงามมาก ผลรูปกลมรี เมื่อแห้งไม่แตก

เดิมทีก่อนจะมีชื่อว่า “มณีเทวา” อันไพเราะเพราะพริ้งนั้น ชาวบ้านทางแถบภาคอีสานเรียกว่า “หญ้าหัวหงอก” หรือ “หญ้าผมหงอก” เพราะเกสรที่อยู่รอบดอกมีลักษณะเหมือนขนเล็ก ๆ สีขาวทั่วทั้งดอก เหมือนคนแก่หัวหงอก อาจเรียกอีกชื่อว่า “ดอกกระดุม” หรือ “ดอกกระดุมเงิน” เพราะดอกเป็นรูปทรงกลมคล้ายกับกระดุม และท้ายสุดจะเรียกเหมารวมเป็นดอกหญ้าว่า “หญ้าดอก” ก็ได้เพราะขึ้นง่ายตายยากเหมือนกัน ชื่อ “มณีเทวา” ชาวบ้านไม่ได้ตั้งขึ้นเอง แต่เจ้าดอกหญ้านั่นน้อยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงพระราชทานนามให้ ด้วยรูปลักษณะที่กลมเหมือนกระดุมแล้วยังสามารถมองคล้ายแก้วมณีสีขาวใสผุดผ่อง จึงอาจเป็นที่มาของชื่อ “มณีเทวา”

ภาพที่ 16 ดอกมณีเทวา
ที่มา : <http://www.phargarden.com>

3. ดอกทิพเกสร หรือ *Utricularia minutissima* เป็นพืชกินแมลงขนาดเล็กชนิดหนึ่ง จัดอยู่ในวงศ์ Lentibulariaceae มีความสูง 10-30 เซนติเมตร ลำต้นเล็กมากอยู่ใต้ดิน ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยว และมีใบที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับดักจับแมลงขนาดเล็กเป็นอาหาร ดอกสีม่วงอ่อนแกมชมพู ออกเป็นช่อตั้งสูงประมาณ 5-20 เซนติเมตร มีดอกย่อย 3-10 ดอกออกเรียงสลับขนาดประมาณ 6-10 มิลลิเมตร กลีบดอกล่างแผ่แยกออกเป็น 2 ปาก ผลเป็นผลแห้งชนิดแตกเมื่อแก่ พบกระจายพันธุ์อยู่ทั่วไปในทวีปเอเชีย เช่น อินเดีย, ศรีลังกา, พม่า, ลาว, กัมพูชา, เวียดนาม, จีน, ญี่ปุ่น, มาเลเซีย ในประเทศไทยพบที่จังหวัดเชียงใหม่, เลย, อุบลราชธานี, กาญจนบุรี, สระแก้ว, ชลบุรี, จันทบุรี, ตราด, สุราษฎร์ธานี, พังงา, สงขลา, ปัตตานี, และนราธิวาส พบตามพื้นที่ชื้นแฉะ เปิดโล่ง มักพบบนดินทราย ออกดอก ออกผลช่วงเดือนสิงหาคม-ธันวาคม ดอกทิพเกสร เป็นนามพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยมีชื่อดั้งเดิมว่า “หญ้าสีฝอยเล็ก”

ภาพที่ 17 ดอกทิวเกสร

ที่มา : <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid>

4. ดอกสร้อยสุวรรณา หรือ *Utricularia bifida* เป็นพืชกินแมลงในวงศ์สร้อยสุวรรณา *Lentibulariaceae* กระจายพันธุ์ตั้งแต่เอเชียใต้, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโอเชียเนีย เป็นไม้ล้มลุกปีเดียวขนาดเล็ก มีไหลเป็นเส้นขนาดเล็ก มีใบหลายใบออกจากไหล รูปแถบยาวได้ประมาณ 2 เซนติเมตร มีก้านดอกขนาดเล็ก เป็นกะเปาะกลม ติดบนไหลและใบ ยาวประมาณ 0.1 เซนติเมตร ช่อดอกออกเดี่ยว ๆ แบบช่อกระจุก ตั้งตรง เกสรตัวผู้ สูงประมาณ 60 เซนติเมตร เกสรตัวเมีย ใบประดับมีลักษณะคล้ายกัน ในแต่ละช่อมี 1-10 ดอก ก้านดอกยาว 0.2-0.5 เซนติเมตร มีปีกแคบ ๆ กลีบเลี้ยง 2 กลีบ รูปไข่ ยาว 0.2-0.7 เซนติเมตร กลีบดอกสีเหลือง รูปปากเปิด ยาว 0.6-1 เซนติเมตร กลีบล่างมีเดือยรูปลิ้น เกสรเพศผู้ 2 อัน ติดที่โคนกลีบดอกกลีบบน ก้านเกสรยาวประมาณ 0.1 เซนติเมตร รังไข่รูปรี ก้านเกสรเพศเมียสั้น ผลแบบแคปซูล รูปรี ยาวประมาณ 0.3 เซนติเมตร เมล็ดขนาดเล็กจำนวนมาก ดอกสร้อยสุวรรณาทั้งต้น มีสรรพคุณแก้ไข้ บำรุงเลือด รักษาโรคระบบทางเดินปัสสาวะ

ภาพที่ 18 ดอกสร้อยสุวรรณา

ที่มา : <http://www.phargarden.com>

5. ดอกดุสิตา หรือ *Utricularia delphinoides* เป็นพืชล้มลุกกินแมลงขึ้นเป็นกอเล็ก สูง 10-20 เซนติเมตร อายุปีเดียว มีใบเดี่ยวขนาดเล็กที่ข้อใกล้โคนต้น และมีใบที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับ ดักจับแมลงขนาดเล็กเป็นอาหาร ดอกสีม่วงเข้มออกเป็นช่อแทงขึ้นจากโคนกอ ช่อดอกตั้งสูงประมาณ 5-20 เซนติเมตร มีดอกย่อย 3-10 ดอก ออกเรียงสลับ กลีบดอกล่างแผ่แยกออกเป็น 2 ปาก ผลเป็น ผลแห้งชนิดแตกเมื่อแก่ ในประเทศไทยพบที่จังหวัดพิษณุโลก เลย มุกดาหาร สกลนคร อุบลราชธานี กรุงเทพฯ จันทบุรี ตราด พบตามพื้นที่ชื้นแฉะเปิดโล่งขึ้นปะปนกับหญ้าบนหินหรือในนาข้าว ออกดอกออกผลช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคม ดอกดุสิตาลักษณะลำต้นขึ้นเป็นขนาดเล็ก สูงเต็มที่ไม่เกิน 25 เซนติเมตร ใบออกเป็นใบเดี่ยวขนาดเล็กขึ้นจากข้อติดโคน รูปทรงเรียวยาวขอบใบเรียบ มีเส้นกลางใบ 1 เส้น พอได้ระยะหนึ่งใบเปลี่ยนเป็นม้วนกลม สำหรับเป็นกับดักจับแมลงเป็นอาหารหรือปุ๋ย ดอกเป็นช่อดอกเดี่ยวแทงขึ้นจากโคนกอ ตั้งตรง ออกดอกปลายหน้าฝนราว ๆ เดือนกันยายนถึง ปลายปี

ภาพที่ 19 ดอกดุสิตา

ที่มา : <http://www.phargarden.com>

บริบทพื้นที่วิจัย

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสกลนครตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นที่ราบสูงล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ เส้นรุ้งที่ 16 องศา 45 ลิปดาถึง 18 องศา 15 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 103 องศา 15 ลิปดาถึง 104 องศา 30 ลิปดาตะวันออก มีขนาดพื้นที่ประมาณ 9,605.76 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,003,602 ไร่ ตั้งอยู่เหนือระดับน้ำทะเล 172 เมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 647 กิโลเมตร ทางรถยนต์ ห่างจากสะพานมิตรภาพไทย - ลาวแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร ประมาณ 120 กิโลเมตร และสะพานมิตรภาพไทย - ลาวแห่งที่ 3 จังหวัดนครพนม ประมาณ 90

กิโลเมตร ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จังหวัดสกลนครมีอาณาเขตติดต่อกับเขตจังหวัดดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ จรดอำเภอเฝ้าไร่ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย อำเภอพรเจริญ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ อำเภอนาทม อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันออก จรดอำเภอนาหว้า อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอนาแก อำเภอวังยาง อำเภอปลาปาก อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ จรดอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร อำเภอนาคู อำเภอเขาวง อำเภอสมเด็จ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอวังสามหมอ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

ทิศตะวันตก จรดอำเภอไชยวาน อำเภอหนองหาน อำเภอทุ่งฝน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 20 แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดสกลนคร

ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp8/culture/sgk/sakon3.html>

ภาพที่ 21 ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร “รูปเจดีย์พระธาตุเชิงชุม”
ที่มา : <http://www.sakonnakhon.go.th/dataprovince/dataprovince1.htm>

สัญลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร หมายถึง พระเจดีย์ธาตุเชิงชุมซึ่งเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ เพราะเชื่อกันว่าเจดีย์นี้สวมรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ในภครกนี้ คือ พระพุทธเจ้ากกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะ และโคตมะ นับว่าพระศรีอาริยะเมตไตรย พระพุทธเจ้าซึ่งมาตรัสรู้ในอนาคต ก็จะทรงมาประทับรอยพระบาทไว้ที่นี่ด้วย ตัวพระธาตุตั้งอยู่บนเนินในวัดพระธาตุเชิงชุม ข้างในที่บสร้างด้วยศิลาแลง และศิลาทราย ชื่อเก่าของเมืองนี้คือหนองหาน และสกลทวาปี เพิ่งเปลี่ยนมาใช้ชื่อในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. 2381 จังหวัดสกลนครใช้อักษรย่อว่า "สน"

คำขวัญประจำจังหวัดสกลนคร

“พระธาตุเชิงชุมคู่บ้าน พระตำหนักภูพานคู่เมือง งามลือเลื่องหนองหาน ตรีการปราสาทผึ้งสวยสุดซึ้งสาวภูไท ถิ่นมั่นในพุทธธรรม”

ต้นไม้ประจำจังหวัด ชื่อพรรณไม้ อินทนิลน้ำ

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 172 เมตร ด้านทิศเหนือของจังหวัด บริเวณอำเภอบ้านม่วง อำเภอดำดง อำเภอสว่างแดนดิน อำเภออากาศอำนวย และอำเภอเจริญศิลป์ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มลอนคลื่นไม่สม่ำเสมอ กันใช้น้ำจากห้วยสาขาในการทำนา ทิศเหนือของอำเภออากาศอำนวยเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง เนื่องจากติดกับแม่น้ำสงครามทำให้เหมาะแก่การทำนากว่าพื้นที่โดยรอบ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าทามที่ขึ้นริมน้ำและปล่อยรกร้างเปล่า ส่วนทางตอนใต้มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะขนาดใหญ่ เรียกว่า แอ่งสกลนคร จุดต่ำสุดของแอ่ง คือทะเลสาบหนองหาน อำเภอเมืองสกลนคร และหนองญาติ อำเภอเมืองนครพนม นอกจากนี้ ยังมีวิหารเขาภูพาน ทางด้านทิศตะวันตก และทิศใต้บริเวณอำเภอภูพานและ

อำเภอกุศบาก มีลักษณะภูมิประเทศแบบภูเขาสูงสลับกับที่ราบ ลูกคลื่นที่อยู่ช่องกลางระหว่างทิวเขาภูพาน ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูง มีทิวเขาล้อมรอบทั้งด้านทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ ได้แก่ ทิวเขาเพชรบูรณ์ และทิวเขาตองพญาเย็นอยู่ทางตะวันตก ทิวเขาสันกำแพง และทิวเขาพนมดงรักอยู่ทางด้านใต้ ทำให้ฝนที่เกิดจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีน้อย ส่วนมากเป็นผลที่เกิดจากร่องความกดอากาศต่ำพายุดีเปรสชันจากอ่าวตังเกี๋ย และทะเลจีนใต้ที่เคลื่อนผ่านเข้ามาระหว่างเดือน สิงหาคม-กันยายน สกลนครมีลักษณะอากาศหนาวอย่างชัดเจนกระแสลมที่เย็นและแห้ง หย่อมความกดอากาศสูงที่แผ่ปกคลุมมาจากประเทศจีน ส่งผลกระทบต่อดินฟ้าอากาศในจังหวัดสกลนครมาก เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะ และมีฉากรับลมเป็นทิวเขาภูพาน ประกอบกับเมื่อมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีนที่พัดเข้ามา เมื่อพัดผ่านหนองหานน้ำจะเป็นตัวลดอุณหภูมิลง จึงทำให้สกลนครมีอากาศที่หนาวเย็นกว่าพื้นที่อื่น

สภาพทางสังคม

1. เชื้อชาติ ประกอบด้วยคนพื้นเมืองดั้งเดิมหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวภูไท ชาวไทยโย้ย โย้ยกะเลิง และไทยกระตัก ซึ่งอพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเป็นเวลานานแล้ว และมีประชากรเชื้อชาติเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ครั้งสมัยอินโดจีน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนที่พบเห็นอยู่ทั่วไป

2. ศาสนา ประชาชนชาวสกลนคร มีผู้นับถือศาสนาพุทธ 1,056,857 คน ร้อยละ 96.94 จำนวนวัด 993 แห่ง มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ 33,054 คน ร้อยละ 3.02 จำนวน โบสถ์ 62 แห่ง มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม 181 คน ร้อยละ 0.02 จำนวนมัสยิด 1 แห่งและคนอื่นๆ 4,523 คน ร้อยละ 0.41

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ชาวจังหวัดสกลนครมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คือ งานสมโภชพระธาตุเชิงชุม ซึ่งจะจัดประมาณเดือนมกราคม งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง และแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานจัดขึ้นในวันออกพรรษา งานประเพณีแข่งผีตาโขน ที่บ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน จัดขึ้นในวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 4 งานประเพณีใส่รำลึก ที่อำเภอกุสุมาลย์ จัดขึ้นในวันขึ้น 4 ค่ำเดือน 3 งานกาชาดและงานรวมน้ำใจไทสกล จัดบริเวณศูนย์ราชการจังหวัดสกลนคร ประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

4. อาชีพ ประชากรในจังหวัดสกลนครส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเอง และนำรายได้เข้าจังหวัดปีละมาก ๆ อาชีพที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกข้าวเจ้า ข้าวเหนียว การทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง การทำสวนผลไม้ การปลูกผัก ไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงโคขุน สุกร ไก่ การประมงน้ำจืด การเพาะเลี้ยงปลา การหัตถกรรม การทำ

เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย นอกจากนี้ ยังมีอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น การค้าขายอุตสาหกรรม

5. การศึกษา จังหวัดสกลนครมีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 744 แห่ง มีครูอาจารย์ 12,720 คน และนักเรียนนักศึกษา 266,486 คน อัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียนนักศึกษา 1:21 โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ

สภาพทางเศรษฐกิจ

ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัดสกลนคร แบ่งออกเป็น 3 เขต ได้แก่

1. เขตอำเภอเมือง เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด เนื่องจากเป็นศูนย์กลางรับซื้อพืชไร่ เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม สถานบริการ และตลอดจนสถานประกอบการพาณิชย์ด้านต่าง ๆ ของจังหวัด

2. เขตอำเภอสว่างแดนดิน เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจตอนบนซึ่งมีอำเภอที่อยู่ใกล้เคียง คือ อำเภอส่องดาว อำเภอคำตากล้า อำเภอบ้านม่วง และอำเภอเจริญศิลป์

3. เขตอำเภอพังโคน เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจตอนกลางของจังหวัดซึ่งมีอำเภอที่อยู่ใกล้เคียง คือ อำเภวาริชภูมิ อำเภอวานรนิวาส อำเภอนิคมน้ำอูน และอำเภออากาศอำนวย พืชเศรษฐกิจของจังหวัดสกลนครที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มีเนื้อที่เพาะปลูกจำนวน 1,946,620 ไร่ ผลผลิตได้ 837,398 ตัน อ้อย มีเนื้อที่เพาะปลูก จำนวน 69,033 ไร่ ผลผลิตได้ 829,565 ตัน มันสำปะหลัง มีเนื้อที่เพาะปลูกจำนวน 46,142 ไร่ ผลผลิตได้ 128,118 ตัน อุตสาหกรรมส่วนมากเป็นการประกอบกิจการของโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

เทศกาลและประเพณีประจำปี

1. งานนมัสการองค์พระธาตุเชิงชุม จัดขึ้นในวันขึ้น 9 ค่ำถึง 15 ค่ำ เดือนยี่ ของทุกปี จังหวัดสกลนครได้จัดให้มีงานสมโภชองค์พระธาตุเชิงชุมที่ยิ่งใหญ่เป็นประจำ ตามอรรถนิทานกล่าว ว่า วัดพระธาตุเชิงชุมเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาโปรดชาวเมืองหนองหานหลวง และกล่าวว่าบริเวณนี้เป็นที่ประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ คือ กกุสันธะ โกนาคมณะ กัสสปะ และโคตมะ ซึ่งก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานต้องไปประทับรอยพระบาทไว้ทุกพระองค์ อย่างไรก็ดี ตามจากหลักฐานเสมาหินที่พบอยู่รอบ ๆ วัดพระธาตุเชิงชุม และหลักฐานแท่นบูชารูปเคารพตลอดจนศิลาจารึกตัวอักษรขอมในพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 ซึ่งอยู่ติดผนังทางเข้าภายในอุโมงค์พระธาตุเชิงชุม (ชั้นใน) ซึ่งก่อเป็นพระธาตุหรือสถูปขนาดเล็ก หลักฐานเหล่านี้บ่งบอกว่าบริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมได้มีชุมชนเกิดขึ้นต่อเนื่องกันมา โดยเฉพาะศิลาจารึกที่กรอบประตูทางเข้าปราสาทขอมหรือสถูป ซึ่งมีความกว้าง 49 เซนติเมตร ยาว 52 เซนติเมตร เขียนเป็นตัวอักษรขอมโบราณ องค์พระธาตุเชิงชุมเป็นเจดีย์มีลักษณะรูปสัณฐานเหลี่ยมแบบลาว ภายในทำด้วยศิลาแลงก่อขึ้นเป็นรูปเจดีย์ มีซุ้มประตูเปิดทั้ง 4 ด้าน แต่มีประตูที่ใช้ได้เพียงประตูเดียว คือประตูทางทิศตะวันออก

2. งานประเพณีออกพรรษาแห่งปราสาทผึ้งและแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานฯ กำหนดจัดงานแห่งปราสาทผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี และก่อนหน้างานประมาณ 5 วัน จะมีการจัดการแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และมีการประกวดรำหางนกยูงในขบวนแห่เรือ ณ ริมฝั่งหนองหาน งานประเพณีแข่งผีโขน อำเภอพังโคน การแข่งผีโขนเป็นการแข่งในงานประเพณีบุญมหาชาติ หรือ บุญพระเวศ หรือบุญพระเวสสันดร ของชาวบ้านไฮหย่อง ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น 14 – 15 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี

3. งานเทศกาลโล้รำลึก อำเภอกุสุมาลย์ งานเทศกาลโล้รำลึก เป็นงานประจำปีของชาวโล้ จัดในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ณ บริเวณที่ว่าการอำเภอกุสุมาลย์ การแสดงโล้ทั้งั้งจะเริ่มในตอนสายของวันขึ้น 4 ค่ำ ตามประเพณีความเชื่อที่สืบทอดมาแต่อดีต เป็นการแสดงพิธีเหยา (เชิญวิญญาณเข้าทรงคนป่วยลงสนามหรือแข่งสนาม) และพิธีเจียะชาหล่ารวมคน เพื่อให้เกิดรูปขบวนที่สวยงามเป็นจังหวะสอดคล้องกับดนตรีพื้นบ้านที่ติดเสียงเป่าเข้ากัน

4. เทศกาลงานรวมน้ำใจไทสกล และงานกาชาดจังหวัดสกลนคร เดิมมีชื่อเรียกว่า งานเที่ยวหนองหาน ชมพู่พานเผ่าไทย ชิมข้าวหอมใหม่ไทสกล และได้เปลี่ยนมาเป็นงานกาชาดรวมน้ำใจไทสกลเมื่อไม่นานมานี้ โดยจัดขึ้นหลังจากได้มีการฉลองเมืองสกลนคร ครบรอบ 150 ปี เมื่อ พ.ศ. 2531 เพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เป็นชนชาติพันธุ์ของชาวสกลนครให้คงอยู่ตลอดไป โดยจัดขึ้นประมาณสัปดาห์ที่ 3 ของเดือนธันวาคม มีกำหนดการจัดงาน ปีละ 7 วัน ณ บริเวณศูนย์ราชการจังหวัดสกลนคร มีกิจกรรมต่าง ๆ ภายในงานมากมาย เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ผู้ไท ไทใต้ ไทโย้ย เป็นต้น เป็นการออกร้านแสดงนิทรรศการของส่วนราชการต่าง ๆ การแสดงสินค้าหัตถกรรมของอำเภอต่าง ๆ และจำหน่ายสินค้าราคาประหยัดและอื่น ๆ อีกมากมาย งานรวมน้ำใจไทสกลและงานกาชาดจัดขึ้นประมาณต้นปีของทุกปี บริเวณศาลากลางจังหวัดสกลนคร กิจกรรมประกอบด้วยการแสดงขบวนแห่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่ในจังหวัด เช่น ผู้ไท ไส้ ย้อ แสกกะเลิง กุลา ยวน และจีน โดยขบวนจะเริ่มออกจากสนามมิ่งเมือง เวลาประมาณ 14.00 น. ไปตามถนนสุขเกษม ซึ่งแต่ละขบวนจะไปรวมกัน ณ ศาลากลางจังหวัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อีก เช่น การประกวดนางสาวสกลนคร การออกร้านแสดงนิทรรศการของส่วนราชการ การประกวดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดพาแลง และการแสดงมหรสพ เป็นต้น

5. เทศกาลลอยพระประทีปพระราชทาน 12 เพ็งไทยสกล ชาวบ้านต้องทำกระทงลอยในน้ำที่อยู่ใกล้ชุมชน และชาวจังหวัดสกลนครมีหนองหานเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีตำนานเล่าขานอันยิ่งใหญ่ ชาวจังหวัดสกลนครได้กำหนดสระพังทองซึ่งอยู่ใกล้

หนองหาน ชาวเมืองถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และปัจจุบันยังเป็นสถานที่ตั้งสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ เป็นเมืองที่ตั้งพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ จะเสด็จแปรพระราชฐานเพื่อทรงเยี่ยมพสกนิกรเป็นประจำทุกปี พระองค์ท่านได้สืบทอดประเพณีร่วมกับชาวพสกนิกรทุกปี ทั้งนี้เป็นความภูมิใจอันหาที่เปรียบมิได้ของชาวสกลนคร ก็คือได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระประทับ ไปร่วมงานลอยกระทงร่วมกับพสกนิกรที่หนองหาน บริเวณสะพานทองสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

6. เทศกาลตรุษจีน-ชาวเวียดนาม จังหวัดสกลนคร พ่อเมืองสกลนครพร้อมชาวสกลนคร เรือหนื่นพร้อมใจจัดงานเฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีน ตรุษจีนเวียดนาม และวาเลนไทน์อย่างยิ่งใหญ่ จัดสมรสหมักกว่า 100 คู่ พร้อมผัดหมี่มงคลแจกผู้เข้าร่วมงานเพื่อเป็นการสร้างความสมัคสมานสามัคคีของกลุ่มคนในจังหวัดสกลนคร ซึ่งในงานได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองเนื่องในวันตรุษจีน วันขึ้นปีใหม่ของสองเชื้อชาติ คือชาวไทยเชื้อชาติจีน และชาวไทยเชื้อชาติเวียดนาม ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร และเฉลิมฉลองเทศกาลวันวาเลนไทน์ ภายในงานมีการจัดชุดอาหารประจำเชื้อชาติไทย-จีน และเวียดนาม พร้อมกับการจดทะเบียนสมรสหมักจำนวน 100 คู่ ท่ามกลางผู้มาร่วมงานกว่าหมื่นคน ในช่วงเวลา 17.00 น. ได้จัดให้มีขบวนแห่จากลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 บริเวณศูนย์ราชการไปตามถนนสุขเกษมเพื่อแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดสกลนคร โดยบรรยายกาศภายในงานมีการผัดหมี่มงคลโดยใช้กระทะความกว้าง 3 เมตร ผัดแจกผู้มาร่วมงาน การจัดโรงเตี๊ยมแบบโบราณ การมอบทะเบียนสมรสแก่คู่สมรส 100 คู่ และการจัดถนนอาหารแสดงศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าชาวสกลนคร (จังหวัดสกลนคร, 2562)

สรุปได้ว่า จังหวัดสกลนครได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองพุทธศาสตร์ สร้างขึ้นในยุคที่ขอมมีอำนาจ สกลนครเป็นเมืองแห่งการแสวงหา ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงมีทิวเขาล้อมรอบ คนพื้นเมืองดั้งเดิมมีหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวภูไท ชาวไทยอ้อย ไยย กะเลิง และไทยกระดาก มีประเพณีและวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาแต่โบราณ คือ งานสมโภชพระธาตุเชิงชุม งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง แข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน งานประเพณีโส้รำลึก เป็นต้น ชาวจังหวัดสกลนครส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้ดี

ความรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

การศึกษาความหมายของความคิดสร้างสรรค์นั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษา และให้ความหมายไว้ ดังนี้

สมศักดิ์ ภู่วิภาตววรรณ (2537, น. 7) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ จากนิยามได้ 2 แนวคิด คือ แนวคิดที่ 1 เชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดของบุคคล และแนวคิดที่ 2 เชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเป็นผลมาจากเงื่อนไขหรือประสบการณ์รอบ ๆ ตัวบุคคล

ยุดา รักไทย (2542, น. 7) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดที่จะสามารถเอาชนะความคิดอื่น ๆ ได้ ต้องเป็นความคิดที่มุ่งแก้ปัญหา สร้างงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย รู้จักแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วทำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยการมองโลกในแง่ดีและต้องแปลกใหม่ไม่เคยมีใครคิดมาก่อน

กันยา สุวรรณแสง (2542, น. 112) ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นการคิดเพื่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยอาศัยการหยั่งเห็นเป็นสำคัญ เป็นการประดิษฐ์คิดหาสิ่งใหม่ ๆ

ศรีสุรางค์ ทินะกุล (2542, น. 13) สรุปไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคล เป็นลักษณะความคิดแปลกใหม่ไม่ลอกเลียนแบบ มีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งอาจจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากความคิดเดิมเป็นงานที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์

วิชาการเอ็กเปอร์เน็ต, ฝ่าย (2544, น. 27) ได้สรุปการคิดให้กว้างอย่างสร้างสรรค์ (creative thinking) ว่าเป็นตัวเปิดมุมมองความคิดให้เรามองเห็นโอกาส (opportunity) ใด ๆ เพื่อที่จะนำโอกาสนั้นมาพัฒนาให้เป็นรูปธรรมเกิดเป็นคุณประโยชน์แก่ตน แก่องค์กร แก่สังคม และประเทศชาติ

มาลี จุฑา (2544, น. 208) ได้สรุปความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดให้ได้มาซึ่งสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไม่ซ้ำแบบเดิม และมีการพัฒนาอยู่เสมอ

สมบัติ กาญจนารักษ์พงศ์ (2545, น. 9) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดซับซ้อน คิดหลายแง่มุม ผสมผสานการนำประสบการณ์มาสร้างเป็นความคิดใหม่ได้ ผลผลิตใหม่ความคิดสร้างสรรค์ในแต่ละบุคคล สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้จากการเรียนรู้และสามารถจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ผู้ที่มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์จะมีปฏิภาณไว คิดแปลกใหม่ ชอบสร้างสิ่งใหม่ชอบซักถามมีความอยากรู้อยากเห็นสูง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, น. 4) ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ (creative thinking)

อารี พันธมณี (2546, น. 155) ได้ให้ความหมายของการคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะเอกนัย อันจะนำไปสู่การค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ สิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิธีคิด ทฤษฎี หลักการได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นมิใช่เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ หรือสิ่งที่เป็เหตุเป็นผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่แต่ต้องควบคู่ไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือ จินตนาการให้เป็นไปได้หรือที่เรียกว่า จินตนาการประยุกต์จึงทำให้เกิดผลงานความคิดสร้างสรรค์

อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์ (2545, น. 50) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า คือ กระบวนการทางปัญญาในระดับสูงที่ใช้กระบวนการทางความคิดหลาย ๆ อย่างมารวมกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือแก้ปัญหาที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สร้างสรรค์ต้องมีอิสรภาพทางความคิด

พันธ์ ทองชุมนุญ (2547, น. 116) ได้สรุปความหมายของความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่แสดงออกมา โดยความคิดดังกล่าวเป็นความคิดที่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากความคิดของบุคคลอื่น ๆ โดยทั่วไป และความคิดสร้างสรรค์นั้นก่อให้เกิดวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มนุษย์เผชิญอยู่ให้มีความสะดวก รวดเร็ว สามารถเพิ่มผลผลิตและเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพมากกว่าที่เคยหรือที่เคยปฏิบัติมา

ถวัลย์ มาศจรัส (2548, น. 3) สรุปว่าความคิดสร้างสรรค์หมายถึง กระบวนการทางสติปัญญาระดับสูงที่ใช้กระบวนการทางความคิดที่หลากหลาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, น. 76) ได้สรุปการคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การขยายขอบเขตของความคิดออกไปจากกรอบความคิดที่มีอยู่เดิมสู่ความคิดใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบหรือวิธีการแก้ไขที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, น. 172) ได้ให้คำจำกัดความของความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. เป็นสมรรถภาพทางสมองในการคิดได้หลายทาง
2. มีอยู่ในบุคคลมากน้อยต่างกันไป
3. มีผลงานหรือการกระทำที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะ

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2546, น. 36) ได้ให้ความหมายความคิดสร้างสรรค์ คือ กระบวนการคิดที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงข้อเท็จจริง (association fluency) โดยอาศัยความคิดที่แตกต่างมาเชื่อมความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ได้อย่างเหมาะสม มีความแปลกใหม่ (originality) มีคุณค่าในตัวเองและได้รับการยอมรับ

ชาญชัย ยมดิษฐ์ (2548, น. 190) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ คือ ความสามารถทางสมองของบุคคลที่นำประสบการณ์ และจินตนาการมาสัมพันธ์กัน สามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ หรือแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ ๆ ได้ในฐานะผู้ริเริ่ม โดยมีลักษณะการคิดที่คล่องแคล่ว ความยืดหยุ่น และละเอียดลออ

Freud (1938, p. 193) มีความเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์เริ่มต้นจากการขัดแย้งที่ถูกขับออกมาโดยพลังจิตใต้สำนึก ขณะที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นนั้นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความคิดที่เป็นอิสระเกิดขึ้นมาก ส่วนคนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นก็จะมีไม่มีความคิดอิสระเกิดขึ้นเลย

Torrance (1962, p. 16) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นกระบวนการของความรู้สึที่ไวต่อปัญหาหรือความสามารถของมนุษย์ในการคิดแก้ปัญหา ด้วยการคิดที่ลึกตื้นนอกเหนือไปจากลำดับขั้นของการคิดอย่างปกติธรรมดา เป็นลักษณะภายในของบุคคลที่คิดหลายแง่มุมประสมประสานกัน เกิดเป็นผลผลิตใหม่ที่ถูกต้องและสมบูรณ์

Guilford (1959, p. 389) ได้ทำการศึกษเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์พบว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทั่ว ๆ ไป ในการทำงานของสมอง ที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทางหรือความคิดนอกเนกนัย

McCandless & Evans (1978, p. 299-301) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นทั้งกระบวนการและผลผลิต เป็นความคิดที่ซับซ้อนมีความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ระหว่างวัตถุหรือเหตุการณ์ การตั้งสมมุติฐานและการแก้ปัญหา ด้านผลผลิตพิจารณาการสร้างสรรค์ รูปแบบของผลผลิตที่แปลกใหม่และมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และให้ข้อตกลงเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ 5 ประการ คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์เป็นพฤติกรรมทางสติปัญญา ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายทางที่ระดับต่าง ๆ กัน
2. เด็กทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในตัวเองแต่แตกต่างกันที่ระดับ ความคิดและโอกาสแสดงออก
3. ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขบางประการ
4. การสนับสนุนทฤษฎีของเพียเจท์ที่ว่า การพัฒนาความสามารถทางการสร้างสรรค์ เป็นเป้าหมายแรกของการศึกษา ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นในโรงเรียน
5. ความคิดนอกเนกนัย (divergent thinking) เป็นองค์ประกอบใหญ่ของความคิดสร้างสรรค์และการวัดทางสติปัญญานั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกับความคิดสร้างสรรค์

Gettels & Jackson (1962, p. 455-456) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะการคิดหาคำตอบหลาย ๆ คำตอบ เพื่อสนองต่อสิ่งเร้าซึ่งมักเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีอิสระในการคิด

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ มาจากเงื่อนไขประสบการณ์รอบตัวของบุคคล ที่มุ่งแก้ปัญหาแตกต่างกันไปจากกรอบความคิดที่มีอยู่เดิม เชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงได้อย่างเหมาะสมและมีความแปลกใหม่

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานในการที่จะสร้างกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, น. 76) องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. คิดคล่องแคล่ว เป็นลักษณะการคิดหาคำตอบได้เร็ว คิดคล่องแคล่วมีปริมาณมากในเวลาที่ยำกัก
2. คิดความยืดหยุ่น เป็นลักษณะของการคิดได้หลายทาง จัดกลุ่มความคิดได้หลายทิศทาง
3. คิดริเริ่มเป็นลักษณะของความคิดที่แปลกใหม่ แตกต่างจากคนอื่นที่คิดไม่ถึง กล้าคิดมาประยุกต์ใช้

4. คิดรอบคอบละเอียดลออ เป็นลักษณะการคิดช่างสังเกต พิถีพิถัน มีรายละเอียดทั้งงดงาม สาระชัดเจน ขยายความคิดหลัก ให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ถวัลย์ มาศจรัส (2548, น. 3) ศึกษาแนวคิดของกิลฟอร์ด (Guilford) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นความสามารถที่สำคัญของสมองที่มีระบบความคิดเชื่อมโยงกว้างไกล ส่งผลให้มีความคิดในเรื่องใหม่ ๆ อยู่เสมอ

กิลฟอร์ด (Guilford) ได้ศึกษาพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ประกอบไปด้วยความคิด 4 อย่างด้วยกัน คือ

1. ความคิดริเริ่ม (originality) หมายถึง ลักษณะของความคิดที่แปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา ความความคิดริเริ่มเกิดมาจาก

- 1.1 การนำความรู้เดิมมาคิดดัดแปลง
- 1.2 การนำความรู้เดิมมาประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่
- 1.3 ผลงานมีลักษณะที่เพิ่งเกิดคิดค้น หรือผลิตขึ้นใหม่
- 1.4 ความคิดริเริ่มจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นคนกล้าคิดเป็นคนกล้าทดลอง

ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ต้องเป็นคนมีจินตนาการ มีลักษณะของนักจินตนาการประยุกต์ ไม่ใช่เพียงแค่คิดโดยไม่ลงมือทำ เมื่อคิดแล้วต้องสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานด้วย

2. ความคิดคล่องแคล่ว (fluency) หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ หรือของบุคคลในการคิดค้นหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว มีคำตอบที่หลากหลายในเวลาจำกัด หรือภาวะที่คับขันต้องเผชิญหน้ากับสิ่งต่าง ๆ

3. ความคิดความยืดหยุ่น (flexibility) หมายถึงความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภทหลายทิศทาง เป็นตัวเสริมและเพิ่มคุณภาพของความคิดคล่อง

4. ความคิดละเอียดลออ (elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียดที่สามารถจำแนกแยกแยะในสิ่งที่ผู้อื่นมองไม่เห็นได้อย่างชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์ความคิดออกไปอย่างครอบคลุมสมบูรณ์ ความคิดละเอียดลออเป็นลักษณะพิเศษของนักเรียนสร้างสรรค์ที่จะทำให้ผลงานมีความแปลกใหม่ จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในตนเอง ส่วนจะมากหรือน้อยอยู่กับการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ

กันยา สุวรรณแสง (2542, น. 117) ได้ให้ความหมายองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. การมีทักษะในการใช้ความคิด เช่น ทักษะในการสังเกต รวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การสรุปข้อเท็จจริง

2. การมีแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ มีความตั้งใจ มานะ พยายามไม่หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ความล้มเหลว

3. การมีความสามารถในการหยั่งเห็น รู้จัก คิดหาเหตุผลที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้
ณัฐพงษ์ เจริญทิพย์ (2539, น. 157) ได้สรุปความคิดสร้างสรรค์ใน 3 องค์ประกอบ คือ ความคิดคล่อง ความคิดความยืดหยุ่น และความคิดริเริ่ม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว มีความหยั่งเห็นในการคิดหาคำตอบได้เร็วและว่องไว มีคำตอบที่หลากหลาย ในการคิดหาคำตอบได้อย่างรวดเร็วในภาวะคับขันที่ต้องเผชิญหน้ากับสิ่งต่าง ๆ

2. ความคิดยืดหยุ่น ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หลายทิศทาง เป็นตัวเสริมและเพิ่มคุณภาพของความคิดคล่อง

3. ความคิดริเริ่ม เป็นความคิดที่แปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา ต้องเป็นคนที่มีความจินตนาการ เมื่อคิดแล้วต้องสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีตามองค์ประกอบทางนาฏศิลป์ ดังนี้

ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

ประยูร ธมฺมจิตโต (2540, น. 16) กล่าวถึง “สุนทรียศาสตร์” ว่าเป็นสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความงามและสิ่งที่ดึงดูดใจทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาประสบการณ์ คุณค่าของความงาม และมาตรการตัดสินใจว่าอะไรงามหรือไม่งาม การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์มีได้ 3 ลักษณะคือ ความสวยงาม ความติดตาติดใจ ความเลอเลิศ นักปรัชญาหลายท่านได้เสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายว่าเพราะเหตุใดจึงมีการตัดสินใจว่า ศิลปวัตถุ ประกอบด้วยลักษณะทั้งสาม นักปรัชญาดังกล่าวแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอารมณ์นิยม (Emotionalist) อธิบายว่า การตัดสินเกิดจากอารมณ์ที่เก็บกอดไว้ในจิตใจได้สำนึก

2. กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalist) อธิบายว่า การตัดสินเกิดจากการเห็นความกลมกลืนไม่ขัดตา

3. กลุ่มสร้างสรรค์ (Creativist) อธิบายว่า การตัดสินใจเกิดจากความสามารถสร้างสรรค์ของมนุษย์

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545, น. 28-29) อธิบายถึงคำว่า สุนทรียะ สุนทรียภาพ สุนทรียศาสตร์ ไว้ดังนี้ สุนทรียะหรือความงาม อาจเป็นความงามของศิลปกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความประณีตงดงามของจิตใจ การใช้ชีวิตส่วนตัวและชีวิต สุนทรียภาพ ที่หมายถึงความรู้สึกรู้สึกในความงาม ภาพที่งดงามในความคิดหรือภาพของความงามในสมอง (Image of Beauty) ศักยภาพของการรับรู้ความงามที่สามารถสัมผัส หรือรับความงามได้ต่างกัน ความงามที่อาจเกิดจากภาพ จากเสียง จากจินตนาการ จากตัวอักษร หรือประสาทสัมผัสอื่น ๆ สุนทรียศาสตร์ ที่หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่เกี่ยวกับความงามตามแนวคิดของชาวตะวันตกแล้ว สุนทรียศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาตะวันตกที่มีรากฐานมาจากปรัชญากรีกโบราณ

กิริติ บุญเจือ (2545, น. 225-235) กล่าวถึง “ปรัชญาศิลปะ (Philosophy of Art)” ว่าเป็นปรัชญาประยุกต์แขนงหนึ่งที่น่าเอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความผลสรุปของศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ปรัชญาศิลปะกับสุนทรียศาสตร์ คำว่าสุนทรียศาสตร์มาจากศัพท์บาลีว่า “สุนทรี” แปลว่า ดีงาม สุนทรียศาสตร์จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาที่ว่าด้วยความงาม ผู้บัญญัติศัพท์ต้องการใช้แปลคำภาษาอังกฤษว่า aesthetics ซึ่งมาจากศัพท์ภาษากรีกว่า aisthetikos ซึ่งเป็นคุณศัพท์ของคำกริยา aisthanomai แปลว่า รู้ด้วยผัสสะ (to perceive) แต่ทว่าศัพท์ aesthetics ในภาษาอังกฤษกำหนดไว้หมายถึงวิชาว่าด้วยศิลปะโดยทั่วไป ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นสาขาตามแง่พิจารณา คือ

1. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (History of Art) 2)
- 2.วิจารณ์ศิลปะ (Criticism of Art)
3. ทฤษฎีศิลปะ (Theory of Art)
4. จิตวิทยาศิลปะ (Psychology of Art)
5. สังคมวิทยาศิลปะ (Sociology of Art)
6. ปรัชญาศิลปะ (Philosophy of Art)

ปรัชญาศิลปะจึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียศาสตร์ ซึ่งถือเอาผลสรุปของสุนทรียศาสตร์สาขาอื่น ๆ ทั้งหมดเป็นข้อมูล พยายามค้นหาคำถามที่อาจจะมีได้จากข้อมูลเหล่านั้น แล้วตีความปัญหาดังกล่าวด้วยระบบปรัชญาบริสุทธิ์เท่าที่เรารับหรือสนใจ

บุษกร บิณฑสันต์ (2553, น. 31-32) กล่าวว่า ศิลปะทั้งปวงนั้นย่อมเกิดจากความสะท้อนใจของศิลปินผู้สร้าง ความสะท้อนใจนี้คือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งโดยธรรมชาติและมนุษย์ที่ผ่านการปรุงคิด-คิดปรุงของศิลปินออกมาเป็นรูปร่าง เช่น บทเพลง วรรณกรรม ภาพวาด รูปปั้น นาฏกรรม และศิลปะต่าง ๆ ในที่นี้จะเรียกปรากฏการณ์ที่ผ่านการปรุงคิดของศิลปินว่าเรื่องราว (Subject matter) และเรียกการปรากฏเป็นรูปร่างว่าเนื้อหา (Content) ศิลปะแบ่งเป็น 2 ชนิดตามความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวกับเนื้อหา กล่าวคือ ศิลปะที่มีเนื้อหาสะท้อนเรื่องราวได้ชัดเจน เช่น ภาพเหมือน รูปปั้นเหมือน การร่ายรำเลียนแบบ วรรณกรรมที่มีความสมจริง จัดเป็นศิลปะแสดงลักษณะ (Representational art) ส่วนศิลปะที่ไม่อาจสะท้อนเรื่องราวได้ชัดเจน เช่น บทเพลง ดนตรี จัดเป็น

ศิลปะไม่แสดงลักษณะ (Non-representational art) ซึ่งข้อได้เปรียบของศิลปะไม่แสดงลักษณะก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เสพมีจินตนาการได้เต็มที่พ้นขีดจำกัดของความคิด ดนตรีจึงเป็นศิลปะที่ได้รับความนิยมชมชื่นมาตลอดประวัติการวิวัฒนาการของมนุษย์ ยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่า ภาพวาดพระผู้เป็นเจ้า กับดนตรีที่แสดงความเป็นพระเจ้า อย่างใดจะให้ความเป็นอิสระแก่จินตนาการมากกว่ากัน ขณะมอง ภาพจินตนาการของผู้เสพจะถูกขีดกรอบด้วยรายละเอียดที่ปรากฏในภาพนั่นเอง แต่ขณะฟังดนตรี รายละเอียดของบันไดเสียง ท่วงทำนอง แม้แต่การสอดประสาน ทำได้เพียงการบ่งชี้ทิศทางของ จินตนาการเท่านั้น ส่วนอื่น ๆ นอกจากนี้เป็นประสบการณ์ ความคิดคำนึง ความฝัน และการหลอม รวมมโนทัศน์ของโลกส่วนตัวอันเป็นอิสระของผู้เสพนั่นเอง ดนตรีจึงเป็นเครื่องมือที่ดีในการจูงจิต (Suggestion) ผู้เสพให้ถอยห่างจากอะไรก็ตามที่กระทำย่ำยต่อสภาพจิตใจในขณะนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545, น. 36-38) กล่าวถึง “สุนทรียภาพกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม ” ว่า คนเราดำเนินชีวิตอยู่ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม มีโลกส่วนตัวที่เป็นตัวของ ตัวเอง มีอิสระเสรีภาพที่จะคิดจะทำเพื่อความสุขและความพึงพอใจของเรา แต่ต้องไม่ส่งผลกระทบ ในทางลบต่อผู้อื่น สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เมื่อเรามีสุนทรียภาพหรือมีปฏิกิริยาต่อความงาม ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัตถุ เหตุการณ์ การดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมและ ปรากฏการณ์เหล่านั้นมีสภาพเป็นแรงบันดาลใจ (Inspiration) ที่จะกระตุ้นความรู้สึก กระตุ้นการรับ รู้ เราจะแปรการรับรู้ไปสู่ความรู้สึกนึกคิด การชื่นชมยินดี การวิพากษ์วิจารณ์ พร้อมกันนั้นก็พัฒนา ความรู้สึกนึกคิดไปสู่การแสดงออกและการสร้างสรรค์ โดยมีพลังของสุนทรียภาพเป็นแรงสนับสนุน อีกด้านหนึ่ง พลังสุนทรียภาพในตัวตนของเราได้ผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปกรรมขึ้น ผู้ที่ชื่นชม การใช้สื่อตัวอักษรบรรยายจินตนาการก็จะสร้างสรรค์วรรณกรรม ผู้ชื่นชมการใช้สื่อเสียงก็มักที่จะ สร้างสรรค์ดนตรี ผู้สื่อวัตถุก็จะสร้างสรรค์ทัศนศิลป์และสถาปัตยกรรม ตามลักษณะเฉพาะของตน (Individuality)

อัมพร ศิลปเมธากุล (2549, น. 22) กล่าวว่า การจัดแบ่งงานศิลปะเป็นความพยายามแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของงานศิลปะแต่ละอย่าง ที่มีรูปร่าง รูปทรง วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิค ซึ่งมี แนวทางในการสร้างสรรค์งานที่แตกต่างกัน ในวงการวิชาการคำที่เกี่ยวข้องกับศิลปะที่สำคัญ คือ

1. วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) เป็นงานศิลปะที่สร้างสรรค์เพื่อแสดงออกด้านสุนทรียภาพ สอนองความต้องการทางด้านอารมณ์และจิตใจ มากกว่าการนำเอาศิลปวัตถุมาใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) เป็นการสร้างงานศิลปะเพื่อประโยชน์ใช้สอยใน ชีวิตประจำวัน มีความสวยงาม
3. ศิลปศึกษา (Art Education) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์ กับการ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะทั้งด้านวิจิตรศิลป์และด้านประยุกต์ศิลป์ ในเรื่องของดนตรี (Music Art) ซึ่ง จัดอยู่ในวิจิตรศิลป์ (Fine Arts) นั้น เป็นอุปกรณ์ประเภทให้เสียงที่มีความหลากหลาย เสียงดนตรีจะ มีความถี่ของเสียงและระดับเสียงสูงแตกต่างกัน เมื่อมีการผสมเสียงเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเสียงที่ ไพเราะให้ความรู้สึกคล้อยตาม มักมีส่วนประกอบ 3 อย่างเข้าด้วยกัน คือ การขับร้อง การบรรเลง

ดนตรี การขับร้องผสมกับการเล่นดนตรี และคนที่มีความสามารถด้านดนตรี เรียกว่า นักดนตรี หรือ ศิลปิน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับความงามของศิลปกรรมแต่ละแขนง และธรรมชาติแวดล้อม เกิดขึ้นจากการปรุงคิดของศิลปินออกมาในรูปแบบต่างกัน เช่น บทเพลง วรรณกรรม ภาพวาด รูปปั้น นาฏกรรม มีลักษณะเป็นศิลปะที่เนื้อหาสะท้อนเรื่องราว ได้ชัดเจน และ ศิลปะที่ไม่อาจสะท้อนเรื่องราวได้ชัดเจน เช่น บทเพลง ดนตรี ซึ่งศิลปะประเภทนี้ สามารถเปิดโอกาส ให้ผู้เสพมีจินตนาการได้อย่างอิสระ

คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มาเป็นแนวทางในการคิดปรุงแต่ง ในเรื่อง ความงามของท่ารำ และความงามดนตรี คือเสียงเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ด้วยสายตา และทางโสตศิลป์ ที่รับรู้ได้จากการฟังแสดงภาพของเหตุการณ์ เรื่องราวออกมาเป็นเสียง เพื่อสร้างความไพเราะ จินตนาการ อารมณ์ และความสมบูรณ์ในองค์ประกอบของการเรียงร้อยท่ารำ และหลักการประพันธ์ เพลง

ทฤษฎีวิวัฒธรรม

เสฐียรโกเศศ (2531, น. 115) กล่าวว่า ความเป็นอันเดียวของชาวไทยและสิ่งที่เป็นคุณสมบัติและเป็นบุคลิกลักษณะของชาวไทย ไม่ใช่สำคัญอยู่ที่เรื่องต้นเดิมของไทยอย่างเดียว ข้อที่สำคัญมากกว่าคือ อยู่ที่เรื่องวัฒนธรรมที่เป็นไทยให้ปรากฏเด่นว่าเป็นไทยโดยสมบูรณ์ และทำให้เห็นว่าแตกต่างไปจากชนชาติอื่นอย่างไร อาจตอบได้ว่า วัฒนธรรมไทยเกิดจากชนบทรหมนิยมประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นปรัมปรา อย่างที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Tradition หรือประเพณีปรัมปรา ซึ่งมีหลายกระแสหลายทางที่เข้ามาผสมปนปรุ่งกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว เกิดเป็นวิถีชีวิตแห่งความเป็นอยู่ของชนชาวไทย

ธิดา สารเยา (2539, น. 113) กล่าวถึง “วัฒนธรรม” ว่า คือวิถีชีวิตโดยรวมของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านการเรียนรู้และการปลูกฝังทางสังคมนั่นเอง วัฒนธรรมมีหน้าที่เป็นวิถีทางสำหรับสื่อสาร สร้างบูรณาการทางความคิด ความเชื่อ และประเพณี แล้วถ่ายทอดสิ่งนั้นต่อสังคม ที่สำคัญคือ ช่วยส่งต่อคุณค่าความหมายของสิ่งอันเป็นที่ยอมรับในสังคมหนึ่ง ๆ ให้คนในสังคมนั้นได้รับรู้

ปัญญา รุ่งเรือง (2533, น. 1-2) ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมดนตรี” ว่า เป็นผลผลิตของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยผ่านการคัดเลือกปรับปรุงและยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสิ่งที่สังคมหมู่คณะสร้างขึ้นเพื่อความดีงาม ความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน สู่การพัฒนาขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันให้เกิดสุข บรรดานักวัฒนธรรมทั้งหลายมักจะกล่าวตรงกันว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้นเป็นแบบแผนเพื่อการดำรงชีวิต ล้วนเป็นวัฒนธรรมของสังคมทั้งสิ้น เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมอื่น”

กาญจนา อินทรสุนานท์ (2552, น. 105) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงความจริงใจขององาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน วัฒนธรรมถือเป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาย่อมมีวัฒนธรรมซึ่งได้มาโดยการเรียนรู้จากการถ่ายทอดของคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ที่เกิดมาอยู่ในสังคมใดก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมคือ วิถีทางการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน คนส่วนมากในสังคมให้การยอมรับว่าดี วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงได้ไม่คงที่มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และเพื่อสนองความต้องการของตนเอง เพราะมนุษย์ทุกคนยังคงมีความต้องการในสิ่งเหล่านั้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สมาลี นิมนานภาพ (2535, น. 177) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นการดำรงชีวิตหรือการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยพฤติกรรมอันสลับซับซ้อน เช่น ความรู้ทางวิชาการแขนงต่าง ๆ ความเชื่อ ศิลปะ ภาษา วรรณคดี ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความสามารถเฉพาะตัว ตลอดจนอุปนิสัยของมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการแสดงออกในกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด มีการแสดงออกที่เป็นลักษณะพิเศษบางชนิดของพฤติกรรมที่บ่งบอกว่าเป็นกลุ่ม หรือสังคมเดียวกัน เช่น ภาษา การแต่งกาย ดนตรี ศิลปะ การวาดรูป เครื่องปั้นดินเผา การแสดง การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา การประกอบพิธีกรรม

งามพิศ สัตย์สรวง (2542, น. 31) ได้กล่าวถึง “ทฤษฎีภาพรวมทางวัฒนธรรม” ว่า วัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวมเฉพาะของส่วนต่าง ๆ ที่ผสมกลมกลืนกัน ส่วนรวมทั้งหมดถูกหล่อหลอมโดยคติทางวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น ศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครองต่างเข้ากันได้ดีเพื่อกลายมาเป็นที่รวมเฉพาะ แต่เนื่องจากภาพรวมดังกล่าวเป็นผลจากการมีประวัติศาสตร์ที่เฉพาะ ดังนั้นจึงไม่อาจเปรียบเทียบวัฒนธรรมใดว่าดีกว่าวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้

ราชบัณฑิตสถาน (2542, น. 23-28) กล่าวถึง “การถ่ายโยงวัฒนธรรม” ว่า Acculturation หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรม มีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองกลุ่มก็ยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้สมานกลืนกันเข้าไปในอีกกลุ่มหนึ่งทีเดียว

การสังสรรค์วัฒนธรรม มีกระบวนการ 2 ทางคือ การแพร่กระจายวัฒนธรรม (Culture diffusion) และการยืมวัฒนธรรม (Culture borrowing)

Cultural change หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่ง ๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงทั้งสองวัฒนธรรมนี้ไม่เท่ากัน ซึ่งโดยทั่วไปวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือโดยการวางแผนก็ได้

Culture diffusion หมายถึง การแพร่กระจายวัฒนธรรม ลักษณะวัฒนธรรม เชิงซ้อน วัฒนธรรม หรือแบบอย่างวัฒนธรรม แผ่จากต้นกำเนิดไปยังจุดหรือบริเวณอื่น ๆ

Diffusion หมายถึง การแพร่กระจาย การที่ลักษณะวัฒนธรรมแผ่กว้าง ออกไปอาจจะเป็นการยืม หรือการย้ายถิ่นของบุคคลจากภูมิภาคหนึ่งไปยังภูมิภาคหนึ่ง หรือโดยการแพร่จากชนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

Social assimilation หมายถึง การผสมกลมกลืนทางสังคมกระบวนการที่วัฒนธรรมหรือบุคคล หรือกลุ่มที่ต่างวัฒนธรรมมาผสมกลมกลืนเข้าเป็นหน่วยเดียว ที่ประสานกันในการนี้ไม่จำเป็นที่แต่ละหน่วยเดิมนั้นจะต้องกลายมามีลักษณะเหมือนกันโดยตลอด เพียงแต่ให้มีการดัดแปลงจนไม่เห็นลักษณะเดิมเพื่อให้เข้ากันได้กับหน่วยงานอื่น ๆ และรวมกันแล้วเป็นหน่วยวัฒนธรรมใหม่ ตามปกติหน่วยของวัฒนธรรมที่มีจำนวนน้อยย่อมปรับลักษณะให้คล้ายตามหน่วยของวัฒนธรรมที่มีจำนวนมากกว่า

Social change หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอยเป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

สมชนก (คัมพันธ์) ภาสกรจรัส (2551, น. 112) กล่าวว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประการด้วยกัน คือ

1. ภาษา (Language)
2. ศาสนา (Religion)
3. ค่านิยมและทัศนคติ (Values and Attitudes)
4. มารยาทและขนบธรรมเนียมประเพณี (Manners and Customs)
- 5.สุนทรียภาพ (Aesthetics)
6. โครงสร้างทางสังคม (Social Structures)

สุพัตรา สุภาพ (2541, น. 102-103) กล่าวถึง “ลักษณะวัฒนธรรม” ไว้ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ วัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ไม่ใช่การถ่ายทอดทางชีวภาพ
 2. เป็นมรดกทางสังคม ถ้าวัฒนธรรมต้องสิ้นสุดหรือสูญหายไปก็แสดงว่าคนรุ่นก่อนไม่ได้ถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อมา
 3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต ความคิดในเรื่องวัฒนธรรมทำให้สามารถจำแนกวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งจากอีกสังคมหนึ่ง
 4. เป็นสิ่งไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
- กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตโดยรวมของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งผ่านการเรียนรู้ สังคม และการปลูกฝังทางสังคม มีหน้าที่เป็นวิถีทางสำหรับสื่อสาร สร้างบูรณาการทางความคิด ประเพณี ความเชื่อ และถ่ายทอดต่อสังคม เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ในสังคมได้สร้างขึ้นเป็นแบบแผน แสดงความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ขณะเดียวกันก็มีลักษณะไม่คงที่ มีการคิดค้นสิ่งใหม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้วัฒนธรรมยังจัดเป็นผลงานด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยผ่านการคัดเลือก ปรับปรุง และยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากทฤษฎีวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อนำมาเชื่อมโยงและเป็นเหตุผลในการออกแบบท่ารำ ออกแบบเครื่องแต่งกาย และประพันธ์เพลง

แนวคิด และรูปแบบการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์

ความหมายของการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์

ปีนเกศ วัชรปาณ (2559, น. 3-15) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า “นาฏศิลป์” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า ศิลปะแห่งการละคร หรือการฟ้อนรำ

การสร้างสรรค ตามการให้คำจำกัดความของราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สร้างให้มีให้เป็นขึ้น (มักใช้เป็นนามธรรม) มีลักษณะริเริ่มในทางที่ดี เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะสร้างสรรค์

นอกจากนี้การสร้างสรรคผลงานทางนาฏศิลป์ ยังรวมถึงการประยุกต์ ซึ่งคำนิยาม กล่าวว่า เป็นการนำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับให้เป็นประโยชน์ การสร้างสรรค และการประยุกต์ ในทางนาฏศิลป์แล้วไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด จึงเป็นการสร้างขึ้นใหม่จากความรู้ พื้นฐานดั้งเดิม นำความคิดใหม่มาปรับเปลี่ยนแต่งเติมในรูปแบบใหม่ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

ความหมายของการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ มีผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ หลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.สุพล วิรุฬห์รักษ์ (2543, น. 46) ได้ให้ความหมายของ Choreography หรือ นาฏยประดิษฐ์ ที่หมายความรวมถึงการสร้างสรรคนาฏศิลป์ ไว้ว่า

“นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบและการสร้างสรรค แนวคิด รูปแบบและ กลวิธีแนวนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงาน ในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปริชาญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การ แปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลงเครื่องแต่งกาย ฉากและส่วน ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ ผู้ออกแบบนาฏศิลป์ เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผู้อำนวยการฝึกซ้อม หรือผู้ประดิษฐ์ท่ารำ แต่ในที่นี้ขอเสนอคำใหม่ว่า นักนาฏย ประดิษฐ์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Choreography”

มาลินี อาษาอุทการ (2556, น. 25) ได้กล่าวถึง ความหมายของคำว่า Choreography มี รากศัพท์มาจากภาษากรีก ดังนี้ Chores – Dance , Graphy – Write และกล่าวถึงนาฏศิลป์ สร้างสรรคว่านาฏศิลป์สร้างสรรค หมายถึง การแสดงการฟ้อนรำให้แปลกใหม่ไม่เหมือนใคร การทำ การฟ้อนรำให้วิจิตรพิสดารในแนวทางหรือหลักการที่เป็นข้อมูลใหม่ แปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบใคร

พีรพงศ์ แสนไสย (2546, น. 2) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า Choreography หมายถึง การจัดการทางสรีระร่างกายให้เกิดเป็นระบบ โดยกระบวนการเรียงร้อยท่าทางอย่างเป็นระบบโดยมี เจตนาารมณ์และวัตถุประสงค์ชัดเจน

สรุปได้ว่า ความหมายของการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ คือ การสร้างสรรค ผลงานนาฏศิลป์หรือเรียกवानาฏยประดิษฐ์ เกิดจากผู้สร้างสรรคผลงานทางนาฏศิลป์กำหนดแนวคิด รูปแบบจากการสังสมประสบการณ์ขึ้นในชุดการแสดงที่ใหม่อย่างเป็นระบบ ผ่านนักแสดงที่ถ่ายทอด

เรื่องราว อาจเป็นผลงานเดี่ยว หรือกลุ่มก็ได้โดยอาศัยองค์ประกอบในงานศิลปะในการสร้างสรรค์งาน ให้ตรงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ เป็นพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถขับเคลื่อนได้ตลอดเวลาไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของสังคม สามารถก่อให้เกิดสิ่งที่มีปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสิ่งสนับสนุนอันก่อให้เกิดเห็นถึงความงดงามในอัตลักษณ์ของชนชาติอย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศอย่างทั่วถึงและในขณะเดียวกันยังเป็นสิ่งช่วยผลักดันให้เอกลักษณ์นั้นคงอยู่ต่อไป

ประเภทและลักษณะของนาฏศิลป์

ปีนเกศ วัชรปาน (2559, น. 3-22) กล่าวว่า ประเภทของนาฏศิลป์ หมายถึง การกำหนด ชื่อเฉพาะ ลักษณะเฉพาะของนาฏศิลป์นั้น ๆ ทั้งในด้านท่าทาง เครื่องดนตรี เพลง การแต่งกาย ให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเป็นที่ยอมรับในสังคม ในช่วงเวลาหนึ่งจนเกิดเป็นศิลปะประจำชาติหรือท้องถิ่น การเข้าใจในเรื่องการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ในเบื้องต้นนั้น สิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ผลงาน จำเป็นต้องทราบเป็นอันดับแรกคือ ประเภทและลักษณะของนาฏศิลป์ในโลก ที่สามารถแบ่งออกได้ เป็นหลายสกุล หลายเผ่าพันธุ์ สามารถแบ่งประเภทและลักษณะตามหลักเกณฑ์การกำหนด ลักษณะเฉพาะของนาฏศิลป์ในแต่ละสกุล ได้แก่

1. กำหนดจากลักษณะนาฏศิลป์ตามเชื้อชาติ
2. กำหนดจากแบบมาตรฐาน (Classical) และแบบพื้นเมือง (Folk)
3. กำหนดตามยุคสมัย
4. กำหนดจากการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม

1. กำหนดจากลักษณะนาฏศิลป์ตามเชื้อชาติ

ลักษณะเฉพาะทางนาฏศิลป์ หรือเรียกว่า นาฏยลักษณ์ สามารถกำหนดได้ตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ที่กำเนิดเกิดขึ้นตั้งแต่โบราณกาล ดังมีปรากฏถึงกลุ่มวัฒนธรรมนาฏศิลป์ในหนังสือ นาฏยศิลป์ปริทรรศน์ มีความโดยสรุปว่านาฏศิลป์สืบทอดจากชุมชนถือกำเนิด สืบทอด และพัฒนาขึ้น การพิจารณาถึงลักษณะเด่นของนาฏยศิลป์เป็นเรื่องยาก เพราะมีความซ้ำซ้อนและปนเปกันอยู่ นาฏศิลป์ในโลกอาจแบ่งเป็นกลุ่มตามความคล้ายคลึงกันได้ถึง 8 กลุ่ม คือ จีน อินเดีย อาหรับ อเมริกา ออฟริกา โพลินีเซีย ยุโรป และมาเลเซีย

จากผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์สากล พอจะสรุปถึงการแบ่งประเภทของ นาฏศิลป์สกุลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะเจาะจงในแต่ละประเภทพอสังเขปได้ ดังนี้

ประเภทการเต้นรำตะวันออก (Eastern Dance) และตะวันตก (Western Dance) มี ลักษณะที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นแรงกระตุ้น และแหล่งกำเนิดในการ สร้างสรรค์ท่ารำ ดังจะเห็นได้ในบางประเทศที่การเต้นรำเกิดขึ้นมาจากกการบูชาเทพเจ้าก่อนแล้ว ต่อมาจึงค่อย ๆ กลายมาเป็นการเต้นรำเพื่อการแสดง ได้แก่ อียิปต์และกรีกโบราณ เป็นต้น ใน

ปัจจุบันรูปแบบของการเต้นรำของตะวันตกได้เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง แทบจะไม่หลงเหลือความสัมพันธ์ของมนุษย์กับเทพเจ้าหรือภูติผีปีศาจอีกต่อไป

ประเภทนาฏศิลป์ตะวันตก ได้แก่ Classic Ballet, Romantic Ballet, Modern Ballet (บัลเลต์คลาสสิก โรแมนติก โมเดิร์นบัลเลต์) Ballroom Dance (ลีลาศ) หรือการเต้นเพื่อสังคม Jazz Dance (แจ๊สด้านซ์) Tap Dance (แท็ป ด้านซ์) ระบำกระทบปลายเท้าและส้นเท้า โดยความแข็งแรงของขา และเท้า Rap Dance (แร็ป ด้านซ์) Latin Dance (ละติน ด้านซ์) การเต้นแบบชนชาติลาตินที่เน้นการสั่น เขย่าทุกส่วนร่างกายตามจังหวะของเครื่องประกอบจังหวะ เป็นต้น

มาลีเน่ ดิลกาวนิช (2543, น. 107-154) กล่าวว่า ประเภทระบำ และ ละครอินเดีย เช่น การเต้นนาฏยัม กถีกกะฬิ มณีปุระ ลักษณะเด่นของศิลปะการแสดงของอินเดีย นาฏลีลา อาศัยการเคลื่อนไหวของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายค่อนข้างมาก เครื่องดนตรีที่เด่นที่สุดและขาดไม่ได้คือ กลอง ซึ่งมีมากมายหลายประเภท นาฏศิลป์และการแสดงละครของอินเดียโดยแก่นแท้แล้ว คือการแสดงออกของความศรัทธาทางศาสนา และเป็นการตีความตามความหมายและความเชื่อของชาวฮินดู

ประเภทระบำและละครญี่ปุ่น เช่น โนงาคู : โนและเคียวเง็น บุนราคุ คาบูกิ ลักษณะเด่นของศิลปะการแสดงของญี่ปุ่น มีความละเอียด ประณีต พิถีพิถันในการสร้างสรรค์ ใส่ใจรายละเอียดของเทคนิคการแสดงต่าง ๆ นิยมใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้นประกอบการแสดงและใช้อย่างแผ่วเบา สุภาพ ระมัดระวัง เนื้อเรื่องสะท้อนความจริงต่อชีวิต ค่านิยมและทัศนคติ คนญี่ปุ่นจะให้ความเคารพและเทิดทูนศิลปินชั้นครูอย่างสมเกียรติ

ประเภทของระบำและละครจีน เช่น อุปรากรจีน (จิว) ซึ่งนำเอาการแสดงทุกแขนงมาบูรณาการไว้ในจิว ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงประจำชาติประกอบด้วย ดนตรี การขับร้อง ระบำ การแสดงออกด้วยท่วงท่า การแสดงอารมณ์และสื่อความหมาย ตลอดจนการแสดงกายกรรมโลดโผน เน้นที่การแต่งหน้า และการแต่งกายสีสันฉูดฉาด สดใส สะดุดตา เป็นที่ตื่นตาตื่นใจและให้เข้ากับความรู้สึกของดนตรี

พีรพงศ์ แสนไสย (2546, น. 91) กล่าวว่า ประเภทนาฏศิลป์และการละครไทย เช่น ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ ละครร้อง ละครพูด ละครพูดสลบลำ ละครเสภา นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคกลาง นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคอีสาน นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคเหนือ เช่น หมอลำกลอน หมอลำเรื่องตอกกลอน หมอลำเรื่อง หมอลำเพลิน หมอลำก๊กขาว เป็นต้น นาฏศิลป์หลวง ยังคงเป็นศูนย์กลางที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแบบแผนมาตรฐานทั่วประเทศ ส่วนนาฏศิลป์พื้นบ้านไม่มีแบบแผนท่ารำหรือภาษาท่าที่ตายตัว ผู้แสดงอาจคิดท่ารำขึ้นใหม่ได้หากได้รับแรงบันดาลใจบางประการ

สรุปได้ว่า แต่ละประเทศมีนาฏศิลป์และการละครที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ที่มีลักษณะแตกต่างทั้งทางกายภาพตามสภาพภูมิประเทศ ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่า การเกิดนาฏศิลป์ในแต่ละประเทศนั้นยังมีปัจจัยการกำเนิดจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเป็นอยู่ การย้ายถิ่นฐาน อันก่อให้เกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมอย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้น ประเภทของนาฏศิลป์ตามเชื้อชาติ ที่กล่าวถึงอาจเป็นเพียงการบันทึกจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ นักเดินทาง ศิลปิน ที่เคยได้สัมผัส

ศิลปะการแสดงของชาตินั้น ๆ อาจยังมีนาฏศิลป์ในเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ อีกมากมายที่ยังรอการค้นพบและบันทึกนาฏศิลป์ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตน เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่สามารถระบุได้ถึงการเป็นชนชาติที่เจริญด้วยอัตลักษณ์แห่งตน

2. กำหนดจากแบบมาตรฐาน Classical) และ แบบพื้นเมือง Folk)

แบบมาตรฐาน

คำว่า มาตรฐาน (Classical) และพื้นเมือง (Folk) มักพบในการกำหนดนาฏศิลป์ในประเทศที่มีอารยธรรมอันยาวนาน มีนาฏศิลป์ของหลวง (แบบราชสำนัก) และมีการละเล่นตามท้องถิ่นควบคู่กัน หรือเรียกว่า แบบพื้นเมือง เช่น การแสดงบัลเลต์ของตะวันตก เป็นการแสดงแบบหลวง ที่ยอมรับว่าเป็นมาตรฐาน และมีการแสดงระบำพื้นเมือง เช่น ระบำชนเผ่า หรือเรียกว่าพื้นเมือง ส่วนในนาฏศิลป์และการละครไทยนั้น มีการแบ่งลักษณะของการแสดงออกเป็น 2 ประเภท คือ นาฏศิลป์แบบหลวง และนาฏศิลป์แบบพื้นเมือง

นาฏศิลป์แบบหลวง คือ นาฏศิลป์ที่สืบทอดมาจากราชสำนัก เช่น โขน ละคร การละเล่นของหลวง นอกจากนั้นกรมศิลปากรยังได้นำเอาการแสดงและนาฏศิลป์ท้องถิ่นมาปรับปรุงขึ้นใหม่และเรียกว่าการแสดงและนาฏศิลป์พื้นเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า กรมศิลปากรได้มีการผลิตนาฏศิลป์พื้นเมืองในรูปแบบของกรมศิลปากร กล่าวคือ นำศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีในท้องถิ่นในแต่ละภาค มาปรับปรุงให้มีมาตรฐานขึ้นเพื่อใช้ในการบรรจุไว้เป็นเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีการบรรจุเป็นแบบเรียนเพื่อให้เยาวชนได้รู้จักและสืบทอด เช่น การนำเอารำโทน ที่เป็นการละเล่นของภาคกลาง มาประยุกต์ปรับปรุงใหม่และเปลี่ยนชื่อเป็น รำวงมาตรฐาน

นาฏศิลป์และการละครไทย แบ่งประเภทแบบมาตรฐาน และแบบพื้นเมืองไว้ ดังนี้

แบบมาตรฐานประเภทการละครไทย แบ่งเป็น โขน ละครรำ และระบำ นอกจากนี้ยังหมายความรวมถึงมหรสพ ที่เรียกคำรวมว่า ระบำ รำเต้น โดยมีลักษณะของการแสดง คือ

1. โขน หมายถึง การแสดงสวมหน้ากาก ที่เรียกว่า หัวโขน มีการเดินประกอบจังหวะและคำพากย์ เจริจา ตลอดจนการรำน่าพาทย์และรำประกอบบทร้องบ้าง (ธนิต อยู่โพธิ์, 2500, น. 38)

2. ละครรำ หมายถึง การใช้ศิลปะการร่ายรำในการดำเนินเรื่องเป็นหลัก ได้แก่ ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ละครตีกีตาบรรพ์ ละครพันทาง ละครเสภา (ส่วนละครร้อง และละครพูด ดำเนินเรื่องด้วยการร้องและการพูด ตามลำดับ จัดว่าเป็นแบบมาตรฐานเช่นเดียวกัน แต่ไม่ใช่ละครรำ)

3. ระบำ หมายถึง ศิลปะแห่งการรำที่ผู้แสดงรำพร้อมกันเป็นหมู่ เช่น ระบำชุดเทพบุตร นางฟ้า ระบำเบิกโรงชุดเมขลา รามสูร หรือถ้าจะเทียบกับระบำที่รู้จักกันในภายหลังต่อมา เช่น ระบำดาวดึงส์ หรือถ้าเป็นชุดระบำมีศิลปะแบบไทยก็เรียกกันว่าฟ้อน เช่น ฟ้อนเมือง ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนลาวแพน จึงเลยเรียกเป็นคำรวมว่า ฟ้อนรำ หรือ ระบำรำฟ้อน (ทั้งนี้ฟ้อนดังกล่าว กรมศิลปากรได้นำมาปรับปรุงให้เป็นแบบมาตรฐานในภายหลัง)

แบบพื้นเมือง

ปราณี วงษ์เทศ (2525, น. 319) กล่าวว่า นาฏศิลป์พื้นเมือง หมายถึง การร่ายรำที่เกิดจากวัฒนธรรม ประเพณีตามแบบของท้องถิ่นของตน ตามคนพื้นเมืองหรือชนเผ่า นาฏศิลป์พื้นเมืองถูกจัดเป็นประเภทหนึ่งของนาฏศิลป์ไทยโดยประกอบไปด้วย การแสดงพื้นเมืองและเพลงพื้นเมือง คำจำกัดความของนาฏศิลป์พื้นเมืองนั้น แต่เดิมเรามักใช้คำว่า “พื้นบ้าน” กับ “พื้นเมือง” สับสนปนเปกันโดยไม่มีการแบ่งแยก ซึ่งความแตกต่างของพื้นบ้านและพื้นเมืองนั้น ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ศิลปะพื้นบ้านและศิลปะพื้นเมือง ได้สรุปไว้ ดังนี้

ฟ้อน คือ ศิลปะของการรำที่ประกอบด้วยผู้แสดงตั้งแต่ 1 คน ขึ้นไป ซึ่งจัดอยู่ในการแสดงประเภท ระเบ้า หรือรำ แต่คำว่า ฟ้อน ใช้กับการแสดงทางภาคเหนือเป็นหลัก เป็นการแสดงที่มีความสวยของลีลาท่ารำนุ่มนวลอ่อนช้อยงดงาม เพลงร้อง และทำนองดนตรีมีความไพเราะ ฟ้อนเป็นการแสดงพื้นเมืองที่มีลักษณะการแต่งกาย เพลงร้อง เพลงดนตรีตามภาษาท้องถิ่นหรือตามเชื้อชาติ ซึ่งมีปรากฏอยู่ทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เชื่อกันว่า ศิลปะของการแสดงพื้นบ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การจำแนกประเภทของนาฏศิลป์พื้นเมืองนั้น สามารถแบ่งได้ตามลักษณะที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ สังคม วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น โดยทั่วไปจะแบ่งตามส่วนภูมิภาค ดังนี้

1. การแสดงพื้นเมืองและนาฏศิลป์ภาคเหนือ
2. การแสดงพื้นเมืองและนาฏศิลป์ภาคกลาง
3. การแสดงพื้นเมืองและนาฏศิลป์ภาคอีสาน
4. การแสดงพื้นเมืองและนาฏศิลป์ภาคใต้

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์ไทยมี 2 แบบ คือ แบบมาตรฐาน (Classical) และแบบพื้นเมือง (Folk) นาฏศิลป์พื้นเมือง เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งวัฒนธรรมชนเผ่าของไทยในแต่ละภูมิภาคที่แฝงไว้ด้วยคุณค่าในปรัชญา สังคม วิถีถิ่นของชุมชนที่สั่งสมเป็นวัฒนธรรมอย่างยาวนาน ประกอบด้วย ความงามของการฟ้อนรำที่มีความเป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกันทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย

2. กำหนดตามยุคสมัย

นิยาดา สาริกฤติ (2515, น. 94) อธิบายว่า การกำหนดนาฏศิลป์และการละคร สามารถแบ่งได้ตามช่วงสมัยของประวัติศาสตร์ของไทย โดยแบ่งละครเป็นแบบละครรูปแบบดั้งเดิม (มาตรฐาน) และละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ตามลักษณะการแสดงพบว่า กำหนดในราชวไลยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

1. ละครรูปแบบดั้งเดิม (มาตรฐาน) หมายถึง ละครที่ใช้ศิลปะการร่ายรำเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง ได้แก่ ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ และละครพันทาง
2. ละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ หมายถึง ละครที่นำเอาละครแบบดั้งเดิมมาปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยใช้ศิลปะการร้องและการพูด ได้แก่ ละครร้อง และละครพูด

นอกจากการแสดงละครของไทยแล้ว ยังพบว่าการกำหนดนาฏศิลป์แบบดั้งเดิมและปรับปรุงขึ้นใหม่ ยังมีความหมายรวมถึงนาฏศิลป์พื้นเมืองด้วย

1. แบบดั้งเดิม เป็นการแสดงพื้นเมืองที่เกิดขึ้นในชนบทของทุกภาคของประเทศไทย สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและสภาพของสังคม รวมทั้งการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิอากาศ ออกมาเป็นการแสดงในรูปแบบของการละเล่นกันในกลุ่มชน เพื่อพิธีการ เพื่อความสนุกสนาน หรือเพื่อเทศกาลที่สำคัญ ๆ เช่น กลองสะบัดชัย ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ รำโนรา รำสือ แสกเต้นสาก ฟ้อนภูไท เซิ้งกระต๊อบข้าว รำโทน รำแม่ศรี เรือมจับกรับ เซิ้งกะโป้ เซิ้งบั้งไฟ เซิ้งตุงหอย

2. แบบที่กรมศิลปากรประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เป็นการแสดงพื้นเมืองที่กรมศิลปากรได้นำมาปรับปรุงและประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมทั้งในด้านความสวยงาม และระยะเวลาในการแสดงให้มีความกระชับและรวดเร็ว ซึ่งเป็นชุดการแสดงที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ฟ้อนแพน ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนจันทราพาฝัน ระเบ้าตารีก็ปัส ระเบ้าร้อนแร่ รำซัดชาติรี ระเบ้าศิลปากร ระเบ้าเก็บใบชา ระเบ้าชาวนา

ในปัจจุบันยังพบคำว่า นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ นาฏศิลป์ไทยมาตรฐานหรือระเบ้ามาตรฐาน ที่บ่งบอกถึงประเภทนาฏศิลป์ไทยอีกลักษณะหนึ่งในลักษณะการแบ่งตามยุคสมัย รวมถึงเพื่อความชัดเจนในการประกวด ดังนี้

1. นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ การอนุรักษ์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า หมายถึงการรักษาไว้ให้คงเดิม

2. นาฏศิลป์ไทย หมายถึง ศิลปะแห่งการฟ้อนรำที่แสดงถึงเอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่มีระเบียบแบบแผน มีท่วงท่าที่คิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ถูกยกย่องเป็นศิลปะของชาติไทย

คำว่า นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ เกิดขึ้นจากการแข่งขันทางด้านนาฏศิลป์ไทยในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนมีการแข่งขันครั้งแรกในปีการศึกษา 2552 โดยสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การแข่งขัน และได้แบ่งกิจกรรมการแข่งขันนาฏศิลป์ไทยออกเป็น 3 กิจกรรม คือ รำวงมาตรฐาน นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ ระเบ้ามาตรฐานและนาฏศิลป์ไทยประยุกต์

สรุปได้ว่า การกำหนดตามยุคสมัย เป็นการพัฒนาการการเกิดนาฏศิลป์พื้นเมืองของไทย จึงกล่าวได้ว่า เกิดจากการละเล่นพื้นบ้านของไทยเข้าไปสู่การพัฒนาในราชสำนักโดยมีการปรับปรุงการแสดงพื้นบ้านให้มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนเพื่อเหตุผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติและเผยแพร่กลับเข้าไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้า เฟื่องฟู เป็นเอกลักษณ์ของชาติในยุคต่อ ๆ ไป

4. กำหนดจากการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม

สุพรรณิ บุญเพ็ง. (ม.ป.ป., น. 6-7) กล่าวว่า การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ขึ้นใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม มีลักษณะนาฏศิลป์ที่เกิดจากการปรุงแต่งประยุกต์ ปรับปรุงสร้างสรรค์ทั้งที่เกิดขึ้นใหม่ และเกิดจากการรวมนาฏศิลป์หลาย ๆ ประเภทเข้าด้วยกัน โดยกำหนดจากการเกิดก่อนหลัง และมีลักษณะที่แตกต่างจากของเดิม มักใช้กับนาฏศิลป์ประเภทระบำเบ็ดเตล็ด หรือการแสดงชุดสั้น ๆ ซึ่งในที่นี้ขอกล่าวถึง นาฏศิลป์ตะวันตก ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในประเทศไทย คือ โมเดิร์นบัลเลต์ โมเดิร์นแดนซ์ คอนเทมโพรารีแดนซ์ การเต้นแจ๊ส การเต้นแท็ปแดนซ์

มาลินี อาชายุทธการ (2547, น. 67) ได้กล่าวถึง รูปแบบการนำเสนอ สามารถแจกแจงเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. นาฏศิลป์ที่เป็นแบบแผน อาจมีการปรับแต่งบางทำให้แตกต่างออกไปบ้าง แต่ก็ยังคงลักษณะนาฏศิลป์แบบแผนอย่างชัดเจน
2. นาฏศิลป์แบบพื้นเมือง รูปแบบนี้จะมีการนำเอาศิลปะท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ มาใช้ มีข้อจำกัดน้อยลง ให้ความรู้สึกถึงกลิ่นไอของท้องถิ่นนั้น ๆ
3. นาฏศิลป์ร่วมสมัย เป็นการใช้ศิลปะการเคลื่อนไหวที่ไม่มีขีดจำกัด มีอิสระ แต่มีความหมายในตัวเอง
4. นาฏศิลป์ประยุกต์ เป็นการนำเอานาฏศิลป์บางประเภทมาปรุงแต่ง ดัดแปลงเพิ่มเติมให้เกิดสีสัน ความแปลกใหม่ เช่น ผู้แสดงมีการเปล่งเสียงบางช่วง, มีการนำเทคโนโลยีมาผสม, มีการสร้างทำให้ประหลาดผิดรูปทรงอย่างชัดเจน

การผสมผสานนาฏศิลป์ต่างสกุลกัน พบว่า เป็นลักษณะการสร้างสรรค์รูปแบบหนึ่งที่พบและเรียกว่าไม่ซ้ำแบบเดิม เช่น นาฏศิลป์ไทยผสมผสานกับนาฏศิลป์ตะวันตก (บัลเลต์) เช่น บัลเลต์ มโนห์ราหรือรำวงมาตรฐาน ที่มีการใช้มือแบบรำไทยผสมผสานกับการย่อเท้าแบบตะวันตก ทั้งนี้ใช้องค์ประกอบของการแสดงเรื่อง ท่าทาง เพลง ดนตรี ที่มีลักษณะผสมผสานกันรวมอยู่ด้วย

สรุปได้ว่า ประเภทของนาฏศิลป์ในแต่ละลักษณะประกอบไปด้วย การแสดงละครที่เป็นเรื่องเป็นราว นาฏศิลป์ที่สอดแทรกอยู่ในละคร รำ และระบำเบ็ดเตล็ด ทั้งนาฏศิลป์ที่เกิดขึ้นในราชสำนัก ที่เป็นแบบมาตรฐาน นาฏศิลป์พื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย และนาฏศิลป์สร้างสรรค์ รวมถึงการแสดงนาฏศิลป์และการละครของประเทศต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานของการกำเนิดนาฏศิลป์ที่สำคัญของโลก เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ชุดใหม่ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำไปประยุกต์ สร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่อย่างถูกต้องในลำดับต่อไป

รูปแบบการนำเสนอผลงานนาฏศิลป์

การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ กำหนดให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในลักษณะของการรำหรือเต้นเป็นชุดสั้น ๆ อย่างระบำเบ็ดเตล็ด หรือเรียกว่า นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ที่ต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์เดิม และนำมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ภายใต้ความคิดอย่างมีระบบ ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ จึงเป็นการคิดชุดการแสดงขึ้นมาใหม่ให้แตกต่างจากชุดที่มีอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสรรคจากรูปแบบใดเป็นพื้นฐาน เช่น การนำเอาเพลงไทยสากลมาประกอบกับจินตลีลาที่มีลักษณะมีพื้นฐานท่ารำไทยแต่รูปแบบการใช้เท้า การใช้จังหวะในการเคลื่อนไหวเป็นแบบการประยุกต์ทำบัลเลต์

รูปแบบนำเสนอผลงานนาฏศิลป์ดังกล่าวนี้ เป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในช่วง 50 ปี และแพร่หลายในราวปีพ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน ที่สถาบันการศึกษาหลายแห่งเริ่มมีภาควิชานาฏศิลป์ มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการด้านนาฏศิลป์ด้วยวิชาศิลปนิพนธ์ ให้มีการประดิษฐ์นาฏศิลป์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นอกจากนี้ยังพบว่า มีการประกวดนาฏศิลป์สร้างสรรค์ประเภทนาฏศิลป์ไทย (แบบดั้งเดิม) จากงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ของสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดการแข่งขันประเภทนี้ ยิ่งส่งผลให้การประดิษฐ์นาฏศิลป์ใหม่ ๆ เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว นับเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของชาติที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญานักนาฏยประดิษฐ์ทุกระดับการศึกษา เน้นย้ำให้เห็นว่านาฏศิลป์ไทยยังคงต้องสืบทอด มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมทุกยุคทุกสมัย ในที่นี้จะแบ่งรูปแบบของการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ที่มีพบในการทำผลงานในวงการการศึกษา และนำมาเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์งาน เพื่อใช้ในการวัดผลความรู้ด้านนาฏศิลป์ของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ในหลายสถาบันเพื่อการเป็นประโยชน์ในการทำผลงานไว้ ดังนี้

1. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์
2. นาฏศิลป์ร่วมสมัย หรือนาฏศิลป์ประยุกต์

1. นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 ของงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยประยุกต์ได้ถูกยกออกจากกิจกรรมการแข่งขันนาฏศิลป์ไทย โดยได้บรรจุกิจกรรมนาฏศิลป์สร้างสรรค์เข้ามาแทนที่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (อรรถมาภรณ์ ชัยวิสุทธิ, 2556, น. 2) ซึ่งในการให้คำจำกัดความของการแข่งขันประเภทนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ในการประกวดนี้ พบว่า มีการให้คำจำกัดความแตกต่างกัน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2558 กำหนดเกณฑ์การแข่งขันไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ คือการแสดงที่นอกเหนือจากนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่คิดประดิษฐ์ สร้างขึ้นใหม่ทั้งเพลงดนตรี เนื้อหา การแต่งกาย และลีลาท่ารำ สอดคล้องตามกรอบแนวคิดที่กำหนด และไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองและนาฏศิลป์สากล

ในปี พ.ศ. 2559 กำหนดเกณฑ์การแข่งขันไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ หมายถึง การแสดงนาฏศิลป์ไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทั้งท่ารำ เพลง ดนตรี เนื้อหา การแต่งกาย และลีลาท่ารำ สอดคล้องตามกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น ทั้งนี้จะแสดงออกมาในรูปแบบของระบำเบ็ดเตล็ด หรือ การแสดงพื้นเมืองก็ได้

ในปี พ.ศ. 2560 กำหนดเกณฑ์การแข่งขันไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ หมายถึง การแสดงนาฏศิลป์ไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทั้งท่ารำ เพลง ดนตรี เนื้อหา การแต่งกาย และลีลาท่ารำ สอดคล้องตามกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยผ่านทักษะกระบวนการกลุ่มอย่างเป็นระบบแล้ว นำเสนอในรูปแบบของโครงงานและการแสดง 1 ชุด ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของประเภทระบำเบ็ดเตล็ดหรือการแสดงพื้นเมืองในเชิงสร้างสรรค์

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ประเภทนาฏศิลป์พื้นเมือง เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นจากการนำเอานาฏศิลป์พื้นบ้านทั้ง 4 ภาคของไทย คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน รวมถึงศิลปะการแสดงพื้นบ้านตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองอย่างเห็นได้ชัด นำมาสร้างสรรค์ให้เห็นถึงวิถีชีวิตท้องถิ่น หรือเรียกการสร้างสรรค์นี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ซึ่งมีทั้งการประดิษฐ์ท่ารำโดยสำนักการสังคีต กรมศิลปากร โดยนำเอานาฏศิลป์พื้นบ้านทั้ง 4 ภาคที่สำนักการสังคีต กรมศิลปากรได้ศึกษาท่ารำและนำมาท่ารำมาปรับปรุงเผยแพร่โดยทั่วไป จัดว่าเป็นนาฏศิลป์มาตรฐาน (แบบแผนตามแบบฉบับกรมศิลปากร) ส่วนท่ารำแม่บทอีสาน โนราห์ภาคใต้ หรือ ฟ้อนเล็บตามคุ้มเจ้าเหล่านี้ ขอยกเป็นนาฏศิลป์พื้นเมืองดั้งเดิมจากนี้เมื่อมีผู้ผลิตนาฏศิลป์พื้นบ้านโดยใช้ท่าดั้งเดิมอยู่มากบ้าง น้อยบ้าง และนำเนื้อเรื่อง บทร้อง เนื้อหาใหม่มาสร้างสรรค์ท่ารำ โดยใช้วงดนตรีและเพลงพื้นเมืองตามท้องถิ่นนั้น ๆ ให้จัดว่าเป็นนาฏศิลป์ไทยประเภทพื้นเมืองสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ได้มีรูปแบบที่สามารถสร้างสรรค์ท่ารำ เพลง ดนตรี เครื่องแต่งกาย ในลีลาท่ารำไทย ทั้งแบบนาฏศิลป์ไทยมาตรฐาน หรือ แบบนาฏศิลป์ไทยประเภทพื้นเมือง ในลักษณะการแสดงชุดสั้น ๆ หรือเรียกว่า ระบำเบ็ดเตล็ดที่มีเนื้อหาใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดใหม่โดยมีผ่านกระบวนการกลุ่มที่มีเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์

2. นาฏศิลป์ร่วมสมัย หรือนาฏศิลป์ประยุกต์

มาลินี อาชายุทธการ (2556, น. 12) กล่าวว่า นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย หมายถึง การบูรณาการนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์จากหลายหลายวัฒนธรรมแล้วสร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งนางพงษ์จรัสศรี ได้กล่าวถึง นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยว่าเป็นการเต้นรำหรือฟ้อนรำที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน โดยบูรณาการนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์จากหลากหลายวัฒนธรรม ที่ต่างยุคต่างสมัยกันมาร่วมแสดงในคราวเดียวกัน

นาฏศิลป์ร่วมสมัย เป็นปรากฏการณ์ของนาฏศิลป์ที่เกิดขึ้นในช่วง 60 ปีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จากการหลั่งไหลทางวัฒนธรรมการแสดงของต่างชาติที่เข้ามาตามเส้นทางการค้าขาย คมนาคม การอพยพย้ายถิ่นฐานของคน การแลกเปลี่ยนทางศาสนาและวัฒนธรรม กระแสโลกาภิวัตน์

มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการละครและนาฏศิลป์ไทย เป็นการปรับตัว ประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ ทั้งเป็นนาฏศิลป์ที่เกิดจากการประยุกต์นาฏศิลป์ไทยมาตรฐานภายใต้จารีตดั้งเดิม และประยุกต์จากนาฏศิลป์ไทยสู่นาฏศิลป์รูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลาย รวมเรียกการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ว่า นาฏศิลป์ร่วมสมัย

ใน ปีพ.ศ. 2505 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานเพลงชุดมโนห์รา และโปรดเกล้าฯ ให้คุณหญิงเดมอน ประดิษฐ์บัลเล่ต์มโนห์ราขึ้นเป็นบัลเล่ต์ผสมรำไทย จึงเรียกการแสดงชุดนี้ว่า บัลเล่ต์ไทย บัลเล่ต์ไทยเรื่องมโนห์ราจึงเป็นต้นแบบให้เกิดบัลเล่ต์ไทย เป็นบัลเล่ต์สกุลใหม่ขึ้นในวงการบัลเล่ต์ของโลก ซึ่งนับว่าบัลเล่ต์สกุลใหม่นี้เป็นต้นแบบของนาฏศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทยยุคต่อมา

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543, น. 258) กล่าวว่า นาฏศิลป์ร่วมสมัย เป็นการฟ้อนรำทั้งที่เป็นเรื่องราวและไม่ใช่เรื่องราวอย่างละคร รูปแบบของท่าทางและการเคลื่อนไหวที่นำมาใช้ในการฟ้อนรำมีความหลากหลายและไม่มีแบบแผนหรือจารีตใด ๆ กำกับไว้ นาฏศิลป์ร่วมสมัยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น Modern Dance Contemporary Dance และ Buto ซึ่งเป็นแนวหรือรูปแบบการฟ้อนรำที่นำมาจากญี่ปุ่น ในประเทศไทยไม่ได้ยึดถือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ อีกทั้งมีการนำนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านของไทยมาประยุกต์เข้าในการฟ้อนรำประเภทนี้อยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำนาฏศิลป์ตะวันตกสกุลอื่น ๆ เช่น อินโดนีเซีย บ้าง จีน บ้าง มาผสมผสานเข้าด้วยกัน จึงทำให้นาฏศิลป์ร่วมสมัยมีความแปลกแตกต่างกันไปในแต่ละชุดอย่างมาก นาฏศิลป์ร่วมสมัยมีพัฒนาการก่อนบัลเล่ต์ เพราะระบำฝรั่งเข้ามาสู่ประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และอยู่คู่กับสังคมกรุงเทพฯ มาจนถึงรัชกาลที่ 9 กระแสของการประสมไทยกับสากลในระบำฝรั่ง ก็พัฒนามาเป็นลำดับในชื่อต่าง ๆ เช่น จินตลีลา นาฏศิลป์สร้างสรรค์ นาฏศิลป์ร่วมสมัยไม่ใช่การผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ที่มีแบบแผนตายตัว 2 ประเภทคือ บัลเล่ต์กับรำไทย อย่างบัลเล่ต์แบบไทย แต่เป็นการผสมผสานขององค์ประกอบที่หลากหลาย จึงทำให้ไม่สามารถจะพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งได้ ครั้นเวลาล่วงเลยไปหลายทศวรรษการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยก็ยิ่งเพิ่มความนิยมขึ้น มีนักประดิษฐ์ทำารุ่นใหม่ ๆ ที่ผ่านการศึกษาศึกษา และประสบการณ์จากต่างประเทศกลับมาพัฒนานาฏศิลป์ร่วมสมัยผนวกกับกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงมีกระแสหรือแนวพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น เกิดนาฏศิลป์ร่วมสมัยรูปแบบใหม่ที่มีองค์ประกอบนาฏศิลป์ไทยเป็นพื้นฐาน บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทยที่มีบทบาทต่อการพัฒนางานนาฏศิลป์ร่วมสมัยคือ นราพงษ์ จรัสศรี ผู้บุกเบิกนาฏศิลป์สมัยใหม่ (Modern Dance) ของประเทศไทยตั้งแต่ปี 1978 เป็นต้นมา ได้สร้างผลงานการแสดงมากมายทั้งในฐานะนักแสดง ผู้ออกแบบนาฏศิลป์และผู้สืบทอดงานนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน นาฏศิลป์ร่วมสมัย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า นาฏศิลป์ประยุกต์ นิยมแสดงกันในหมู่นิสิตนักศึกษา หรือนักเรียนในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานประจำปีสถาบันของตน ต่อมาได้กระแสนการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยมากขึ้น กระแสมาจากหลักสูตรการศึกษาทางนาฏศิลป์ไทยและสากล กำหนดให้นักเรียนนิสิต นักศึกษาต้องจัดการแสดง นาฏศิลป์สร้างสรรค์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจบการศึกษาในหลักสูตรนั้น ๆ นักเรียน นิสิต นักศึกษาเหล่านี้ นิยมเลือกแวนนาฏศิลป์ร่วมสมัยหรือนาฏศิลป์

ประยุกต์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เพราะจำนวนสถาบันการศึกษานาฏศิลป์และผู้เรียนเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์ร่วมสมัยที่เป็นนาฏศิลป์ชนิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยการหลั่งไหลเข้ามาของนาฏศิลป์สากลในประเทศไทย มีผลให้เกิดนาฏศิลป์ประยุกต์หรือ เรียกกันว่า นาฏศิลป์ร่วมสมัย นาฏศิลป์ทางสากล เป็นรูปแบบผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ของไทย และนาฏศิลป์ของต่างประเทศ ที่นำมาเผยแพร่ในประเทศไทย นาฏศิลป์ต่างประเทศส่วนหนึ่งเติบโตขึ้นในแนวทางแห่งสกุลศิลปะของตน แต่อีกส่วนหนึ่งเกิดการผสมผสานกับนาฏศิลป์ในประเทศไทย จนเกิดเป็นนาฏศิลป์แบบใหม่ขึ้น และได้รับความนิยม จึงพัฒนาต่อมาให้การผสมผสานเข้ารูปเข้ารอยมากขึ้นสำหรับบทบาททางศิลปวัฒนธรรมก็เป็นการผสมผสานนาฏศิลป์ต่าง ๆ หลากชนิดกว่านาฏศิลป์ทางสากล

คุณลักษณะผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ผลงานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นักนาฏยประดิษฐ์ คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ ให้เกิดสิ่งใหม่โดยใช้องค์ประกอบในงานนาฏศิลป์แต่ละประเภทเป็นพื้นฐาน การเป็นนักนาฏยประดิษฐ์นั้นทุกคนสามารถเป็นได้ ไม่จำกัดเพศ วัย การศึกษา เพียงแต่ต้องมีคุณสมบัติของนักออกแบบ ดังนี้

คุณสมบัติของนักออกแบบท่าเต้น (มาลินี อาชายุทธการ, 2547, น. 3)

1. ช่างสังเกตและจดจำ
2. ใฝ่หาความรู้และสร้างสมประสบการณ์
3. กล้าคิด กล้าสร้างผลงาน
4. มีจุดยืนที่แน่นอนในการสร้างผลงาน
5. มีใจกว้างกล้ารับฟังคำวิจารณ์

สุพรรณิ บุญเพ็ง (ม.ป.ป, น. 10) กล่าวว่า ผู้ออกแบบท่าเต้น (Choreographer) หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้คิดค้นท่าทางการเคลื่อนไหวและนำท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เหล่านั้นมาจัดเรียบเรียงและประกอบเป็นการแสดงการเต้นรำชุดหนึ่งหรือเรื่องหนึ่ง ผู้ออกแบบท่าเต้นจะเปรียบเสมือนผู้กำกับการแสดงนั้น ๆ เอง โดยมีหน้าที่ และอำนาจในการตัดสินใจ และมีความรับผิดชอบในการแสดงนั้นอย่างเต็มที่

พีรพงศ์ เสนไสย (2546, น. 18-19) กล่าวว่า ได้หยิบยกข้อคิดของแมคคินนอล ชาวอเมริกา กล่าวถึงคุณลักษณะของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงในสาขาต่าง ๆ มีบุคลิกดังนี้

1. ชอบแสดงความเด่น
2. ชอบคลุกคลีในวงสังคม
3. ถือตนเป็นศูนย์กลาง
4. เชื้อมั่น
5. ชอบอิสระ
6. ไม่กังวลใจ
7. ชอบรับในสิ่งแปลกๆ
8. มีความคิดในลักษณะที่มีความยืดหยุ่น
9. มีความซับซ้อนในการรับรู้
10. มีความกล้าหาญ
11. ไม่ชอบระเบียบ
12. ชอบอยู่คนเดียวมากกว่าการรวมกลุ่ม

คุณสมบัติดังกล่าวของนักสร้างสรรค์ เป็นจุดเริ่มต้นของการหาสิ่งแปลกใหม่ ยอมรับในหลักการเหตุผลและมีการพัฒนาตนเอง งานสร้างสรรค์ด้านนาฏศิลป์เป็นงานที่ต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ด้านการปฏิบัตินาฏศิลป์จนเกิดความชำนาญ สังคมประสบการณ์ มีความเข้าใจในลักษณะและรูปแบบของงาน จึงเกิดกระบวนการพัฒนา สร้างสรรค์ งานด้านนาฏศิลป์ ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการออกแบบท่าทาง ผู้สร้างงานจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการสร้างงานและการนำเสนอ เพื่อให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานอย่างชัดเจนอันส่งผลให้ผลงานออกมาสมบูรณ์เป็นไปตามความมุ่งหมาย ไม่คลาดเคลื่อนไปจากจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งสามารถวัดผลได้จากผู้ชมนั่นเอง ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการออกแบบท่าทางนั้น ผู้สร้างงานจะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสรีระร่างกายของมนุษย์และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เพื่อเป็นจุดเริ่มในการคิดงานแบบง่ายๆอันเกิดจากจินตนาการในการฟังเพลง แล้วถ่ายทอดออกเป็นการแสดง (มาลินี อาชายุทธการ, 2547, น. 6)

สรุปได้ว่า การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์หรือเรียกว่านาฏยประดิษฐ์ เกิดจากผู้สร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์กำหนดแนวคิด รูปแบบจากการสังสมประสบการณ์ขึ้นในชุดการแสดงที่ใหม่อย่างเป็นระบบ ผ่านนักแสดงที่ถ่ายทอดเรื่องราว อาจเป็นผลงานเดี่ยว หรือกลุ่มก็ได้ การสร้างผลงานทางนาฏศิลป์มีความจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเภทของนาฏศิลป์ในโลกเพื่อนำมาใช้เป็นรูปแบบการคิดสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่ การกำหนดประเภทนาฏศิลป์นั้นสามารถสรุปหลักการได้หลายลักษณะ ทั้งแบ่งตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ แบบมาตรฐาน หรือแบบดั้งเดิม แบบพื้นเมืองหรือท้องถิ่น แบ่งตามยุคสมัยการเกิดก่อนและหลัง และการเกิดขึ้นใหม่โดยไม่ซ้ำของเดิม ในวงการนาฏศิลป์ไทยช่วง 50 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีการกำหนดประเภทนาฏศิลป์เพิ่มเติมเพื่อให้เห็นถึงนาฏศิลป์ตามจารีตดั้งเดิม และนาฏศิลป์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ทั้งนี้การเกิดขึ้นของนาฏศิลป์ในยุคใหม่นี้มีปัจจัยจากหลายสาเหตุ เกิดจากการหลั่งไหลของอารยธรรมต่างชาติไม่ว่าจะเป็นชาติตะวันตก ตะวันออก เกิดจากสถาบันการศึกษาที่ผลิตสาขาวิชานาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา เกิดจากการประกวดนาฏศิลป์สร้างสรรค์ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เหล่านี้ทำให้นาฏศิลป์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่มีจำนวนมาก ที่สำคัญคือ รูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์มิได้ถูกจำกัดอยู่ในวงการของศิลปินที่เป็นผู้ผลิตผลงานเพียงเท่านั้น นาฏศิลป์สร้างสรรค์ในปัจจุบันถูกขยายต่อสู่วงการการศึกษาของไทยทุกระดับชั้น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ

แนวคิด และรูปแบบการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

จากแนวคิดในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนะและให้มุมมองที่น่าสนใจ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

ในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงส่วนมาก จะเริ่มจากการที่คณะผู้วิจัยมีแรงบันดาลใจในการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร วิธีการสร้างกรอบแนวคิด การศึกษาลักษณะบทร้อง และทำนองเพลง การคิดลักษณะของเครื่องแต่งกาย วิธีการคัดเลือกผู้แสดง วิธีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำ การฝึกซ้อมการแสดง และการเผยแพร่ผลงาน (สวภา เวชสุริยกุล, 2547, น. 9) ทั้งนี้แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำจะประกอบด้วยท่ารำ ดนตรี การแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง การแปรแถว (ราตรี ศรีสุพรรณ, 2542, น. 109) ส่วนการประดิษฐ์ท่ารำเพื่อส่งเสริมให้ครูนาฏศิลป์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้งานในด้านการเรียนการสอนหรือนำไปแสดง

พจน์มาลัย สมรรถบุตร (2538, น. 44-60) ได้ศึกษาแนวคิดการประดิษฐ์ทำรำเชิง ซึ่งได้นำวรรณคดีจากศิลปินที่มีแนวคิดในการประดิษฐ์ทำรำ ดังนี้

1. เฉลย สุขวนิช ผู้ประดิษฐ์ทำรำจะต้องคำนึงถึง

- 1) จังหวะและทำนองเพลงในลักษณะช้าหรือเร็ว
- 2) สำเนียงเพลงของชาติใดก็ควรเอาลีลาทำรำของชาตินั้น ๆ เข้ามา
- 3) กำหนดท่ารำตามลีลาของเพลงและความหมายของบทร้อง
- 4) กำหนดเพศชัดเจน
- 5) การประดิษฐ์ระบำพื้นเมืองควรเป็นไปตามลีลาของท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ควรเอาท่ารำของภาคอื่นเข้ามา

6) ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของระบำ รำฟ้อน ที่จะสร้างสรรค์ในการแปรแถวควรคำนึงถึงความกลมกลืนเป็นหลักใช้ลีลาการเคลื่อนไหวเมื่อมีการเปลี่ยนแถวต้องแปรให้ลงพอดีกับจังหวะใหญ่ของท่านอง

7) ในการเชื่อมท่ารำมีหลายวิธี เช่น เล่นเท้าขณะมีบทเอื้อน วิ่งแปรแถว ตั้งซุ่ม ยืนทำนั่ง ใส่ลีลาท่าเชื่อม ยืนตั้งท่า ยึดยุบตามจังหวะอยู่กับที่

8) การเข้าออก ต้องนำเพลงมาพิจารณาท่ารำ ออกแบบให้ออกจากเวที ไม่นิยมออกด้านล่าง ยกเว้นการเดินขบวน ออกทางขวา เข้าซ้ายมือของเวที หรือตั้งทำนั่งเปิดม่าน เมื่อจบการแสดงใช้การตั้งท่ารำเดินเข้าหลังเวที หรือรำถอยหลัง หรือร่วตั้งท่ารำวิ่งเข้าเวทีหรือตั้งทำนั่งปิดม่าน

2. จำเรียง พุระประดับ ผู้ประดิษฐ์ทำรำจะต้องคำนึงถึง

- 1) ในการประดิษฐ์ท่ารำที่มีเนื้อร้องง่ายกว่าการแสดงแบบบรรเลงอย่างเดียว
- 2) การประดิษฐ์ท่ารำเพลงบรรเลงต้องคำนึงถึงจังหวะและทำนองเพื่อบรรจุท่ารำให้พอดี

3) ห้ามนำลีลาของแต่ละภาคมาปะปนกัน

4) ยึดแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทยเป็นหลัก

5) การคิดท่ารำควรใช้ภาษาท่า

6) สร้างสรรค์ให้ตรงกับรสนิยมของคนในยุคนั้น ๆ

7) การแปรแถวช่วยเปลี่ยนอารมณ์ และสายตาของผู้ดูไม่ให้เบื่อหน่าย

8) การเข้าออกของระบำรำฟ้อน ต้องยึดหลักออกทางขวาเข้าทางซ้าย

3. สุวรรณิ ชลานุเคราะห์ ผู้ประดิษฐ์ทำรำจะต้องคำนึงถึง

1) ในการประดิษฐ์ท่ารำของละครต้องคำนึงทางเข้าออกของผู้แสดงคือออกขวา เข้าทางซ้าย ยกเว้นการแปลงกายที่ออก - เข้าทางขวา ทำยืม ตัวเรา आय โอด ปองหน้า ต้องเป็นมือซ้าย

2) ในการประดิษฐ์ท่ารำที่เป็นลักษณะระบำรำฟ้อน จำเป็นต้องศึกษาเพลงและประดิษฐ์ท่ารำให้ตรงตามลักษณะของท่านองเพลง

3) การแปรแถว ต้องให้ท่ารำและการเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับท่านองเพลงไม่ควรแปรแถวซ้ำ และไม่ควรแปรแถวที่ดูซุกซม

4. พนิดา สิทธีวรณ ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึง
 - 1) เครื่องแต่งกายต้องมีความแปลกใหม่ เพลงที่นำมาต้องถูกรสนิยมผู้ชม
 - 2) ในระบำพื้นบ้านต้องมีการประดิษฐ์ทำร่าให้งาม แต่งตัวสวย คำนึงถึงเวลาในการแสดงไม่เกิน 5 – 10 นาที เพลงดี เครื่องแต่งกายงาม ส่งผลให้ทำร่างามไปด้วย
5. นิตยา จามรมาน ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึง
 - 1) การสร้างผลงานนาฏศิลป์พื้นเมืองควรศึกษาทำร่าดั้งเดิมในท้องถิ่น
 - 2) ไม่ควรหยิบทำร่าชุดอื่น ๆ หรือทำร่าของภาคอื่น ๆ มาดัดแปลง
 - 3) การแปรแถวควรให้ทำร่ามีความกลมกลืนในจังหวะทำนองเดียวกัน
6. สถาพร สนทอง ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึง
 - 1) ผู้ประดิษฐ์ทำร่าต้องพัฒนาความรู้ให้กว้างขวางในด้านวรรณคดี ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์
 - 2) การแปรแถวหากใช้ผู้แสดงจำนวนมากต้องคำนึงถึงความพร้อมเพรียงเป็นหลักกว่าทำร่า
7. เสรี หวังในธรรม ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึง
 - 1) ต้องสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ
 - 2) เลี้ยงทำร่าช้า ๆ
 - 3) ให้ความสำคัญกับทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องแต่งกาย
 - 4) ควรกระชับความยาวไม่เกิน 8 นาที
8. จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึง
 - 1) การประดิษฐ์ทำร่าให้สื่อความหมายชัดเจนคำนึงถึงท่าทาง เพลง ดนตรี สำเนียง ภาษา บทร้อง เครื่องแต่งกาย อารมณ์ที่แสดง วิญญาณของการแสดง
 - 2) การแปรแถวเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่าง การเปลี่ยนแปลงความช้า ๆ ต้องคำนึงถึงจำนวนผู้แสดง เพลง ขนาดของสถานที่ ความสามารถของผู้แสดง

นอกจากนี้มีแนวคิดการสร้างสรรคนาฏศิลป์ของ ปิยวดี มากพา (2555, น. 117) ได้กล่าวว่าผู้สร้างสรรค์ต้องมีวิธีการสร้างสรรค์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และการใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมมาคิดประยุกต์ใช้การบูรณาการข้ามศาสตร์ ทั้งนี้งานด้านนาฏศิลป์จำเป็นต้องมีพรสวรรค์ มีความคิดสร้างสรรค์ และอาศัยแหล่งของศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญต้องมีบุคลากรที่สั่งสมประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นกำลังเสริม นอกจากนี้เสน่ห์ของเทคนิคการรำที่ส่งผลให้เกิดความน่าประทับใจในการแสดง คือ เครื่องแต่งกายที่งดงาม มีความแปลกใหม่

ส่วนการสร้างสรรค์การแสดงมีหลายหลายรูปแบบได้แก่ ระบายมังคลาธิฐาน โดยการนำการแสดงที่มีอยู่แล้วของชาวบ้านมาพัฒนาให้มีแบบแผน โดยนำทักษะนาฏศิลป์เข้าไปใช้ในการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง (นุชนาฏ ติเจริญ, 2542) ดังนี้

ช่วงที่ 1 การเดินทางออกมารำลึกคุณบูชาครู

ช่วงที่ 2 รำลึกคุณบูชาครู อารมณ์ที่ใช้ในการแสดงเปลี่ยนเป็นความเจ็บขม

ช่วงที่ 3 ร่ายรำอย่างร่าเริงสนุกสนาน

นอกจากนี้ การสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับปู ยังจัดเป็นการวิจัยเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการสร้างสรรค โดยนำเอาบริบทวิถีชีวิตในการจับปู เช่น การหาปู การจับปู และชุดปู ร่วมกับลักษณะเดินของปู โดยแบ่งนักแสดงออกเป็น 2 กลุ่ม ผู้หญิงจะแสดงท่าทางของปู ส่วนผู้ชายจะแสดงลักษณะการจับปู โดยท่าทางการแสดงจะมีลีลาท่าทางของการจับปูผสมผสานกับการหยอกล้อของหนุ่มสาวชาวอีสาน (เรขา อินทรกำแหง, 2555, น. 107–127)

ดัชนี ทองแกมแก้ว และทัศนียา คัญทะชา (2555, น. 21–31) ได้สร้างสรรค์ชุดการแสดง ตารีลีเล้ง : ระบายเทียน ระบายพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ โดยเป็นการนำท่ารำที่จัดอยู่ในประเภทความเชื่อในการรักษาคนป่วยของชาวมลายูทั้ง 2 ชุด มาปรับแต่งให้มีความสวยงาม โดยเน้นท่ารำที่ใช้มีอนที่นำมาจากการแสดงลีละ มีการปรับปรุงรูปแบบแถว และนำอัตลักษณ์อันโดดเด่นของการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่างมาสร้างสรรค์ โดยรูปแบบการแสดงได้จำแนกออกเป็น 3 ช่วง คือ

1. นักแสดงเดินออกมาเป็นขบวน มือทั้งสองของนักแสดงถือเทียน
2. ท่าทางของการแสดงสื่อถึงการรักษาโรคที่มีอยู่ในพิธีกรรม โดยใช้เปลวไฟเป็นสื่อ
3. ท่าทางสื่อถึงสิ่งอำนวยพรให้ผู้แสดงรักษาโรคมีสุขภาพที่ดี แข็งแรง

สรุปได้ว่า แนวคิดจากทฤษฎีของนักวิชาการ มีดังนี้

1. การเริ่มต้นการสร้างงานโดย
 - 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารในด้านวรรณคดี ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ อาศัยในแหล่งของศิลปวัฒนธรรม
 - 2) หาแรงบันดาลใจ
 - 3) สร้างกรอบแนวคิด
2. ออกแบบและสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง
 - 1) บทร้อง (ถ้ามี)
 - 2) ทำนองเพลง จังหวะและทำนองเพลง ในลักษณะช้าหรือเร็ว สำเนียงเพลงของชาติใดก็ควรเอาลีลาท่ารำของชาตินั้น ๆ เข้ามา และเพลงที่นำมาต้องถูกรสนิยมผู้ชม
 - 3) เครื่องแต่งกายต้องงดงาม และมีความแปลกใหม่
 - 4) อุปกรณ์ประกอบการแสดง
 - 5) ผู้แสดงกำหนดเพศชัดเจน

6) เวลาของการแสดงควรกระชับ ไม่เกิน 5-10 นาที

3. วิธีการแสดง แบ่งได้เป็น

3.1 ทำรำ

1) กำหนดท่ารำตามลีลาของเพลงและความหมายของบทร้อง

2) ระบุพื้นเมืองควรเป็นไปตามลีลาของท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ควรเอาลีลาท่ารำของแต่ละภาคมาดัดแปลงหรือปะปนกัน

3) ในการเชื่อมท่ารำมีหลายวิธี เช่น เล่นท่าขณะมีบทเอื้อน วังแปรแถว ตั้งซุ่ม ยืนทำนอง ใส่ลีลาท่าเชื่อม ยืนตั้งทำยัตยบุตามจังหวะอยู่กับที่

4) ท่ารำออกแบบให้ออกจากเวทีไม่นิยมออกด้านล่าง ยกเว้นการเดินขบวน ออกทางขวา เข้าซ้ายมือของเวที หรือตั้งทำนองเปิดม่าน เมื่อจบการแสดงใช้การตั้งท่ารำเดินเข้าหลังเวที หรือรำถอยหลัง หรือรำตั้งท่ารำวิ่งเข้าเวทีหรือตั้งทำนองปิดม่าน

5) ต้องสร้างสรรค์ให้ตรงกับรสนิยมของคนในยุคนั้น ๆ

6) เลี่ยงท่ารำที่ซ้ำ ๆ

3.2 กระบวนการแปรแถว ควรคำนึงถึงการใช้ลีลา การเคลื่อนไหว ต้องแปรแถวให้ลงพอดีกับจังหวะใหญ่ของท่านอง ไม่ควรแปรแถวซ้ำ หรือแปรแถวที่ดูซุกซม ต้องคำนึงถึงความพร้อมเพรียง

4. การฝึกซ้อมการแสดง และการเผยแพร่ผลงาน

คณะผู้วิจัยจะได้นำองค์ความรู้จากการศึกษาแนวคิดในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงของผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างสรรค์การแสดงชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์เพลง อันประกอบด้วย ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกสร้อยสุวรรณา ดอกทิพเกสร และดอกสร้อยจันทร์ เพื่อจัดทำเรื่องราวของรูปแบบการแสดง ตลอดจนการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ นักแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี ท่ารำ และกระบวนการในการแปรแถวชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์เพลง ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรรย์สมร ผลบุญ . การสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์ : ประเพณีถวายเป็นดอกไม้เงินดอกไม้ทอง. 2560. พบว่า การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานี และนำข้อมูลมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ วิธีการแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลการ วิจัยพบว่า 1) ปัตตานีเป็นเมืองท่าที่เป็นเมืองประเทศราชของสยามมีธรรมเนียมปฏิบัติคือการถวายเครื่องราชบรรณาการ ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับในอำนาจ และการสานสัมพันธ์ไมตรีที่เมืองเล็กมีต่อเมืองใหญ่ ดังนั้นดอกไม้เงินทองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความสงบสุขแก่บ้านเมือง จึงเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง โดยใช้ชื่อชุดการแสดงว่า ตาบริบูหงามาส 2) การสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้จินตนาการให้นักแสดงเป็นดอกไม้เงินทอง ใช้ลีลาการนำดอกไม้ที่เป็นปิ่นปักผมมาปักที่ฐานต้นไม้จนรวมเป็นต้นไม้ทองที่สมบูรณ์ ดังนั้นจุดเด่นของการแสดงคือ ดอกไม้และฐานต้นไม้ที่สื่อให้เห็นถึงความสวยงามของดอกไม้ ถือเป็นจุดเด่นในการนำเสนอในการแสดงชุดนี้ นอกจากนี้องค์ประกอบด้านเพลง จะใช้ทำนองเพลงภาคใต้ตอนล่าง ส่วนการแต่งกายจะออกแบบให้มีความใกล้เคียงกับยุคสมัยโบราณมากที่สุด คือการนำผ้าสไบมาจับจีบที่อกให้มีลักษณะคล้ายการนุ่งกระโจมอก

นริศรา ศรีสุพล. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองจากวรรณกรรมเรื่องอุสาบารสในบริบทวัฒนธรรม. 2558. พบว่า การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองจากวรรณกรรมเรื่องอุสาบารสในบริบทวัฒนธรรม และเพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมือง จากวรรณกรรมเรื่อง อุสาบารสในบริบทวัฒนธรรม ซึ่งการสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้จากความเชื่อที่เกิดขึ้นในบริบทวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น คือ วรรณกรรมเรื่องอุสาบารส เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่คนในท้องถิ่นมีความเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว และมีความศรัทธาในความรักของท้าวบารสกับนางอุสา โดยสถานที่ที่กล่าวไว้ในเนื้อเรื่อง ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จึงเลือกตอนที่ท้าวบารสและนางอุสาพบรักกันมาสร้างสรรค์เป็นนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์การแสดงใช้บทผญา และทำพ็อนประกอบการเกี่ยวพาราสีกัน นักแสดงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนางอุสา ประกอบด้วย นางอุสา 1 คน และนางสนม 2 คน หรือ 4 คนก็ได้ กลุ่มที่ 2 กลุ่มท้าวบารส ประกอบด้วย ท้าวบารส 1 คน และทหาร 2 คน หรือ 4 คน ก็ได้ การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 เป็นการเปิดตัวนักแสดงทั้ง 2 กลุ่ม ช่วงที่ 2 ท้าวบารสและนางอุสาพบกันใช้บทผญา ประกอบการเกี่ยวพาราสี ช่วงที่ 3 ทั้ง 2 กลุ่มพ็อนเกี่ยวกัน มีกระบวนท่าพ็อนทั้งหมด 127 ท่า จากการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองจากวรรณกรรมเรื่องอุสาบารสในบริบทวัฒนธรรม เป็นการแสดงที่สามารถนำไปใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอน และเป็นการแสดงที่สืบสานนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานอีกด้วย

กิตติกรณ นพุดมพันธ์. การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา. 2558. มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสรรค์และค้นหาแนวทางในการออกแบบนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ที่ได้แรงบันดาลใจจากสัญลักษณ์ของดอกบัวในพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงต้องตั้งประเด็นคำถามในการวิจัยถึง : ผลงานการแสดงจากงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร และควรมีแนวคิดในการสร้างสรรค์งานอย่างไร ทั้งนี้ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ คือ ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา และแนวทางในการออกแบบงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้แรงบันดาลใจจากสัญลักษณ์ของดอกบัวในพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญกับแนวคิดวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์วิทยา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา สัญลักษณ์และความหมายของดอกบัวในศาสนา นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ความคิด ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญกับนาฏศิลป์สร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดอกบัวในงานนาฏศิลป์ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ประกอบด้วยเครื่องมือ 6 ชนิด ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ การทดลองปฏิบัติการทางนาฏศิลป์ เกณฑ์มาตรฐานศิลปิน การวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา ตลอดจนสื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้ผลงานการแสดงและแนวคิดในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ที่ประกอบไปด้วย บทบาทการแสดง การออกแบบลีลา นักแสดง การออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การออกแบบเสียงและดนตรี การออกแบบพื้นที่เวที การออกแบบแสง การออกแบบอุปกรณ์สำหรับการแสดง ตรงตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

ทัศนียา คัญทะชา. การศึกษาพัฒนาการจำปาดะสู่ผลงานสร้างสรรค์ : ดาริจำปาดะ. 2558. พบว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการเจริญเติบโตของจำปาดะ อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุดดาริจำปาดะ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative Research) โดยใช้ตัวผู้วิจัย แบบสอบถามแบบไม่เป็นทางการ การสังเกต การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ดาริจำปาดะ สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการทำสวนจำปาดะของเกษตรกรในอำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์ 7 ขั้นตอน คือ การกำหนดแนวคิดของการแสดง การศึกษาข้อมูล การนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดรูปแบบของการแสดง การออกแบบท่ารำ การออกแบบเพลง ประกอบการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย และการออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง ดาริจำปาดะ เป็นระบำพื้นบ้านมลายูภาคใต้ เป็นการแสดงของคู่ชาย - หญิงจำนวน 5 คู่ เนื้อหาการแสดงสื่อสารถึงพัฒนาการเจริญเติบโตของจำปาดะตั้งแต่เริ่มปลูก ดูแลรักษา ออกดอกออกผลและเก็บเกี่ยวผลจำปาดะ ลักษณะที่รำออกแบบจาก 3 กลุ่ม คือ ท่าทางธรรมชาติ ท่าดะและท่ารองเง็ง ใช้เพลง ดาริจำปาดะประกอบการแสดง บรรเลงโดยเครื่องดนตรีรองเง็ง นักแสดงชายแต่งกายด้วยชุดสระรีแน นักแสดงหญิงแต่งกายด้วยชุดบานง โดยออกแบบจากลักษณะทางกายภาพของจำปาดะ ใช้โครีเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง และใช้เวลาในการแสดง 8 นาที ดาริจำปาดะเป็นนวัตกรรมทางด้านการแสดงที่สร้างสรรค์จากองค์ความรู้และภูมิปัญญาในชุมชนควนโดน จังหวัดสตูล ดังนั้นจึงเป็นการแสดง

ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น สามารถนำไปใช้แสดงในงานวันจำปาตะจังหวัดสตูลที่จัดขึ้นช่วงเดือน
กรกฎาคม – สิงหาคม เป็นประจำทุกปี เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชน
ควนโดน จังหวัดสตูล

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการลงพื้นที่และศึกษาข้อมูลผลงานการแสดงสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันธุ์ปลีหลวง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย แบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ
 - 1.1 ด้านเนื้อหา
 - 1.2 ด้านกระบวนการสร้างสรรค์การแสดง
2. ระเบียบวิธีการวิจัย แบ่งเป็น 3 หัวข้อ คือ
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดแบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- 1.1 ด้านเนื้อหา
 - 1.1.1 ความหมายและลักษณะของดอกหญ้าแต่ละประเภท
 - 1.1.2 แนวความคิดในการสร้างสรรค์ด้านการแสดง
 - 1.1.3 แนวความคิดในการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดง
 - 1.1.4 หลักและวิธีการจัดการแสดง
 - 1.1.5 ชุดการแสดงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้
 - 1.1.6 ข้อมูลเกี่ยวกับดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด
- 1.2 ด้านกระบวนการสร้างสรรค์และองค์ประกอบการแสดง ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันธุ์

หลวง

- 1.2.1 รูปแบบของการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้
 - ช่วงที่ 1 แสดงถึงหมู่ดอกหญ้าทั้ง 5 ดอกเริ่มเจริญเติบโตชูช่อบานไสวรับสายลมและแสงแดด

ช่วงที่ 2 แสดงให้เห็นถึงลีลาของดอกหญ้าแต่ละชนิดซึ่งเปรียบเสมือนกับผู้หญิงที่สวยงามอ่อนหวาน

ช่วงที่ 3 เมื่อดอกหญ้าเริ่มเบ่งบานเต็มที่ ในยามที่ต้องสายลมแสดงแดด ก็ทำให้พลิ้วไหวไปตามลม เริงรำแจ่มใส เหมือนหญิงสาวที่อยู่ในวัยสดใส ออกมาเริงระบำกันอย่างมีความสุข

1.2.2 ลีลาท่าทางของการแสดง

ลีลาท่าทางที่นำมาใช้แสดงนั้น ได้มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดง เห็นว่าการแสดงชุดนี้เป็นการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ท่าทางที่ออกมาจึงมีลักษณะเป็นแบบร่วมสมัย โดยใช้การพอยท์มือเป็นหลัก ผสมผสานกับทำนาฏศิลป์บ้างเล็กน้อย

1.2.3 เครื่องแต่งกาย

ได้ออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความพลิ้วไหวเหมือนดอกหญ้าที่พลิ้วไปตามลม โดยผู้แสดงทั้ง 10 คนจะแต่งกายเหมือนกัน แตกต่างกันเฉพาะสีของดอกหญ้า ซึ่งจะแบ่งออกเป็นดอกละ 2 คน ใส่สีตามดอกหญ้า

1.2.4 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นวงดนตรีร่วมสมัยโดยผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากล ประกอบด้วย แคน พิณ เบส เปียโน กลองหาง กลองตุ้ม กลองชุด ฆ้อง คีย์บอร์ด

2. ระเบียบวิธีการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

2.1.1 สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรพงษ์ แสนไสย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.1.2 สัมภาษณ์ ดร.ศราวดี ภูชมศรี อาจารย์สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2.1.3 สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมกริช การินทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง ดนตรีร่วมสมัย

2.1.4 สัมภาษณ์ อาจารย์อภิรักษ์ ภูสง่า อาจารย์ดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เรื่อง การประยุกต์ดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากลเข้าด้วยกัน

2.2 การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการศึกษาและลงพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูล โดยการลงพื้นที่และสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความ หนังสือ อินเทอร์เน็ต การสัมภาษณ์ทั้งผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เพื่อให้การสร้างสรรค์ผลงาน ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง เป็นผลงานที่สมบูรณ์และสวยงาม

2.3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.1 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์การแสดง ชุด เริงระบำบุปผาราชีนพินพิทลวง โดยกำหนดเป็นขั้นตอนได้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดแนวคิดและแรงบันดาลใจในการจัดการแสดง 2) กำหนดเนื้อหาและรูปแบบการแสดง 3) การประดิษฐ์ท่ารำและรูปแบบแถว 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย และ 5) การประพันธ์ทำนองดนตรี จากนั้นนำมาทดลองแสดงให้ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ในวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ร่วมวิพากษ์และแก้ไขปรับปรุงให้เสร็จสมบูรณ์

2.3.2 ส่งผลงานสร้างสรรค์ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในระดับชาติ และส่งผลงานด้านเอกสารฉบับสมบูรณ์ให้สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทที่ 4

การสร้างสรรคนาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง

เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง เป็นผลงานการสร้างสรรคนาฏศิลป์ เรียกว่า นาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค ที่มีลักษณะองค์ประกอบด้านท่ารำ ดนตรี การแต่งกาย แบบนาฏศิลป์สร้างสรรค เป็นชุด การแสดงที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหลายส่วน เช่น งานวิจัย หนังสือ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ รวมไปถึงการสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องและกระบวนการ สร้างสรรค ทำนองดนตรี ท่าทางของการแสดง การแต่งกาย การแปรแถว สามารถนำมาเรียงลำดับ กระบวนการสร้างสรรคได้ ดังนี้

แนวคิดและแรงบันดาลใจ

คณะผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะสร้างสรรค และคิดค้นแนวทางในการออกแบบนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากลักษณะและความสวยงามของดอกหญ้า ที่สมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานนามให้ใหม่ทั้ง 5 ชนิด ได้แก่ ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกสร้อยสุวรรณา ดอกทิพเกสร และดอกสร้อยจันทร์ เมื่อครั้งที่พระองค์ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัด สกลนคร โดยมักจะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพักผ่อนอิริยาบถในตอนเย็น ณ บริเวณทุ่งดอก หญ้าลาดดุสิตาอยู่เสมอ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าประทับใจ จึงได้นำเอาลักษณะและความสวยงามของดอก หญ้าแต่ละชนิดมาออกแบบท่าทาง เพื่อสื่อถึงความงามของดอกหญ้าซึ่งเปรียบได้กับผู้หญิง

นอกจากนี้ การสร้างสรรคนาฏศิลป์ขึ้นใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม มีลักษณะที่เกิดจากการปรุแต่ง ประยุกต์ ปรับปรุงสร้างสรรคทั้งที่เกิดขึ้นใหม่ และเกิดจากการรวมนาฏศิลป์หลาย ๆ ประเภทเข้า ด้วยกัน มักใช้กับนาฏศิลป์ตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างสรรค นาฏศิลป์ในประเทศไทย คือ contemporary dance

จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้คณะผู้วิจัยได้สร้างสรรคการแสดงขึ้นใหม่ โดยให้มีรูปแบบ นาฏศิลป์สร้างสรรคที่รวมเอาความเป็นสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานกัน และนำเอาความสวยงามของ ดอกหญ้าซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรง พระราชทานนามให้ใหม่ เปรียบเสมือนผู้หญิงที่มีความสวยงามสดใส ร่าเริงออกดอกชูช่อรับสายลม แสงแดดในช่วงระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัด สกลนคร และเพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านสืบไป

ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์

1. ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์บุคคล
 - 2.1 สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรพงษ์ แสนไสย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง การประดิษฐ์ท่ารำ
 - 2.2 สัมภาษณ์ ดร.ศราวดี ภูชมศรี อาจารย์สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง การออกแบบท่ารำ และการแต่งกาย
 - 2.3 สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมกริช การินทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง ดนตรีร่วมสมัย
 - 2.4 สัมภาษณ์ อาจารย์อภิรักษ์ ภูสง่า อาจารย์ดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เรื่อง การประยุกต์ดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากลเข้าด้วยกัน
3. ศึกษาการออกแบบท่ารำจากงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ท่ารำ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ
 - ส่วนที่ 1 เป็นลีลาท่าทางสื่อให้เห็นการเจริญเติบโตของดอกหญ้า พร้อมทั้งจะออกดอกชูช่อให้สวยงาม
 - ส่วนที่ 2 สื่อให้เห็นความงามของดอกหญ้าแต่ละชนิด โดยการจินตนาการออกมาเป็นลีลาท่ารำ
 - ส่วนที่ 3 เป็นลีลาท่าทางของดอกหญ้าที่มีความสวยงามเปรียบเสมือนหญิงสาวที่ร่าเริงสดใส ออกมาเริงระบำพลั่วไปกับสายลมในช่วงปลายฝนต้นหนาว
4. กำหนดเนื้อหาและรูปแบบการแสดง
 - 4.1 เนื้อหา คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ข้างต้น แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมากำหนดขอบเขตเนื้อหา ซึ่งใช้ข้อมูล ใช้เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ
 - 4.2 รูปแบบของการแสดง

คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการแสดงเป็นแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงจำนวน 10 คน โดยสื่อถึงดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด ได้แก่ ดอกดุสิตา 2 คน ดอกมณีเทวา 2 คน ดอกสร้อยสุวรรณา 2 คน ดอกทิพเกสร 2 คน และดอกสร้อยจันทร์ 2 คน แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

 - ช่วงที่ 1 แสดงถึงหมู่ดอกหญ้าทั้ง 5 ดอก เริ่มเจริญเติบโตชูช่อบานใสรับสายลมและแสงแดด
 - ช่วงที่ 2 แสดงให้เห็นถึงลีลาของดอกหญ้าแต่ละชนิดซึ่งเปรียบเสมือนกับผู้หญิงที่สวยงามอ่อนหวาน

ช่วงที่ 3 เมื่อดอกหญ้าเริ่มบานเต็มที่ ในยามที่ต้องสายลมแสงแดด ก็ทำให้พลิ้วไหวไปตามลม เริงรำแจ่มใส เหมือนหญิงสาวที่อยู่ในวัยสดใส ออกมาเริงรำกันอย่างมีความสุข

การประดิษฐ์ท่ารำ

การแสดงชุด เริงรำบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง เป็นการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ถ่ายทอดอารมณ์การแสดงให้ออกมาในแนว contemporary dance เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย โดยเปรียบดอกหญ้าของพระราชชนนีพินพิทหลวงทั้ง 5 ดอกกับหญิงสาวที่สวยงาม ออกมาเริงรำรับสายลมแสงแดด แล้วพลิ้วไหวไปตามลม โดยมีกระบวนท่ารำ ดังนี้

ภาพที่ 22 กระบวนท่าที่ 1 (ช่วงที่ 1)

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบ :

ผู้แสดงจะหมอบอยู่กลางเวทีเป็นคู่ ๆ ตามสีของดอกหญ้า

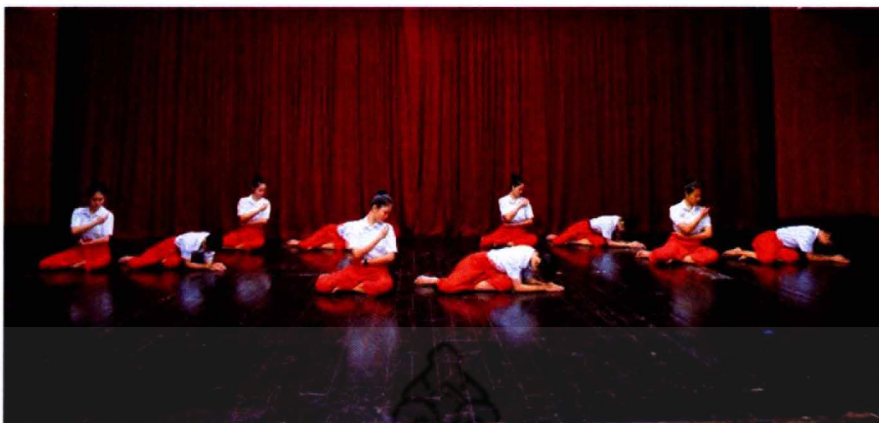
● ดอกดุสิตา	○ ดอกมณีเทวา
● ดอกสร้อยสุวรรณา	● ดอกทิพเกสร
● ดอกสร้อยจันทร์	

- คีรีชะ : ก้มลง
 ลำตัว : หมอบลง เฉียงตัวไปด้านซ้าย 45 องศา
 แขน-มือ : แขนและมือทั้งสองวางทับกันพาดไปบนพื้น ยื่นออกไป ให้ศอกวางแนบพื้น
 ขา-เท้า : นั่งพับเพียบ
 สื่อความหมาย : ดอกหญ้าที่กำลังจะเจริญเติบโต

ภาพที่ 23 กระบวนท่าที่ 2
 ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบ : ผู้แสดงฝั่งขวาของแต่ละคู่ ยึดตัวขึ้น
 คีรีชะ : เฉียงตามลำตัวไปด้านซ้าย หน้ามองมือขวา
 ลำตัว : ยึดลำตัวขึ้นในลักษณะตะแคงตัว เฉียงไปด้านซ้าย 45 องศา
 แขน-มือ : แขนขวายกขึ้นเหนือศีรษะ มือขวาทำท่าพอยท์มือ
 ขา-เท้า : นั่งพับเพียบ
 สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มจะเจริญเติบโต

ภาพที่ 24 กระบวนท่าที่ 3

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบ :

ผู้แสดงฝั่งขวาของแต่ละคู่ ยึดตัวขึ้น

ศิระษะ :

ก้มลงเล็กน้อย

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

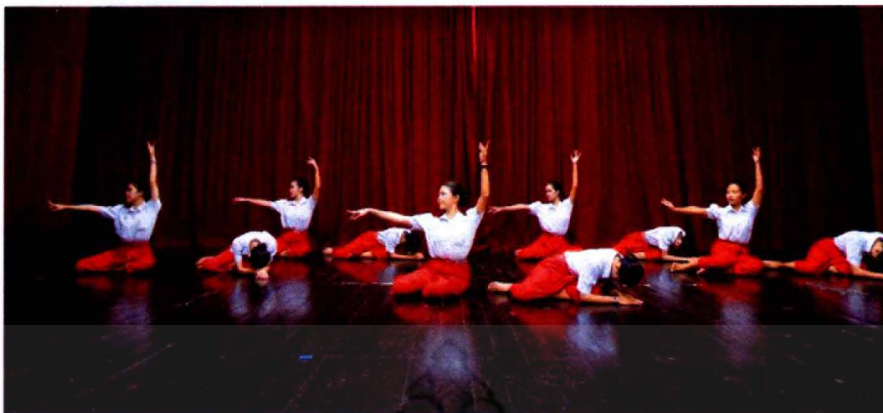
แขนขวาวางทาบลำตัวให้มือวางไหล่ซ้าย แขนซ้ายงอพาดเอว

ขา-เท้า :

นั่งพับเพียบ

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต

ภาพที่ 25 กระบวนท่าที่ 4

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบ :

ผู้แสดงฝั่งขวาของแต่ละคู่ ยึดตัวขึ้น

ศีรษะ :

มองไปด้านขวา

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวาเหยียดตึงระดับไหล่ ยกมือซ้ายขึ้นเหนือศีรษะ

ขา-เท้า :

นั่งพับเพียบ

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต

ภาพที่ 26 กระบวนท่าที่ 5

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบ :

ผู้แสดงทั้งหมดยึดลำตัวชั้นท่าทำเหมือนกัน

ศีรษะ :

เอียงซ้าย

ลำตัว :

เอียงซ้าย

แขน-มือ :

มือทั้งสองข้างหักข้อมือเท้าสะเอว

ขา-เท้า :

นั่งพับเพียบ

สื่อความหมาย :

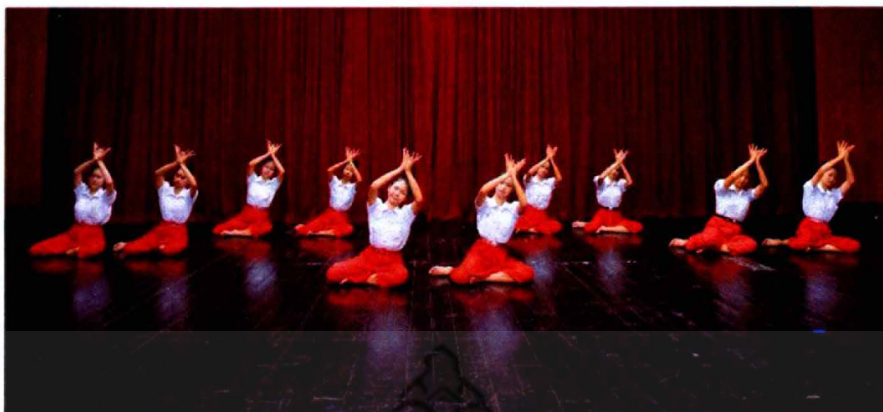
ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต

ภาพที่ 27 กระบวนท่าที่ 6

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบ : ผู้แสดงทั้งหมดยึดลำตัวขึ้นท่าทำเหมือนกัน
- ศิระษะ : เอียงขวา
- ลำตัว : เอนไปทางขวา
- แขน-มือ : มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศิระษะ โดยให้ข้อมือชิดกัน ท่าทำพอยท์มือ (คล้ายกับดอกหญ้าเริ่มจะผลิบาน)
- ขา-เท้า : นั่งพับเพียบ
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มผลิบาน พลั้วไหวไปตามลม

ภาพที่ 28 กระบวนท่าที่ 7

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบ : ผู้แสดงทั้งหมดยึดลำตัวขึ้นท่าทำเหมือนกัน
- ศีรษะ : เอียงซ้าย
- ลำตัว : เอนไปทางซ้าย
- แขน-มือ : มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศีรษะ โดยให้ข้อมือชิดกัน ท่าทำพอยท์มือ (คล้ายกับดอกไม้หญ้าเริ่มจะผลิบาน)
- ขา-เท้า : นั่งพับเพียบ
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มผลิบานพลิ้วไหวไปตามลม

ภาพที่ 29 กระบวนท่าที่ 8

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบ : ผู้แสดงทั้งหมดลุกตั้งเข้าขวา
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศีรษะ โดยให้ข้อมือชิดกัน ทำท่าพอยท์มือ (คล้ายกับดอกหญ้าเริ่มจะผลิบาน)
- ขา-เท้า : ตั้งเข้าขวา
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มออกดอกเจริญเติบโต

ภาพที่ 30 กระบวนท่าที่ 9

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศีรษะ โดยให้ข้อมือชิดกัน ทำท่าพอยท์มือ (คล้ายกับดอกหญ้าเริ่มจะผลิบาน)

ขา-เท้า :

ผู้แสดงด้านขวาลุกขึ้นยืน ก้าวเท้าขวามาด้านหน้า ส่วนผู้แสดงด้านซ้ายยังนั่งตั่งเข้าขวาเช่นเดิม

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มออกดอกเจริญเติบโต

ภาพที่ 31 กระบวนท่าที่ 10

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม
- ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศีรษะ ห่างกัน 1 ช่วงแขน
(คล้ายกับดอกหญ้าเริ่มจะผลิบาน)
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า
- ผู้แสดงด้านซ้ายยังทำท่าในลักษณะเดิม
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มบาน

ภาพที่ 32 กระบวนท่าที่ 11

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม
- ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : แขนขวางอพับพาดตัวโดยให้มือวางที่ไหล่ซ้าย แขนซ้ายยกขึ้นตรงเหนือ ศีรษะ
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า
- ผู้แสดงด้านซ้ายลุกขึ้นยืน ทำท่าเดิม
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มชูช่อผลิบาน

ภาพที่ 33 กระบวนท่าที่ 12

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงด้านขวาปฏิบัติท่าเดิม

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายยกขึ้นตรงเหนือศีรษะ

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

ผู้แสดงด้านซ้ายลุกขึ้นยืน

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

มือทั้งสองข้างยกขึ้นเหนือศีรษะหักข้อมือให้ปลายนิ้วชี้ไปด้านข้าง
ห่างกัน 1 ช่วงแขน

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 34 กระบวนท่าที่ 13

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงด้านขวาปฏิบัติท่าเดิม

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายยกขึ้นตรงเหนือศีรษะ

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

ผู้แสดงด้านซ้ายลุกขึ้นยืน

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายยกขึ้นตรงเหนือศีรษะ

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 35 กระบวนท่าที่ 14

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม
- ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง
- ศีรษะ : เอียงซ้าย
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายงอพับเข้าหาตัวลักษณะเดียวกันกับแขนขวา
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า
- ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหน้าเวที
- ศีรษะ : เอียงขวา
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายงอพับเข้าหาตัวลักษณะเดียวกันกับแขนขวา
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 36 กระบวนท่าที่ 15

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง

ศีรษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองตามมือซ้าย

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหน้าเวที

ศีรษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองตามมือซ้าย

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับพาดเข้าหาตัวระดับอก แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 37 กระบวนท่าที่ 16

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิมแต่สลับที่กัน

ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง ขยับมาอยู่ด้านซ้าย

ศีรษะ :

เอียงขวา หันมองมาที่ไหล่ขวา

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนทั้งสองงอพับซ้อนกันระดับอก

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหน้าเวที ขยับมาอยู่ด้านขวา

ศีรษะ :

เอียงขวา หันมองมาที่ไหล่ขวา

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนทั้งสองงอพับซ้อนกันระดับอก

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 38 กระบวนท่าที่ 17

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิมแต่สลับที่กัน

ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง ขยับมาอยู่ด้านซ้าย

ศิริษะ :

เอียงซ้าย หน้าเบือนไปทางซ้ายเล็กน้อย

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับระดับอก แขนซ้ายยืดออกไปด้านข้างระดับไหล่

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหน้าเวที ขยับมาอยู่ด้านขวา

ศิริษะ :

เอียงซ้าย หน้าเบือนไปทางซ้ายเล็กน้อย

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนขวางอพับระดับอก แขนซ้ายยืดออกไปด้านข้างระดับไหล่

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 39 กระบวนท่าที่ 18

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านหลัง ขยับมาอยู่ด้านซ้าย

ศีรษะ :

ก้มมองพื้น

ลำตัว :

โน้มเอียงมาด้านหน้า

แขน-มือ :

แขนทั้งสองไขว้กันระดับเข้า

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า ย่อเข่าลง

ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหน้าเวที ขยับมาอยู่ด้านขวา

ศีรษะ :

ก้มมองพื้น

ลำตัว :

โน้มเอียงมาด้านหน้า

แขน-มือ :

แขนทั้งสองไขว้กันระดับเข้า

ขา-เท้า :

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า ย่อเข่าลง

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 40 กระบวนท่าที่ 19

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม
- ผู้แสดงด้านขวาหันหน้าไปด้านขวามือ
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : แขนทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า
- ผู้แสดงด้านซ้ายหันด้านหลังเวที
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : แขนทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ
- ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้า ย่อเข้าลง
- สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิใบ

ภาพที่ 41 กระบวนท่าที่ 20

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : แถวเฉียง สลับหว่างกัน 2 แถว

ผู้แสดงหันหน้าไปด้านหลัง

ศีรษะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน-มือ : แขนทั้งสองงอแขนข้างลำตัวระดับเอว ตั้งข้อมือขึ้น

ขา-เท้า : ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า

สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 42 กระบวนท่าที่ 21
ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : แถวเฉียง สับหว่างกัน 2 แถว

ผู้แสดงจะหันมาหน้าเวทีทีละคู่ตามจังหวะเพลง จนครบทั้ง 5 คู่ ตามภาพที่ 42

แถวด้านหน้า

ศีรษะ : เอียงขวา
 ลำตัว : เอนไปด้านขวา
 แขน-มือ : งอแขนทั้งสองข้างเข้าหากันระดับอก โดยให้มือซ้อนกันเล็กน้อย
 ขา-เท้า : นั่งลงตั้งเข่าซ้าย เข่าขวาวางพื้น

แถวด้านหลัง

ศีรษะ : เอียงขวา
 ลำตัว : เอนไปด้านขวา
 แขน-มือ : งอแขนทั้งสองข้างเข้าหากันระดับอก โดยให้มือซ้อนกันเล็กน้อย
 ขา-เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไขว้หน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย : ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิใบ

ภาพที่ 43 กระบวนท่าที่ 22

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงแถวหน้า

ศิริษะ :

เอียงขวา

ลำตัว :

เบี่ยงตัวไปด้านขวาเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองข้างยื่นไปด้านขวา

ขา-เท้า :

คุกเข่าขวา ตั้งเข่าซ้าย

ผู้แสดงแถวหลัง

ศิริษะ :

เอียงขวา

ลำตัว :

เบี่ยงตัวไปด้านขวาเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองข้างยื่นไปด้านขวา

ขา-เท้า :

เท้าซ้ายไขว้หน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 44 กระบวนท่าที่ 23

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงแถวหน้า

ศีรษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองไปด้านซ้าย

ลำตัว :

เอนไปด้านซ้ายเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองเหยียดตึงระดับไหล่

ขา-เท้า :

คุกเข่าขวา ตั้งเข่าซ้าย

ผู้แสดงแถวหลัง

ศีรษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองไปด้านซ้าย

ลำตัว :

เอนไปด้านซ้ายเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองเหยียดตึงระดับไหล่

ขา-เท้า :

เท้าซ้ายไขว้หน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 45 กระบวนท่าที่ 24

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงแถวหน้า

ศีรษะ :

เอียงขวา

ลำตัว :

เอนไปด้านขวาเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ ข้อมือชนกัน

ขา-เท้า :

คุกเข่าขวา ตั้งเข่าซ้าย

ผู้แสดงแถวหลัง

ศีรษะ :

เอียงขวา

ลำตัว :

เอนไปด้านขวาเล็กน้อย

แขน-มือ :

แขนทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ ข้อมือชนกัน

ขา-เท้า :

เท้าซ้ายไขว้หน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิบาน

ภาพที่ 46 กระบวนท่าที่ 25

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว :

ลักษณะเดิม

ผู้แสดงแถวหน้า

ศิริษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองไปด้านขวา

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนทั้งสองวางข้างลำตัว หักข้อมือขึ้น

ขา-เท้า :

คุกเข่าขวา ตั้งเข่าซ้าย

ผู้แสดงแถวหลัง

ศิริษะ :

เอียงซ้าย หน้ามองไปด้านขวา

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

แขนทั้งสองวางข้างลำตัว หักข้อมือขึ้น

ขา-เท้า :

เท้าซ้ายไขว้หน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย :

ดอกหญ้าเริ่มเจริญเติบโต และเริ่มผลิใบ

ช่วงที่ 2 เป็นการออกแบบท่าทางของดอกหญ้าแต่ละชนิดตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 47 กระบวนท่าที่ 26 (ช่วงที่ 2)

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ด้านหลังจะเป็นแถวเฉียง 1 แถว และดอกดุสิตาจะออกมาโชว์ด้านหน้า

ผู้แสดงแถวหลังยืนนิ่ง เพื่อให้ดอกไม้คู่แรก คือ ดอกดุสิตา ออกมาแสดงด้านหน้า

ศีรษะ : เอียงขวา

ลำตัว : ตรง

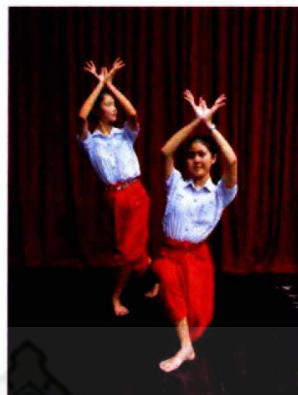
แขน-มือ : แขนทั้งสองวางข้างลำตัว หักข้อมือขึ้น

ขา-เท้า : เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง

สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกดุสิตา

1

2

3

4

ภาพที่ 48 กระบวนท่าดอกดุสิตา
ที่มา : คณะผู้วิจัย

- 1 คนด้านหน้าศีรษะเอียงขวา แขนทั้งสองวางข้างลำตัว ตั้งมือขึ้นระดับสะโพก นั่งตั่งเข้าขวา คนด้านหลังศีรษะตรง แขนทั้งสองทำลักษณะเดียวกันกับคนด้านหน้า ยืนก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 คนด้านหน้าลักคอกดไหล่ซ้าย เปลี่ยนมือเป็นยกขึ้นเหนือศีรษะ ข้อมือชนกัน ทำมือบานออก คนด้านหลังลักคอกดไหล่ขวา หน้ามองไปด้านซ้าย มือทั้งสองทำเช่นเดียวกันกับคนด้านหน้า
- 3 เปลี่ยนมือเป็นท่าพรหมสี่หน้า
- 4 ลดมือลงมาอแขนข้างลำตัว ตั้งข้อมือขึ้น

ภาพที่ 49 กระบวนท่าที่ 27

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : เป็นแถวปากพนัง หรือ ตัว V ดอกมณีเทวาจะออกมาด้านหน้า

ผู้แสดงแถวตัว V จะอยู่ในท่านี้ เพื่อให้ดอกหญ้าคู่ที่ 2 คือ ดอกมณีเทวา ออกมาแสดงด้านหน้า

ศิระชะ : เอียงขวา

ลำตัว : ตรง

แขน-มือ : แขนขวาหักงอตั้งฝ่ามือขึ้นเหนือใบหูด้านขวา แขนซ้ายเท้าสะเอว

ขา-เท้า : นั่งตั่งเข้าขวา เข้าซ้ายวางพื้น

สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกมณีเทวา

1

2

3

4

ภาพที่ 50 กระบวนท่าดอกมณีเทวา
ที่มา : คณะผู้วิจัย

- 1 ยืนขอยเท้าตัวตรง ศีรษะตรง มือทั้งสองวางแขนตึงข้างลำตัว หักปลายนิ้วชี้ไปด้านข้าง
- 2 คนด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาแบหงายงอแขนข้างลำตัวระดับเอว ก้าวเท้าซ้าย เท้าขวาวางหลัง คนด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ทำตรงข้าม
- 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 2 (สลับข้างซ้าย-ขวา)
- 4 คนด้านหน้านั่งลงตั้งเข่าซ้าย ศีรษะเอียงขวา ลำตัวเอนไปด้านขวาเล็กน้อย มือขวาหักงอตั้งฝ่ามือเหนือไหล่ด้านขวา มือซ้ายงอวางข้อมือติดกับสะโพก ปลายนิ้วชี้ลงล่าง คนด้านหลังยืน ศีรษะเอียงซ้าย ลำตัวเอนไปด้านซ้าย มือซ้ายหักงอตั้งฝ่ามือเหนือไหล่ด้านซ้าย มือขวางอวางข้อมือติดกับสะโพก ปลายนิ้วชี้ลงล่าง

ภาพที่ 51 กระบวนท่าที่ 28

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : เป็นแถวเฉียง ดอกสร้อยสุวรรณาจะออกมาด้านหน้า เอียงไปด้านซ้ายของเวที

ผู้แสดงแถวเฉียงจะอยู่ในท่านั่ง เพื่อให้ดอกหญ้าคู่ที่ 3 คือ ดอกสร้อยสุวรรณา ออกมาแสดงด้านหน้า

ศีรษะ : เอียงขวา

ลำตัว : ตรง

แขน-มือ : แขนขวาจับสังหลัง แขนซ้ายสอดสูง

ขา-เท้า : นั่งตั่งเข่าขวา เข่าซ้ายวางพื้น

สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกสร้อยสุวรรณา

1

2

3

4

ภาพที่ 52 กระบวนท่าดอกสร้อยสุวรรณา
ที่มา : คณะผู้วิจัย

- 1 คนด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย แขนทั้งสองงอแขน ตั้งวงเยื้องกันระดับเอว ขาซ้ายแตะด้านหน้า คนด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันในลักษณะตรงกันข้าม
- 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 1 (สลับข้างซ้าย-ขวา)
- 3 คนด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย แขนทั้งสองงอแขน ตั้งวงเยื้องกันระดับศีรษะ ขาซ้ายแตะด้านหน้า คนด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันในลักษณะตรงข้าม
- 4 คนด้านขวา ศีรษะเอียงขวา แขนขวายกขึ้นเหนือศีรษะ ให้ข้อมืออยู่เหนือไหล่ แขนซ้ายจับส่งหลัง คนด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันในลักษณะตรงกันข้าม

ภาพที่ 53 กระบวนท่าที่ 29

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : เป็นแถวเฉียง และสามเหลี่ยมด้านหลังสุด ดอกทิวเกสรจะออกมาด้านหน้า เอียงไปด้านขวาของเวที

ผู้แสดงดอกอื่นจะอยู่ในท่านิ่งหันหน้าเข้าเวที เพื่อให้ดอกหญ้าคู่ที่ 4 คือ ดอกทิวเกสร ออกมาแสดงด้านหน้า

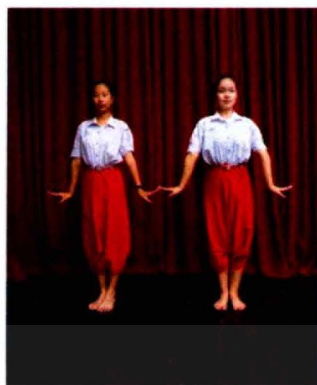
ศิระชะ : เอียงขวา

ลำตัว : ตรง

แขน-มือ : มือทั้งสองงอแขนทาบฝ่ามือบริเวณสะโพก ให้นิ้วชี้ลงล่าง

ขา-เท้า : เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง

สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกทิวเกสร

1

2

3

4

ภาพที่ 54 กระบวนท่าดอกทิวเกสร
ที่มา : คณะผู้วิจัย

- 1 ผู้แสดงยืนขอยเท้า ศีรษะตรง แขนทั้งสองข้างวางข้างลำตัว หักข้อมือขึ้นให้ปลายนิ้วชี้ไปด้านข้าง
- 2 คนด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย แขนขวางอแขนหักข้อมือแตะบนไหล่ขวา แขนซ้ายวางข้างลำตัว ตั้งวงให้ปลายนิ้วชี้ไปด้านหน้า เท้าซ้ายแตะด้านหน้า เท้าขวาวางพื้น คนด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ทำในลักษณะตรงกันข้าม
- 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 2 (สลับกันซ้าย-ขวา)
- 4 คนด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองไปทางขวา แขนขวางอแขนเล็กน้อยวางข้างลำตัว ตั้งมือขึ้นอยู่ระดับสะโพก แขนซ้ายยกขึ้นหงายมือแตะข้างหู นั่งลงตั้งเข่าขวา กุศเข่าซ้าย คนด้านซ้าย ปฏิบัติทำเหมือนกัน แต่อยู่ในท่ายืน ก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้า เท้าขวาวางหลัง ย่อลง

ภาพที่ 55 กระบวนท่าที่ 30

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ด้านหลังสุดเป็นแถวหน้ากระดานสับหว่างกัน 2 แถว ดอกทิวเกสรอยู่มุมด้านขวา
เหมือนเดิม ส่วนดอกสร้อยจันทน์ (สีฟ้า) อยู่ตรงกลางเวทีคู่กัน

ผู้แสดงดอกอื่นจะอยู่ในท่าหนึ่งหันมาหน้าเวที เพื่อให้ดอกกล้วยาคู่ที่ 5 คือ ดอกสร้อยจันทน์ อยู่กลางเวที

ศิริษะ : เอียงขวา

ลำตัว : เอนไปด้านขวาเล็กน้อย

แขน-มือ : แขนขวายกขึ้นเหนือศิริษะ มือขวาจับคว่ำ แขนซ้ายตั้งวงยกขึ้นเหนือศิริษะ
มือทั้งสองอยู่ในระดับเดียวกัน

ขา-เท้า : เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกสร้อยจันทน์

1

2

3

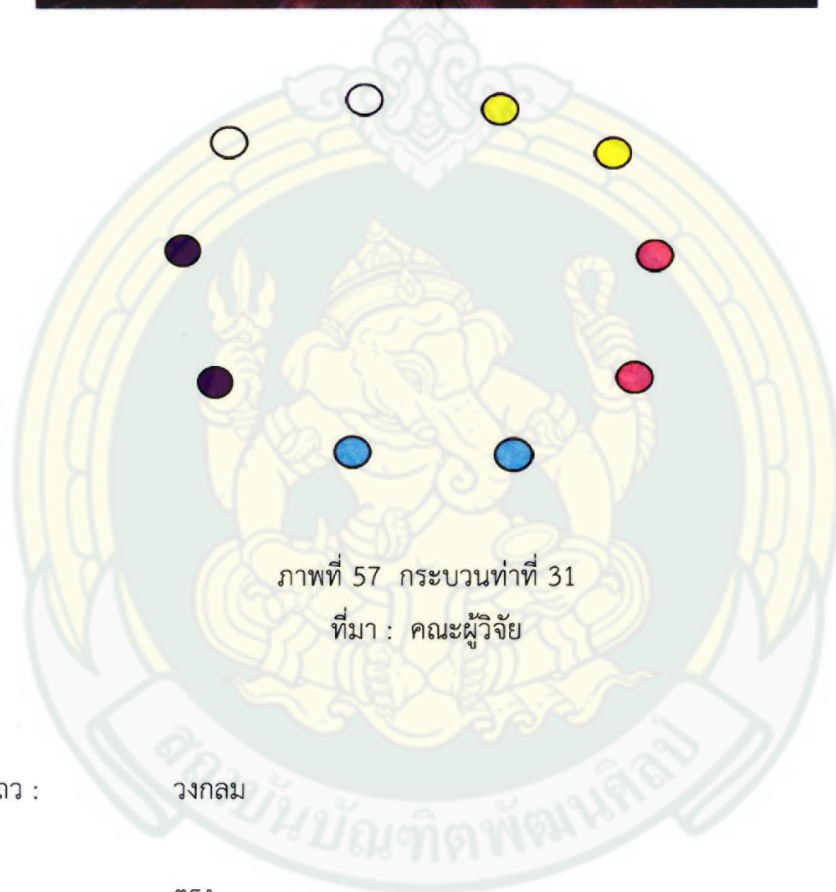
4

ภาพที่ 56 กระบวนท่าดอกสร้อยจันทร์

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ผู้แสดงทั้ง 2 คนปฏิบัติท่าเดียวกัน

- 1 ศิริระเอียงซ้าย มือทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ แขนตึง มือขวาดั้งวง มือซ้ายจับ เท้าซ้ายแตะด้านหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 ศิริระเอียงขวา มือทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ แขนตึง มือซ้ายดั่งวง มือขวาก็จับ เท้าขวาแตะด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง
- 3 ศิริระเอียงซ้าย มือทั้งสองกำหลวม ๆ ทำท่าเดิน โดยก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง
- 4 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 3 แต่ปฏิบัติตรงกันข้าม

รูปแบบแถว :

วงกลม

ศีรษะ :

ตรง

ลำตัว :

ตรง

แขน-มือ :

มือทั้งสองวางข้างลำตัว ปลายนิ้วแทงออกด้านข้าง

ขา-เท้า :

วิ่งซอยเท้าแปรแถวเป็นวงกลม

สื่อความหมาย :

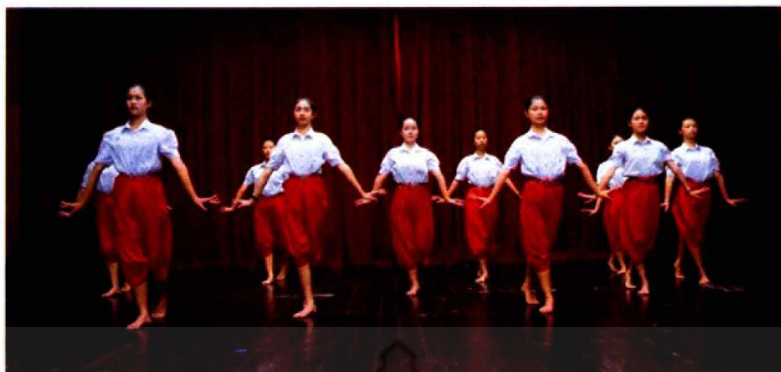
แสดงให้เห็นความงามของดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด

ภาพที่ 58 กระบวนท่าที่ 32

ที่มา : คณะผู้วิจัย

- รูปแบบแถว : วงกลม
- ศีรษะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : มือทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะ ข้อมือชนกัน ปลายมือแยกออกคล้าย
ดอกไม้บาน
- ขา-เท้า : ซอยเท้าอยู่กับที่
- สื่อความหมาย : แสดงให้เห็นความงามของดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด

ภาพที่ 59 กระบวนท่าที่ 33 (ช่วงที่ 3)

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : แถวเฉียงสลับกันไปมา ให้ดูเหมือนดอกหญ้าสะบัดกันไปหลากสี

ศีรษะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน-มือ : มือทั้งสองวางข้างลำตัว แขนตั้ง แหงปลายนิ้วไปด้านข้าง

ขา-เท้า : เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง

สื่อความหมาย : การแสดงช่วงที่ 3 แสดงให้เห็นถึงความงามของดอกหญ้าเปรียบเสมือนหญิงสาวที่ร่าเริงแจ่มใส กำลังเริงระบำกันในหมู่ธรรมชาติที่มีสายลมพัดทำให้ดอกหญ้าพลิ้วไหวไปตามสายลม

กระบวนท่าต่อไปเป็นท่าต่อเนื่อง

1

2

ภาพที่ 60 กระบวนท่าที่ 34

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

1 หันไปด้านขวาของเวที ศีรษะเอียงขวา มือทั้งสองตั้งวง มือขวาระดับเอว มือซ้ายงอแขน ข้างลำตัว เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

2 ศีรษะเอียงซ้าย มือทั้งสองตั้งวงจากท่าที่ 1 ยกขึ้นไปด้านบนขวามือ หน้ามองตามมือ ก้าวเท้าขวามาด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

ภาพที่ 61 กระบวนท่าที่ 35

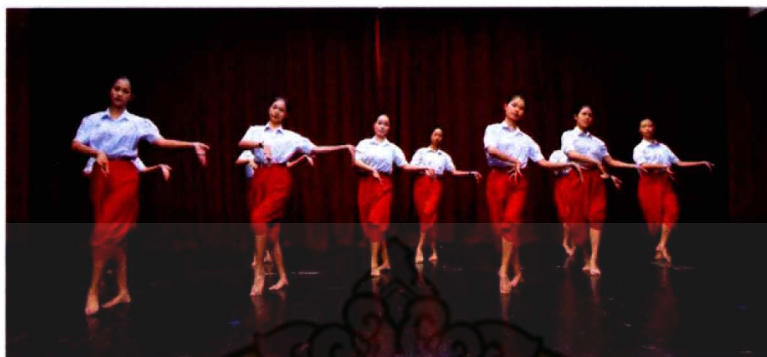
ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

1 ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาตั้งวงหงายมียกขึ้นเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

2 หันหน้าไปด้านหลังเวที ศีรษะเอียงซ้าย มือทั้งสองตั้งวงอแนข้างลำตัวระดับเอว เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

ภาพที่ 62 กระบวนท่าที่ 36

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

- 1 ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาจับคว่ำระดับชายพก มือซ้ายวงหงายงอแขนข้างลำตัว เท้าซ้ายแตะหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 1 แต่ทำตรงกันข้าม (สลับซ้าย-ขวา)

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

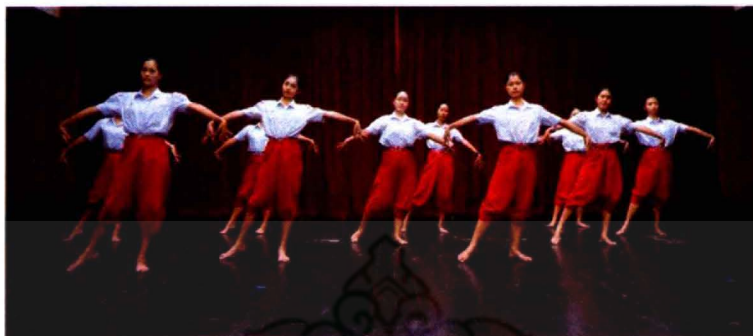
ภาพที่ 63 กระบวนท่าที่ 37

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

- 1 ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาจับคว่ำแขนตึงด้านหน้า มือซ้ายสอดสูง เท้าซ้ายแตะหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 ศีรษะเอียงซ้าย มือทั้งสองตั้งวงประสานกันระดับอก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

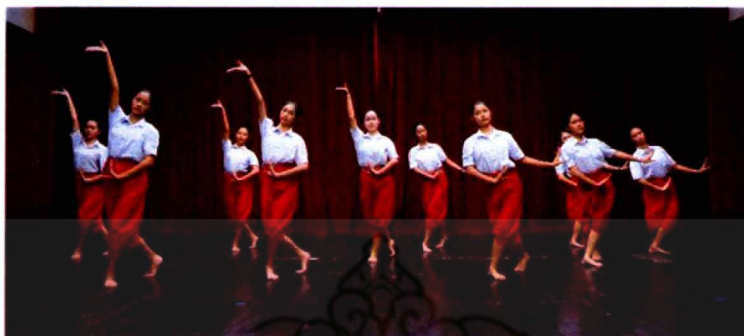
ภาพที่ 64 กระบวนท่าที่ 38

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

- 1 ศีรษะเอียงซ้าย มือทั้งสองเหยียดตั้งข้างลำตัว หักข้อมือลง เท้าซ้ายเหยียดตั้งไปด้านข้าง เท้าขวาวางพื้นระดับเดียวกัน
- 2 ศีรษะเอียงขวา มือทั้งสองตั้งวง มือซ้ายอแนขนข้างลำตัว มือขวาอยู่ระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

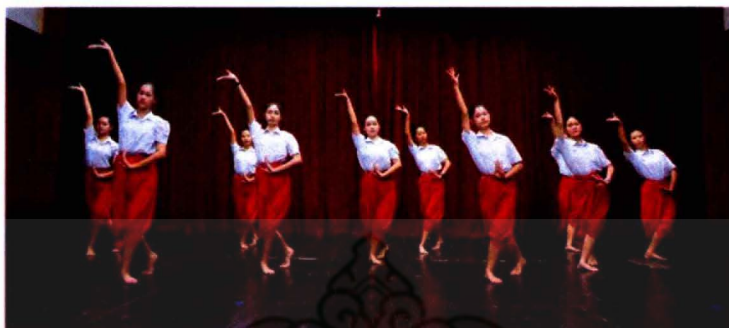
ภาพที่ 65 กระบวนท่าที่ 39

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

- 1 ผู้แสดงด้านขวา 5 คน ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาวางหงายยกขึ้นตึงเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง ผู้แสดงด้านซ้าย 5 คน ปฏิบัติท่าเดิม
- 2 ผู้แสดงด้านขวา 5 คน หันตัวกลับไปด้านหลังเวที ศีรษะเอียงขวา มือขวายกขึ้นเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง ส่วนผู้แสดงด้านซ้ายยังปฏิบัติท่าเดิม

กระบวนท่าต่อเนื่อง

1

2

ภาพที่ 66 กระบวนท่าที่ 40

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ลักษณะเดิม

- 1 ผู้แสดงด้านขวา 5 คน หันตัวกลับมาด้านหน้าเวที และผู้แสดงด้านซ้ายทั้ง 5 คน ปฏิบัติท่าต่อไปเหมือนกัน โดยศีรษะเอียงขวา มือขวาวางหงายยกขึ้นตึงเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 ศีรษะเอียงขวา หน้ามองมือต่ำ มือทั้งสองตั้งวงข้างกันระดับเอว เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

กระบวนท่าต่อเนื่อง

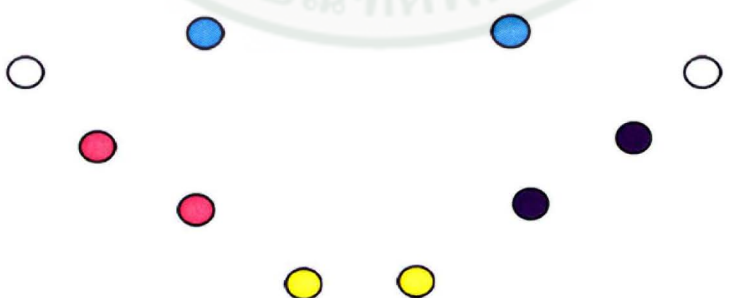
1

2

3

ภาพที่ 67 กระบวนท่าที่ 41

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ตัว V คว่ำ

ผู้แสดงปฏิบัติทำเดียวกัน

- 1 ศีรษะตรง ยืนตรง ทำท่าพอยท์มือ แขนทั้งสองตึงข้างลำตัว
- 2 ศีรษะตรง มือทั้งสองทำท่าพอยท์มือน้อยกขึ้นเหนือศีรษะ โบกไปมาสลับซ้าย-ขวา ก้าวเท้าซ้าย เท้าขวาวางหลัง
- 3 เฉียงตัวไปด้านขวามือ 45 องศา ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาแบหงายเหยียดตึงข้างลำตัว ระดับไหล่ มือซ้ายจับคว่ำเหนือไหล่ซ้ายแตะเท้าซ้ายด้านหน้า เท้าขวาวางพื้น

กระบวนท่าต่อไปจะปฏิบัติต่อเนื่องกันจาก 1 – 6

1

2

3

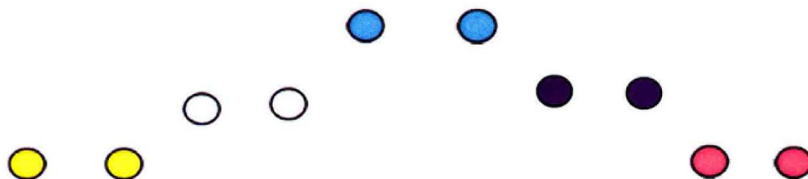
4

5

6

ภาพที่ 68 กระบวนท่าที่ 42

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ปากพนัง หรือ ตัว V เป็นคู่ๆ

ผู้แสดงปฏิบัติทำเดียวกัน

- 1 ศีรษะเอียงขวา มือขวายกขึ้นเหนือศีรษะเอียง 45 องศา มือซ้ายหักข้อมือแตะที่ไหล่ซ้าย เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง
- 2 ศีรษะเอียงขวาในท่าเดิม มือทั้งสองจับคว่ำข้างสะโพกด้านซ้าย เท้ายังอยู่ในท่าเดิม
- 3 ศีรษะกับเท้าปฏิบัติท่าเดิม เปลี่ยนเฉพาะมือ สอดจับขึ้นไปเป็นวงหงายเยื้องกันเหนือศีรษะ หน้ามองตามมือ
- 4 – 5 ปฏิบัติทำเดียวกันกับท่าที่ 1 – 2 แต่ทำตรงกันข้าม
- 6 ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าที่ 2 แต่เปลี่ยนมือซ้ายเท้าขวา มือขวาจับหงายข้างมือซ้าย

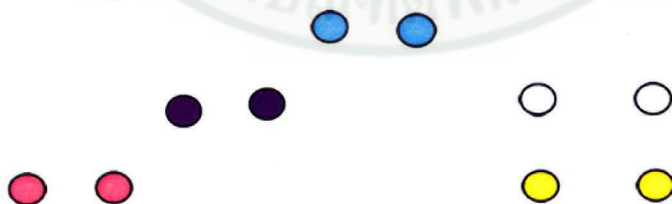
1

2

3

ภาพที่ 69 กระบวนท่าที่ 43

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มด้านขวาจะยืนในลักษณะเดิม ส่วนกลุ่มด้านซ้ายจะยืนเป็นคู่ ตรงกันเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส

1 ทั้ง 2 กลุ่มจะปฏิบัติทำเดียวกัน แต่กลุ่มด้านขวาจะหันหลัง กลุ่มด้านซ้ายจะหันหน้าออกเวที โดยศีรษะและลำตัวตรง มือทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะในลักษณะบานออก เหมือนดอกไม้บาน เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

2 ผู้แสดงกลุ่มด้านขวาปฏิบัติทำเดิม ส่วนกลุ่มด้านซ้ายศีรษะเอียงขวา ลำตัวเบี่ยงไปด้านขวาเล็กน้อย มือทั้งสองตั้งวงข้างกันระดับเอวด้านขวา เท้ายืนเหลื่อมกันเล็กน้อย ย่อเข่าลง

3 ผู้แสดงกลุ่มด้านขวาหันตัวมาด้านหน้า และปฏิบัติทำเดียวกันกับกลุ่มด้านซ้าย ซึ่งปฏิบัติทำเดิมอยู่

กระบวนท่าต่อไปจะปฏิบัติต่อเนื่องกันจาก 1 – 5

1

2

3

4

5

ภาพที่ 70 กระบวนท่าที่ 44

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มด้านหลังจะแปรแถวเป็นวงกลม กลุ่มด้านหน้า จะยืนเป็นคู่ทั้ง ด้านขวาและด้านซ้าย

ผู้แสดงกลุ่มด้านหลัง จะปฏิบัติท่าเดิมอยู่ในวงกลม และหมุนไปรอบ ๆ โดยยกมือทั้งสองขึ้นเหนือ ศีรษะให้บานออก เหมือนลักษณะดอกไม้บาน ศีรษะตรง เท้าซ้ายไขว้หน้า และเขย่งเท้าหมุนไปรอบ ๆ ส่วนผู้แสดงด้านหน้าปฏิบัติทำดังนี้

- 1 ศีรษะตรง มือทั้งสองยกขึ้นเหนือศีรษะให้บานออกเช่นเดียวกับกลุ่มด้านหลัง
- 2 คนด้านขวาหันหลัง ด้านซ้ายหันหน้า มือทั้งสองยึดตั้งข้างลำตัว ปลายนิ้วแกงออก ด้านข้าง (พอยท์มือ) ขอยเท้า
- 3 ผู้แสดงด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย มือทั้งสองยกขึ้นเลื่อมกันเหนือศีรษะ เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง ผู้แสดงด้านซ้าย ปฏิบัติเช่นเดียวกันในลักษณะตรงกันข้าม
- 4 ปฏิบัติท่าเดิม สลับกันซ้าย-ขวา
- 5 ผู้แสดงด้านขวา ศีรษะเอียงซ้าย มือขวางอแขนข้างลำตัว มือซ้ายยกขึ้นในท่าสอสูง แต่ หักข้อมือลง เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลัง ผู้แสดงด้านซ้าย ศีรษะเอียงขวา มือขวายกขึ้นให้ฝ่ามือ อยู่เหนือใบหูด้านขวา มือซ้ายงอแขนข้างลำตัว เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาวางหลัง

ภาพที่ 71 กระบวนท่าที่ 45

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มด้านหลังจะแปรแถวเป็นหน้ากระดาน 2 แถวสลับหว่างกัน
กลุ่มด้านหน้า จะหันหน้าเจอกันเป็นคู่ ๆ ทั้งด้านขวาและด้านซ้าย

ผู้แสดงกลุ่มด้านหลัง ปฏิบัติดังนี้

- แถวหน้า ศิริษะเอียงขวา หน้ามองมือขวา มือขวางอแขนข้างลำตัว มือซ้ายยกสูงเหนือ ศิริษะ หายฝ่ามือขึ้น เท้าซ้ายวางเหลื่อมหน้าเท้าขวา เขย่งเท้า แถวหลังปฏิบัติ เช่นเดียวกัน แต่ทำตรงกันข้าม

ผู้แสดงกลุ่มด้านหน้า ปฏิบัติดังนี้

- คนด้านขวาหันหน้าไปด้านซ้ายของเวที คนด้านซ้ายหันหน้าไปทางขวา ศิริษะเอียงซ้าย มือซ้ายวางหงายอแขนข้างลำตัวระดับเอว มือขวางอแตะที่ไหล่ขวา เขย่งเท้าหมุนวนรอบ คู่ของตัวเองไปเรื่อยๆ ตามจังหวะ

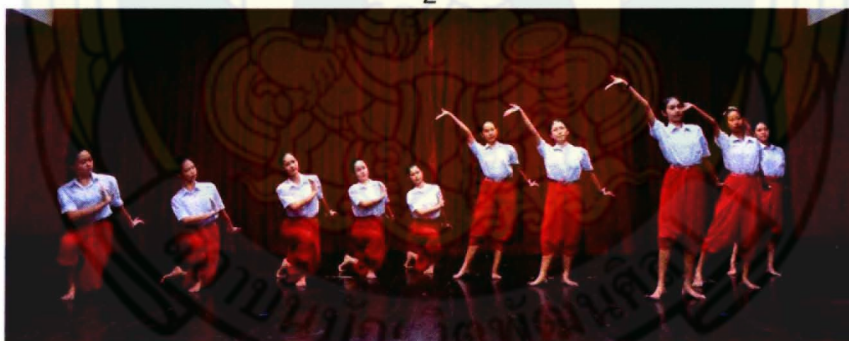
กระบวนท่าต่อไปปฏิบัติต่อเนื่องกันจาก 1 - 6

1

2

3

4

5

6

ภาพที่ 72 กระบวนท่าที่ 46

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแถวเฉียง กับแถว V คว่ำ

ผู้แสดงกลุ่มแถวเฉียง ปฏิบัติดังนี้

- 1 ศีรษะตรง มือขวาวางหงายอแนข้างลำตัว มือซ้ายอวางที่ไหล่ซ้าย ซอยเท้า
- 2 ศีรษะเอียงขวา มือขวาดึงยกขึ้นเหนือศีรษะเฉียง 45 องศา มือซ้ายจับส่งหลัง เท้าขวาเหยียดตั้งไปด้านข้าง เท้าซ้ายวางพื้นระดับเดียวกัน

3 -4 ศิริษะเอียงขวา มือขวาดึงวงบริเวณไหล่ซ้าย มือซ้ายจับส่งหลัง นั่งคุกเข่าซ้าย ตั้งเข่าขวา

5 ศิริษะเอียงซ้าย มือซ้ายดึงยกขึ้นเหนือศีรษะเฉียง 45 องศา มือขวาจับส่งหลัง เท้าซ้ายเหยียดตั้งไปด้านข้าง เท้าขวาวางพื้นระดับเดียวกัน

6 ปฏิบัติท่าเดียวกันกับท่าที่ 5 แต่ทำตรงกันข้าม

ผู้แสดงกลุ่มแถว V คว่า ปฏิบัติดังนี้

- 1 ศิริษะตรง มือขวาวางหงายอแนข้างลำตัว มือซ้ายวางที่ไหล่ซ้าย ขอยเท้า
- 2 ศิริษะเอียงซ้าย มือซ้ายดึงยกขึ้นเหนือศีรษะเฉียง 45 องศา มือขวาจับส่งหลัง เท้าซ้ายเหยียดตั้งไปด้านข้าง เท้าขวาวางพื้นระดับเดียวกัน
- 3 ศิริษะเอียงขวา มือขวาดึงยกขึ้นเหนือศีรษะเฉียง 45 องศา มือซ้ายจับส่งหลัง เท้าขวาเหยียดตั้งไปด้านข้าง เท้าซ้ายวางพื้นระดับเดียวกัน
- 4 – 6 ศิริษะลักคอก มือทั้งสองจับส่งหลัง ก้าวเท้าขวา เท้าซ้ายวางหลัง

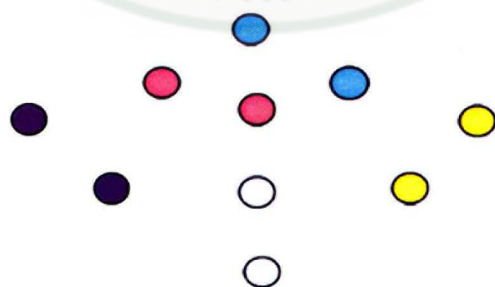
1

2

3

ภาพที่ 73 กระบวนท่าที่ 47

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รูปแบบแถว : ตั้งขั้ม (ท่าจบ)

- 1 ผู้แสดงตั้งขั้มตามรูปแบบแถว ศีรษะก้มลงเล็กน้อย มือทั้งสองตั้งวงประสานกันระดับอก แกว่นำนึ่งคุกเข่า แกว่งที่สองตั้งเข่า แกว่งด้านหลังยืน
- 2 ปฏิบัติทำดอกหญ้าบาน โดยยกมือขึ้นเหนือศีรษะข้อมือชนกัน แยกปลายนิ้วบานออก
- 3 ผู้แสดงหน้าสุด นึ่งคุกเข่า ศีรษะตรง มือทั้งสองงอแขนข้างลำตัว ผู้แสดงด้านหลังถัดไป ปฏิบัติทำพรหมสีหน้า ผู้แสดงด้านข้างทั้งสองฝั่ง ปฏิบัติทำมือหนึ่งสอดสูง มือหนึ่งตั้งวง ด้านหน้า ผู้แสดงสี่คนด้านหลังปฏิบัติทำดอกหญ้าบาน โดยยกมือขึ้นเหนือศีรษะข้อมือชนกัน หรือห่างกันเล็กน้อย เหมือนดอกหญ้าบาน

สื่อความหมาย : ดอกหญ้าแต่ละชนิดต่างแบ่งบานชูช่อสวยงามพลิ้วไหวไปตามสายลมตามธรรมชาติ

การแต่งกาย

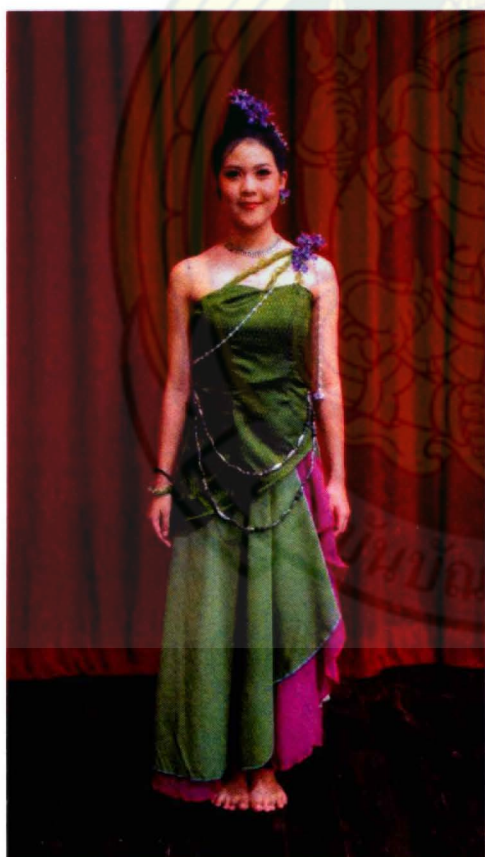
การแต่งกายชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องแต่งกายโดยนำเอาสีของดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด คือ ดอกมณีเทวา ดอกดุสิตา ดอกสร้อยสุวรรณา ดอกทิพเกสร และดอกสร้อยจันทร์ มาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกาย คือ ใช้เป็นสีของกระโปรงสลับกับสีเขียวของลำต้น และออกแบบทำเครื่องประดับให้เป็นดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด โดยนำมาติดบนศีรษะ และบริเวณไหล่ซ้าย พร้อมทั้งต่างหู สวมสร้อยเงิน และนำลูกปัดเงินมาประดับบริเวณเอวและสะโพก

ภาพที่ 74 การแต่งกาย ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง

ที่มา : คณะผู้วิจัย

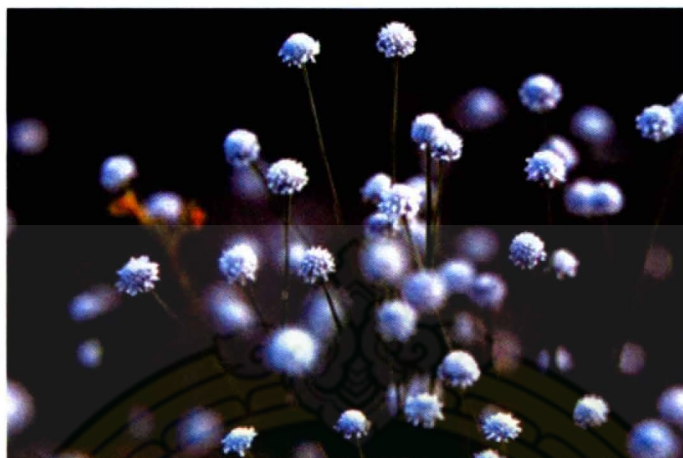
ดอกดุสิตา

ภาพที่ 75 การแต่งกายดอกดุสิตา

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ดอกมณีเทวา

ภาพที่ 76 การแต่งกายดอกมณีเทวา

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ดอกสร้อยจันทร์

ภาพที่ 77 การแต่งกายดอกสร้อยจันทร์

ที่มา : คณะผู้วิจัย

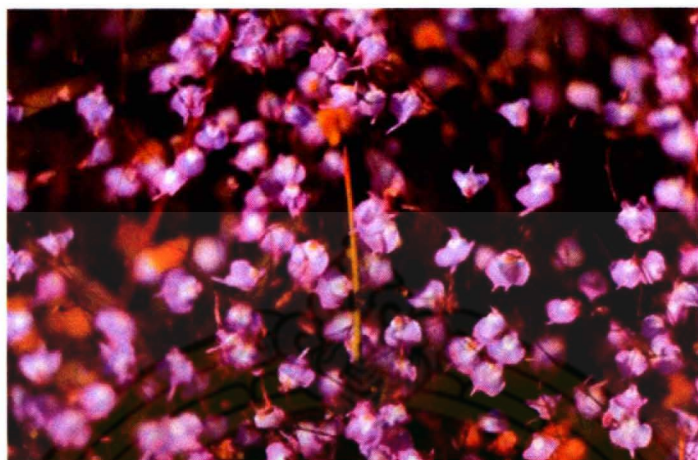
ดอกสร้อยสุวรรณา

ภาพที่ 78 การแต่งกายดอกสร้อยสุวรรณา

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ดอกทิวเกสร

ภาพที่ 79 การแต่งกายดอกทิวเกสร

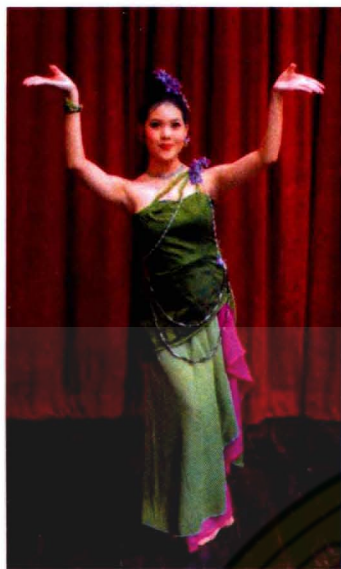
ที่มา : คณะผู้วิจัย

องค์ประกอบของเครื่องแต่งกาย มีดังนี้

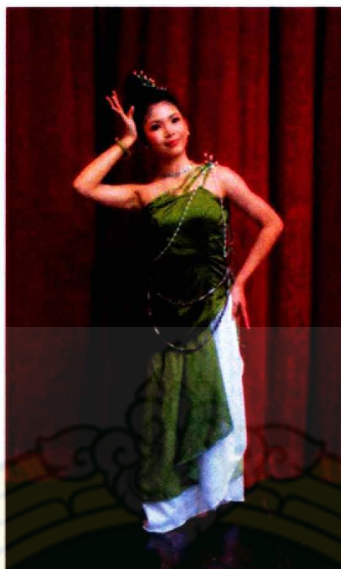
1. ดอกหญ้าประดับบนศีรษะตามลักษณะและสีของแต่ละดอก	2. ต่างหู
3. สร้อยคอ	4. เข็มกลัดรูปดอกหญ้าติดที่หัวไหล่
6. สังกวาล	7. สร้อยลูกปัดคล้องที่เอว 2 เส้น
9. กระโปรงด้านนอกสีเขียว ด้านในตามสีของดอกหญ้า	8. กำไลข้อมือ

ภาพที่ 80 การแต่งกายชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง ด้านหน้า – ด้านหลัง
ที่มา : คณะผู้วิจัย

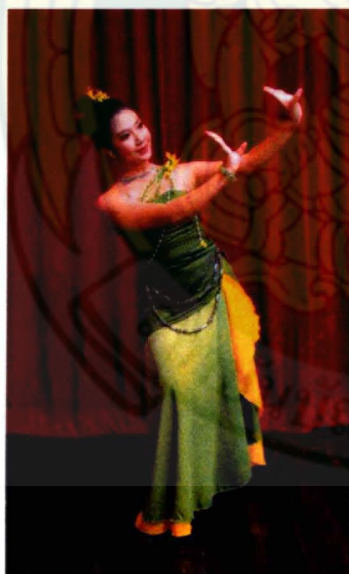
ดอกดุสิตา

ดอกมณีเทวา

ดอกสร้อยจันทร์

ดอกสร้อยสุวรรณา

ดอกทิพเกสร

ภาพที่ 81 การแต่งกายชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันธุ์พลวง
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

คณะผู้วิจัยได้ปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ซึ่งได้สร้างสรรค์ให้เป็นแนวดนตรีร่วมสมัย ประกอบด้วยดนตรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีสากลบางชนิด ได้แก่ แคน ปี่ผู้ไท พิณ เบส กลองทาง กลองตุ้ม กลองชุด ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฆ้อง คีย์บอร์ด ฯลฯ โดยได้ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ ชื่อ เพลง บุปผาราชินีพันปีหลวง โดยออกแบบไว้ 3 ช่วง ดังนี้

- ช่วงที่ 1 แสดงถึงยามเช้าที่สดใส ดอกหญ้ากำลังเริ่มเบ่งบานรับแสงอรุณ
- ช่วงที่ 2 แสดงถึงดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด ที่มีความงดงามตามลักษณะของแต่ละดอก
- ช่วงที่ 3 แสดงถึงดอกหญ้าที่มีความสวยงามเปรียบได้กับหญิงสาวที่มีความสดใสสร้าง

เรืองออกมาเรียงระบำกันท่ามกลางธรรมชาติ

ดนตรีท่อนเกริ่นและท่อนที่ 1 การวางทำนองของดนตรีท่อนเกริ่นกับท่อนที่ 1 เป็นการบอกถึงบรรยากาศในตอนเช้า ดอกหญ้าที่กำลังจะพบกับแสงสว่างได้ชูช่อพ่นขึ้นจากพื้นดิน ดนตรีจึงถูกออกแบบให้เป็นเสียงเบา ๆ มีเสียงนกร้อง คลอเมื่อตะวันกำลังจะส่องแสง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการสร้างบรรยากาศ คือ เสียงของปี่ผู้ไท แคน พิณ และใช้เสียงของคีย์บอร์ด ทำซาวด์เสียงให้เหมือนกับบรรยากาศตอนเช้า

ดนตรีท่อนที่ 2 เมื่อดอกหญ้าเริ่มชูช่อรับแสงอรุณในยามเช้าแล้ว ก็จะมีเริ่มเคลื่อนไหวรับสายลมและแสงแดด ต่างแข่งกันชูช่อบานไสวในบรรยากาศที่สดใส โดยดนตรีจะออกแบบมาให้มีทำนองที่เริ่มเร็วขึ้น หลังจากช่วงแรกจะคลอเบาๆ เพื่อให้ดอกหญ้าแต่ละดอกออกมาโชว์ความสวยงามของตัวเอง เหมือนหญิงสาวที่ออกมาเรียงระบำด้วยความร่าเริงสดใส โดยเครื่องดนตรีจะใช้พิณ และปี่ผู้ไท เข้ามาดำเนินทำนอง ให้มีความกังวาน และสดใส สดชื่น

ดนตรีท่อนจบ แสดงให้เห็นถึงความเจียบสงบ เมื่อแต่ละดอกต่างออกมาเรียงร่ารับสายลม แสงแดดอย่างสดชื่นแล้ว ก็ชูช่ออยู่แบบสงบท่ามกลางธรรมชาติพลั้วไหวไปตามสายลม เพื่อรอให้ผู้คนมาชื่นชมความสวยงาม ช่วงสุดท้ายจะนำทำนองดนตรีท่อนเกริ่นเข้ามาบรรเลงอีกครั้ง เพื่อให้เห็นถึงความสวยงามของดอกหญ้าที่เมื่ออยู่เป็นกลุ่มก็จะมีสีสันสวยงาม ชูช่อพลั้วไหวไปตามลมบนผืนดินสีเขียวท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงาม บนดำเนินกฤษณาราชินีเวศน์ จังหวัดสกลนคร รอให้สมเด็จฯ พระพันปีหลวงมาชื่นชมตลอดกาล

โน้ตเพลงบุปผาราชินีพันปีหลวง

ท่อนเกริ่น

----	---ช	----	---ด	----	----	----	-ร-ม
----	---ร	----	-ล ด ร	----	----	----	---ช
----	---ด	----	---ร	----	---ด	----	---ท
----	----	----	---ล				

ท่อน 1

----	---ล	-ด-ม	---ช	-ด-ม	---ฟ	-ด-ม	-ช--
----	---ล	-ด-ม	---ช	-ด-ม	---ฟ	-ด-ม	-ช--
----	---ด	----	---ร	----	---ด	----	---ล
----	-ร-ม	----	----	----	----	----	----
----	----	----	-ล ด	----	----	---ร	----
----	----	----	-ล ด	----	----	---ร	----
----	----	----	-ล ด	----	----	---ร	----
----	---ด	-ร-ด	-ช-ล	----	----	----	----

ท่อน 2

---ม	--ชล	--ชล	--ชล	--ชล	ชมรม	--รม	--รม
---ม	--ชล	--ชล	--ชล	--ชล	ชมรม	--รม	--รม
---ล	-ล ด ร	--ด ร	--ด ร	--ด ร	ดลชล	--ชล	--ชล

ท่อนจบ

----	----	----	--ชล	--ชล	--ชล	--ชล	--ชท
--ลท	--ลท	--ลท	--ล ด	--ท ด	--ท ด	--ท ด	--ด ร
--ด ร	--ด ร	--ด ร					

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ในการสร้างสรรค์ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง คณะผู้วิจัยได้มีการจัดประชุมกลุ่ม Focus Group และจัดแสดงเพื่อการวิพากษ์ โดยมีผู้เข้าร่วมวิพากษ์ จำนวน 4 คน ดังนี้

1. ดร.จำเริญ แก้วเพ็ญกร ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
2. ดร.พรสวรรค์ พรตอังก่อ ประธานหลักสูตรศิลปบัณฑิต
3. นางจิตรารัตน์ ชนะพันธ์ อาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
4. อาจารย์อภิรักษ์ ภูสง่า อาจารย์ดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด

สรุปผลการวิพากษ์ได้ดังนี้

1. ดนตรีมีความเหมาะสมดี มีการใช้ดนตรีพื้นบ้านอีสานในการดำเนินทำนอง โดยใช้ดนตรีสากลผสมผสานในรูปแบบของดนตรีร่วมสมัย เพื่อให้มีกลิ่นไอของภาคอีสาน

2. คัดเลือกผู้แสดงได้เหมาะสม

3. เครื่องแต่งกาย ควรเพิ่มสีสันบนเสื้อตามลักษณะของสีดอกหญ้า เพื่อให้ดูกลมกลืนกับกระโปรง

4. การออกแบบลีลาท่ารำและการแปรแถวสวยงาม มีความพลิ้วไหวไปตามลักษณะของดอกหญ้า มีการจัดซุ่ม การเคลื่อนไหวของมวลดอกหญ้า ดูมีชีวิตชีวา คณะผู้วิพากษ์ได้แนะนำท่ารำบางท่าเพื่อให้ดูพลิ้วไหวและสวยงามยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ส่ง VCD การแสดง ชุด เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแสดงสร้างสรรค์ต่างสถาบัน ประเมินผลงานสร้างสรรค์ให้อีก 2 ท่าน ดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนูศักดิ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สรุปผลการประเมินการแสดง ได้ดังนี้

- 1.

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง คณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะดอกหญ้าแต่ละชนิด ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระราชทานนามให้
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง

สรุปผลการวิจัย

การแสดงสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด เริงระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง สรุปผลได้ดังนี้
ดอกหญ้าในภาคอีสานบริเวณพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ มีดอกหญ้าเล็ก ๆ หลากสีส่น ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้พระราชทานนามดอกหญ้าขึ้นใหม่ ได้แก่ “หญ้าข้าวก้าน้อย” ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ คือ ดอกดุสิตา มีลักษณะเป็นไม้ล้มลุก และเป็นพืชกินแมลง ดอกสีม่วงเข้ม เป็นยาสมุนไพรใช้บำรุงเลือด “กระดุมเงิน” ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ คือ ดอกมณีเทวา มีลักษณะเป็นไม้ล้มลุก ลักษณะคล้ายหญ้า ใบเดี่ยว ดอกสีขาว เป็นยาระงับประสาท แก้ไข้ แก้ปวด ขับปัสสาวะ “หญ้าสีทอง” ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ คือ ดอกสร้อยสุวรรณา มีลักษณะเป็นไม้ล้มลุก เป็นพืชกินแมลง ใบเดี่ยว ออกสลับ เปลี่ยนรูปเป็นกระเปาะดักแมลงเล็ก ๆ ดอกสีเหลืองทองคล้ายดอกกล้วยไม้ขนาดจิ๋ว “หญ้าฝอยเล็ก” ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ คือ ดอกทิพเกสร มีลักษณะเป็นไม้ล้มลุก เป็นพืชกินแมลง “หญ้าหนวดเสือ” ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ คือ ดอกสร้อยจันทร์ มีลักษณะเป็นไม้ล้มลุก ใบเดี่ยว ออกสลับถี่รอบโคนต้น ดอกสีฟ้าหม่นคล้ายดอกทิวลิปขนาดจิ๋ว สรรพคุณ ยาพื้นบ้านอีสาน ใช้ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม บำรุงโลหิต

หลังการอยู่ไฟ ผสมน้ำผึ้งปรุงเป็นยาลูกกลอน รับประทานแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต นำทั้งต้นมาขยำ และวางไว้ที่เล็บมือ แก้วโรคเล็บออกดอก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงโปรดมาก ที่เรือนคำหอมบริเวณนี้ประดับด้วยพันธุ์ไม้ดอกจากป่าภูพาน คือ ดอกดุสิตา ดอกมณีเทวา ดอกสร้อยจันทร์ ดอกทิพย์เกสร และดอกสร้อยสุวรรณ การปลูกประดับจะปลูกได้ในปลายฤดูฝนถึงฤดูหนาว ดอกหญ้าเหล่านี้เป็นที่ชื่นชมของประชาชนผู้เข้าชมเป็นอย่างมากช่วยส่งเสริมให้พระตำหนักมีความสดชื่น งดงาม ดูเด่นเป็นสง่าน่าประทับใจ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทรงอนุรักษ์พันธุ์ไม้และดอกหญ้าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ไว้เป็นจำนวนมาก

องค์ประกอบของการแสดง เริงระบำบุปผาราชนิพันปีหลวงเป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยใช้ดนตรีพื้นเมืองอีสานร่วมกับดนตรีสากลบรรเลงประกอบการแสดง โอกาสที่ใช้ในการแสดง ใช้สำหรับงานรื่นเริงต่าง ๆ ผู้แสดง ใช้ผู้หญิงแสดงล้วนจำนวน 10 คน ลักษณะการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 แสดงถึงหมู่ดอกหญ้าทั้ง 5 ดอก เริ่มเจริญเติบโตชูช่อบานใสรับสายลมและแสงแดด

ช่วงที่ 2 แสดงให้เห็นถึงลีลาของดอกหญ้าแต่ละชนิดซึ่งเปรียบเสมือนกับผู้หญิงที่สวยงามอ่อนหวาน

ช่วงที่ 3 เมื่อดอกหญ้าเริ่มเบ่งบานเต็มที่ ในยามที่ต้องสายลมแสดงแดด ก็ทำให้พลิ้วไหวไปตามลม เริงร่าแจ่มใส เหมือนหญิงสาวที่อยู่ในวัยสดใส ออกมาเริงร่ากันอย่างมีความสุข

ลีลาท่าทางที่นำมาใช้แสดงนั้น ได้มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดง เห็นว่าการแสดงชุดนี้เป็นการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ท่าทางที่ออกมาจึงมีลักษณะเป็นแบบร่วมสมัย โดยใช้การพอยท์มือเป็นหลัก ผสมผสานกับท่านาฏศิลป์บ้างเล็กน้อย มีกระบวนการทำทั้งหมด 47 ท่า รูปแบบการแปรแถวทั้งหมด 16 รูปแบบ

เครื่องแต่งกาย ได้ออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความพลิ้วไหวเหมือนดอกหญ้าที่พลิ้วไปตามลม โดยผู้แสดงทั้ง 10 คนจะแต่งกายเหมือนกันแตกต่างกันเฉพาะสีของดอกหญ้า ซึ่งจะแบ่งออกเป็นดอกละ 2 คนใส่สีตามดอกหญ้า

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นวงดนตรีร่วมสมัยโดยผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากล ประกอบด้วย แคน ปี่ผู้ไท พิณ เบส กลองหาง กลองตุ้ม กลองชุด ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฆ้อง คีย์บอร์ด ฯลฯ โดยได้ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ ชื่อ เพลงบุปผาราชนิพันปีหลวง ออกแบบไว้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 แสดงถึงยามเช้าที่สดใส ดอกหญ้ากำลังเริ่มเบ่งบานรับแสงอรุณ

ช่วงที่ 2 แสดงถึงดอกหญ้าทั้ง 5 ชนิด ที่มีความงดงามตามลักษณะของแต่ละดอก

ช่วงที่ 3 แสดงถึงดอกหญ้าที่มีความสวยงามเปรียบได้กับหญิงสาวที่มีความสดใสรุ่งเรือง
ออกมาเรียงรายกันท่ามกลางธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้การสนับสนุนและเผยแพร่ การแสดงชุดเรื่งระบำบุปผาราชนิพนธ์ปี่หลวง ให้เป็นที่
ยอมรับสู่สายตาประชาชนทั่วไป
2. ควรมีการพัฒนาและสร้างสรรค์การแสดงชุดใหม่ที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้พระราชทาน
ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีความ
หลากหลายของการแสดงมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการจัดเก็บข้อมูลของดอกหญ้าแต่ละชนิดให้เป็นเรื่องราว เพื่อที่จะง่ายต่อการ
สืบค้นข้อมูลของผู้ที่สนใจ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กันยา สุวรรณแสง. (2542). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา.
- กาญจนา อินทรสุณานนท์. (2552). *กระเบื้องโป. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมภาคอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- กิริติ บุญเจือ. (2545). *ปรัชญาหลังนวยุค : แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.
- กิตติกรณ์ นพอดมพันธ์. (2558). *การสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย*. กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพรส.
- งามพิศ สัตยสงวน. (2542). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรย์สมร ผลบุญ. (2560). *การสร้างสรรคชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์ : ประเพณีถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง. คณะศิลปกรรมศาสตร์ หลักสูตรนาฏศิลป์และการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*.
- ชาญชัย ยมดิษฐ์. (2548). *เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร : หลักพิมพ์.
- ณัฐพงษ์ เจริญทิพย์. (2539). *การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ : ทศนะแบบองค์รวม*. กรุงเทพฯ : เลิฟแอนด์ลิฟเรส.
- ดัชนี ทองแกมแก้ว และ ทศนียา คัญทะชา. (2555). *ดาริลีเล้ง : ระบายเทียน ระบายพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้*. วารสารรุสะมิแล 33 (3). น.15.
- ดุษย์ ชุมสาย, หม่อมหลวง. (2515). *ดอกไม้กับคน*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2548). *คู่มือความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำนวัตกรรมการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ชารอักษร.
- ทศนียา คัญทะชา. (2558). *การศึกษาพัฒนาการจำปาตะ สู่ผลงานสร้างสรรค์ : ดาริจำปาตะ. คณะศิลปกรรมศาสตร์ หลักสูตรนาฏศิลป์และการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2500). *โขน*. พระนคร : กรมศิลปากร.
- ธิดา สาระยา. (2539). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- นริศรา ศรีสุพล. (2558). *การสร้างสรรคนาฏศิลป์พื้นเมืองจากวรรณกรรมเรื่องอุสาบารสในบริบทวัฒนธรรม. สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี*.

- นเรียน นามบุญเรือง. (2546). การผลิตสไลด์ประกอบการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิยะดา สาริกภูติ. (2515). ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครภารตะ. ปริญญาโท มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นุชนาฏ ดีเจริญ. (2542). บทความเรื่อง รำมั่งคณะในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 4, ฉบับที่ 1 กันยายน – ธันวาคม.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2546). การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุเรศบำรุงการ (เจริญ วงศ์ลาดขวัญ), หลวง. (2517). ต้นไม้ในวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ศูนย์การทหารปืนใหญ่.
- บุษกร ปินทสันต. (2553). ดนตรีบำบัด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูร ธมมจิตโต. (2540). EQ ในแนวพุทธศาสนา. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 5 (1), 7-13.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2525). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ.
- ปิยวดี มากพา. (2555). บทความวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยทางนาฏศิลป์ไทย. คณะศิลปกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (2012) : กรกฎาคม – ธันวาคม 2555.
- ปิ่นเกศ วัชรปาน. (2559). การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2533). ทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์ดนตรี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พงษ์พรรณ บุญเลิศ. เติมนิ่วว่าไรดี. วันพฤหัสบดีที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2561. หน้า 4.
- พจนมาลัย สมรรถบุตร. (2538) แนวคิดการประดิษฐ์ทำรำเช็ง. อุดรธานี : สำนักส่งเสริมวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พันธ์ ทองชุมนุม. (2547). การสอนวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พีรพงศ์ เสนไสย. (2546). นาฏยประดิษฐ์. ประสานการพิมพ์ : กภาพสินธุ์.
- มาลินี ดิลกวนิช. (2543). ระบำและละครในเอเชีย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- มาลินี อาชายุทธการ. (2547). พื้นฐานนาฏยประดิษฐ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2556). การสร้างงานนาฏศิลป์ไทยเพื่อการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ สำหรับ **คนรุ่นใหม่**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี จุฑา. (2544). การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.

ยุดา รักไทย. (2542). การบริหารความเปลี่ยนแปลงจากแนวคิด..สู่วิธีการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

ราชบัณฑิตสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุคส์
พับริเคชั่น.

_____. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : นานมีบุคส์
พับริเคชั่น.

ราตรี ศรีสุพรรณ. (2542). นาฏยรังสรรค์แนวพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
เรขา อินทรกำแหง. (2555). การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน (ระบำศิลปอาชีพ ชุด หุ่นชี่กะทา) :
จากภูมิปัญญาซึ่กะทาสำเลื้อสืชาวเป็นเกลื้อสืนเฮว่ สู่เรื่องราวการถ่ายทอดผ่านการ
แสดง. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วารินทร์ ทองเจริญ. (2537). ไม่ประทับ. ขอนแกน : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วิชัย อภัยสุวรรณ. (2532). พันธุ์ไม้ในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ส.ประสิทธิ์การพิมพ์.

วิชาการเอ็กซ์เปอร์เน็ท, ฝ่าย. (2544). ดอกไม้ : ดอกบานไม่รู้โรย. กรุงเทพฯ : สยามเพรส
เมเนจเม้นท์ จำกัด.

วิจิต สุวรรณปรีชา. (2532). พฤษชาในวรรณคดี. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.

วิธณ ตั้งเจริญ. (2545). ศิลปะหลังสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์.

วีระชัย ณ นคร. (2536). ดอกไม้พระราชินี. วารสารจดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะ สำนัก
ราชเลขาธิการ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม. หน้า 127-128.

ศรีสุรางค์ ทินะกุล. (2542). การคิดและการตัดสินใจ. กรุงเทพฯ : เอิร์ดเวฟเอ็ดดูเคชั่น.

ศึกษานิการ, กระทรวง. (2548). แนวทางการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์
กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐาน.

สมชนก (คุมพันธ์) ภาสกรจรัส. (2551). หลักการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ กาญจนารักพงศ์. (2545). เทคนิคการสอนให้นักเรียนเกิดทักษะการคิด. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ธารอักษร.

สมเพียร เกษมทรัพย์. (2528). การปลูกไม้ดอก. กรุงเทพฯ : คณะเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมศักดิ์ ภูวิภาดาธารณ. (2537). เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.

สวภา เวชสุรักษ์. (2547). หลักนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์เสนี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขฎิบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). **หลักการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพรรณิ บุญเพ็ง. (ม.ป.ป.). **ประวัติบัลเล่ย์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมาลี นิมนานภาพ. (2535). **ดอกไม้ในวรรณคดี**. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- เสฐียรโกเศศ. (2531). **การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ : cursalaadprawa.
- อรรถจมาภรณ์ ชัยวิสุทธิ. (2556). **การแข่งขันนาฏศิลป์ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อัมพร ศิลปะเมธากุล. (2549). **ทฤษฎีศิลป์เบื้องต้น**. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อารี พันธุ์มณี. (2546). **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : ไยโหมศรีเอทีฟกรุ๊ป.
- อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์. (2545). **ฝึกเด็กให้เป็นนักคิด**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตรี – สฤณีวงศ์.
- Freud. (1938). Freud, A. 1940. **The Ego and the Mechanisms of Defense**.
New York : International Universities Press.
- Torrance. (1962). Palue E. 1963. **Education and The Creative Potential**. Minneapolis : The Lund Press.
- Guilford. (1959). **The Nature of Human Intelligence**. McGraw-Hill, Book Company.
- McCandless & Evans. (1978. p. 299 - 301).
- Gettels & Jackson. (1962 p. 455 - 456).

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ชัยบัญชา โถดาสา. (2553). (26 สิงหาคม 2562). **ชีวิตนี้เพื่อแผ่นดินไทย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก
Chaibuncha. Blogspot.com
- “จังหวัดสกลนคร” (22 สิงหาคม 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก
Th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดสกลนคร
- “ส่วนประกอบของดอกไม้” (30 สิงหาคม 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก
<https://sites.google.com/site/it25575620114010dida/swn-prakxb-khxng-dxkmi>
- “ส่วนประกอบของดอกไม้ที่สมบูรณ์” (30 สิงหาคม 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก
<https://ngthai.com/science/15396/flowerstructure/>

- “ส่วนประกอบของดอกไม้ที่ไม่สมบูรณ์” (30 สิงหาคม 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <https://ngthai.com/science/15348/flowersclassified/>
- “ดอกเยอบีร่า” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.boekettenboutique.nl/>
- “ดอกคัตเตอร์” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก http://my.dek-d.com/lady_magareth/gallery
- “ดอกสแตติส” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.afmgroup.com/afmgroup/catalog/catalog>
- “ดอกกล้วยไม้” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.nanagarden.com/search>
- “ดอกกลี๋ยงสีชมพู” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.homeidea.in.th/%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8>
- “ดอกกุหลาบ” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.horoworld.com>
- “ดอกทานตะวัน” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.oknation.net/blog/clear>
- “ดอกเดซี่” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://joywolfwirawan.blogspot.com/2013/12/d-i-s-y.html>
- “ดอกคาร์เนชั่น” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://naflowershopdelivery.com/category/carnation?lang=th>
- “ดอกบัว” (11 กันยายน 2562). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=khowjong&month>
- “ดอกไม้กับบุคลิกของผู้หญิง” (24 มีนาคม 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <https://sites.google.com/site/phrpraphakhachali/sing-thi>
- “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงกับดอกไม้” (24 มีนาคม 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <https://www.tnews.co.th/religion/217805>
- “ดอกสร้อยจันทร์” (5 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.phargarden.com>
- “ดอกมณีเทวา” (5 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.phargarden.com>
- “ดอกทิพเกสร” (5 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid>
- “ดอกสร้อยสุพรรณ” (5 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.phargarden.com>
- “ดอกดุสิตา” (5 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://www.phargarden.com>

“แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดสกลนคร” (20 เมษายน 2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp8/culture/sgk/sakon3.html>

“ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร รูปเจดีย์พระธาตุเชิงชุม” (20 เมษายน 2563). [ออนไลน์].

เข้าถึงจาก <http://www.sakonnakhon.go.th/dataprovince/dataprovince1.htm>

ภาคผนวก

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มี 2 ตอน ได้แก่
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2 คำถามที่เกี่ยวข้องในชุดการแสดง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1. ชื่อ.....นามสกุล.....
- 2. วัน เดือน ปีเกิด.....อายุ.....ปี
- 3. ที่อยู่.....
- 4. การศึกษา.....
- 5. อาชีพหลัก / ตำแหน่ง.....
- 6. วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ 2 เรื่องที่สัมภาษณ์

- 1. ท่านมีข้อเสนอแนะแนวความคิดในการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยอย่างไร

.....

.....

.....

- 2. เทคนิคกลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์จากดอกไม้เป็นอย่างไร

2.1 ความนิยมในการนำดอกไม้มาสร้างสรรค์ผลงานในปัจจุบัน

.....

.....

.....

2.2 แนวทางการพัฒนาการใช้เทคนิคกลวิธีนาฏยประดิษฐ์จากลักษณะของดอกไม้ให้เป็นทำร่าอย่างไร

.....

.....

.....

3. องค์ประกอบในการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดงประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแต่งกายของระบำชุดนี้อย่างไร

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะในการทำผลงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์ชื่อ - สกุล.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่.....

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิพากษ์ผลงานสร้างสรรค์
เรื่อง เริงระบำบุปผาราชินีพันปีหลวง
ทุนสร้างสรรค์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ปีงบประมาณ 2563

1. ข้อเสนอแนะด้านการสร้างสรรค์ผลงาน

1.1 รูปแบบการนำเสนอ

.....

.....

.....

1.2 ลีลาท่าทางของผู้แสดง

.....

.....

.....

1.3 ดนตรีประกอบการแสดง

.....

.....

.....

1.4 การแต่งกาย

.....

.....

.....

1.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....
(.....)

กรรมการวิพากษ์

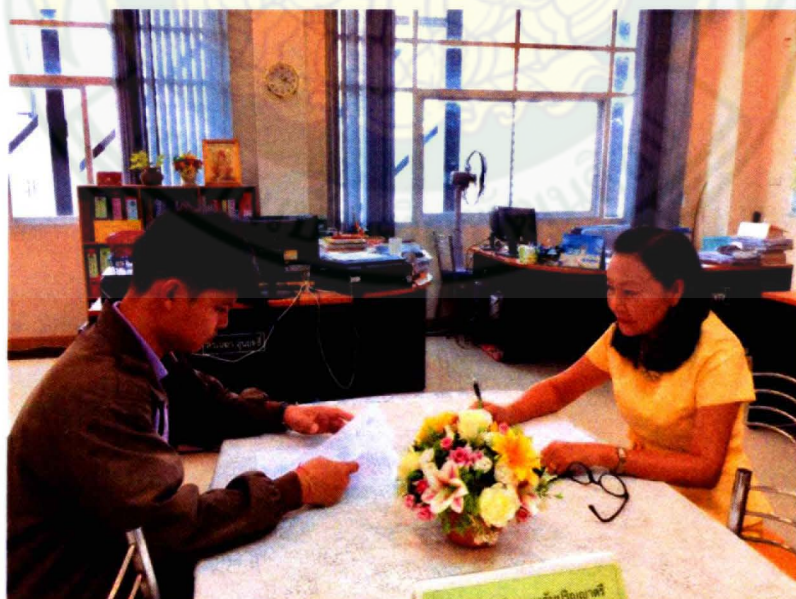
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมการสร้างสรรค์งาน

ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมกริช การินทร์
คณบดีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์อภิรักษ์ ภูสง่า อาจารย์ดนตรีพื้นบ้านวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพงษ์ แสนไสย
อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นำเสนอผลงานสร้างสรรค์ และรับฟังการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ

ฝึกซ้อม ออกแบบท่ารำ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

เบื้องหลังก่อนการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางดารณี จันทมิไชย
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2508
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 76 หมู่ 6 ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170
ตำแหน่งงาน	ตำแหน่งครู วิทยฐานะ ชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอมือเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2524-2528 วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด พ.ศ. 2528-2530 ศีษาศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2560-2562 ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรม ศิลปกรรม และการออกแบบ (ศิลปะการแสดง) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางทัศนีย์ ศิวบรรวัฒนา
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2504
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 8/33 ถนน สนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งงาน	ตำแหน่งครู วิทยฐานะ เชี่ยวชาญ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2526-2528 ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2543-2545 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นายโสภณ ศิวบรรวัฒนา
วัน เดือน ปีเกิด วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2507
ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 8/33 ถนน สนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอมือ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งงาน ตำแหน่งครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอมือ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2531-2533 ครุศาสตรบัณฑิต สาขาคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูมหาสารคาม
พ.ศ. 2548-2550 การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	ดร.กิตติศักดิ์ สินธุโคตร
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2521
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 8/4 ถนน สนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งงาน	ตำแหน่งครู วิทยฐานะชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2541-2543 ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2544-2546 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2553-2556 ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางไพไลวรรณ ยะวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2514
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 84/68 ถนนสนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งงาน	ตำแหน่งครู วิทยฐานะชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2535-2537 ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2553-2555 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยวัฒนธรรม คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม